



Ministerie van Defensie

# Defensie Projectenoverzicht September 2020



# Inhoudsopgave

## Voorwoord

## Inleiding

## Opbouw

## Tabellen

## Defensiebreed materieel

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)

Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)

Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen(DVOW)

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)

Joint Fires

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden

Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden

Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

Uitbreidig ICMS/CBRN-capaciteit

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Vervanging gevechtsuitrusting

Verwerving helderheidsversterkende brillen

Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en

Wielbergingsvoertuigen (WTB)

## Maritiem materieel

6	Maritiem materieel	44
8	Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA	45
	ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	46
	Instandhouding Goalkeeper	47
10	Instandhouding Walrusklasse onderzeesboten	48
	Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	49
	Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	50
14	Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	51
	Midlife update Zr.Ms. Johan de Witt	52
	Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	53
20	Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	54
	Verbetering MK48 torpedo	55
21	Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	56
22	Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	57
23	Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit	58
25	Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	59
26	Vervanging M-fregatten	60
30	Vervanging onderzeebootcapaciteit	62
31	Verwerving Combat Support Ship	64
32	ESSM Block 2: verwerving en integratie	65
33	Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)	66
34	Vervanging Close-in Weapon System	67
35	Vervanging hulpvaartuigen	68
36	Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	69
37		
38		
40		
41		
42		



## Land materieel

Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten	71
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	72
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	73
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	74
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	75
Midlife Update Fennek	76
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	77
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV CV9035NL	78
Verlenging levensduur Patriot	79
Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen	80
Vervanging brugleggende tank	81
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	82
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	83
Vervanging mortieren 60/81mm	84
155mm Precision Guided Munition (PGM) voor de PzH2000	85
Ground based Area Access Denial	86
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	87
Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)	88

## Lucht materieel

Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters	91
AH-64D block II upgrade	92
AH-64D verbetering bewapening	93
AH-64D zelfbescherming (ASE)	94
Apache Remanufacture	95
Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	96
Chinook Vervanging & Modernisering	98
F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	99

## 70

F-16 zelfbescherming(Aircraft Survivability Equipment)	100
F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaketen	101
F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers	102
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	103
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	104
Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtaardigheid	105
Levensduurverlenging MASS radars	106
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	107
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren	108
NH-90	109
Vervanging Brandweervoertuigen	112
Vervanging Gulfstream IV	113
Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	114
Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	115
Vliegtuigafreminstallatie	116
Vervanging tactische luchttransport capaciteit	117

## Infrastructuur en Vastgoed

118	
Aanpassing Vastgoed Defensie	119
Bouwtechnische Verbetermaatregelen Brandveiligheid	120
Herbelegging Breda	121
Herbelegging Haagse Regio	122
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	123
Hoger onderhoud Woensdrecht	124
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	125
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	126
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	127
Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)	128
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	129
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)	130

Schuifplan Ermelo	131
Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD	132
Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)	133
Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder ‘Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden’ geheten)	134
<b>IT</b>	<b>136</b>
Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	137
Informatiegestuurd optreden Koninklijke Marechaussee	138
Modernisering HF Walinfrastructuur	139
Modernisering navigatiesystemen	140
Nieuwe generatie identificatie-systemen (IFF mode 5/mode S)	141
Secure Werkplek Defensie	142
Vernieuwing TITAAN	143
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVSysteem	144
Vervanging grondterminals MILSATCOM	145
Grensverleggende IT (GrIT)	146
<b>Projecten in afstoting</b>	<b>150</b>
<b>Indicatieve vooruitblik</b>	
<b>Investeringsprogramma</b>	<b>152</b>
<b>ADR rapport GrIT</b>	<b>155</b>

# Voorwoord

Het is de taak van Defensie om te beschermen wat ons dierbaar is. Hiervoor zijn, naast mensen en manieren, ook de juiste middelen noodzakelijk. Daarom hebben wij in de Defensienota 2018 gekozen om mede te investeren in middelen, met als ambitie de krijgsmacht te herstellen, te moderniseren en te versterken. Daarbij werken wij samen met onze internationale strategische partners, zoals Duitsland en België, en met nationale partners zoals industrie en kennisinstellingen. Ook namen wij maatregelen als eerste stap om te komen tot een meer schokbestendig investeringsprogramma en begroting, zoals het instellen van het Defensiematerieelbegrotingsfonds en het maken van afspraken over het opvangen van valutaschommelingen, waarbij mee- en tegenvalters als gevolg van valutaontwikkelingen voortaan niet ten laste komen van de Defensiebegroting.

Het investeringsprogramma is zichtbaar in de stijgende investeringsquote van 18,9 % over 2018 naar 23,9 % over 2019 en een stijging van de aangegane verplichtingen met 459 miljoen euro ten opzichte van 2018. Sinds het Defensie Projectenoverzicht (DPO) september 2019 zijn we met 11 nieuwe DPO-projecten gestart, zoals de

aanvulling van de inzetvoorraad Patriot PAC 3 raketten, hulpvaartuigen voor het Commando Zeestrijdkrachten en Medium Range Air Defence interceptiecapaciteit. Ook zijn er diverse contracten voor levering van materieel afgesloten, zoals voor het Combat Support Ship en voor nieuwe militaire dieselquad-voertuigen. De investeringen in middelen hebben in de afgelopen periode ook tot concrete resultaten geleid. Zo zijn de eerste brugleggende tanks geleverd en de eerste nieuwe Chinook-F helikopters in gebruik genomen.

Het totaal aantal projecten in onderzoek of realisatie is toegenomen van 93 in DPO 2019 tot 108 in het huidige DPO. Ook dit illustreert de voortgang van het investeringsprogramma zoals in gang gezet met de Defensienota 2018. Toch blijft er nog veel werk te verzetten en moeten steeds pijnlijke keuzes worden gemaakt binnen het beschikbare investeringsbudget. Er is immers geen vrije ruimte binnen het budget, gegeven de opgave van defensie om te herstellen, om te moderniseren en om te versterken. Deze projecten en het investeringsprogramma moeten daarom gezien worden als een eerste stap in de lange lijnen naar de toekomst.

De noodzakelijke keuzes worden gemaakt in een integrale afweging van het gehele investeringsprogramma, waarbij alle defensiebrede investeringsbeslissingen zoals vastgoed-, IT- en materieelp projecten in relatie tot elkaar worden afgewogen.

Deze keuzes kunnen voor individuele projecten directe of indirecte gevolgen hebben. Directe gevolgen zijn bijvoorbeeld vertraging van het geplande einde van een project of verlaging van het projectbudget. Een indirect gevolg kan bijvoorbeeld een verschuiving binnen de budgetreeks zijn, waarbij het totale budget gelijk blijft.

Behalve door deze beleidsmatige keuzes is het investeringsprogramma continue in beweging door ontwikkelingen binnen projecten zoals vertraging, verandering van prijsstelling of verandering in de betalingsreeks van een project.

Momenteel zijn veel projecten in uitvoering hetgeen veel vergt van onze "voorzien-in-keten". Inherent aan de aard van defensiematerieel en vastgoed is dat levertijden vaak lang zijn. Door slim en intensief samen te werken met partners, kennisinstituten en bedrijfsleven zetten we in op het versnellen van de realisatie van projecten. De technische complexiteit van de te verwerven systemen en de druk op de





beschikbare kennis en capaciteit om deze te verwerven, zowel binnen Defensie als bij het bedrijfsleven, dragen echter bij aan vertragingen die zich ook voordoen.

Daarbij werken achterstanden vanuit het verleden vandaag de dag nog door in de huidige materiële situatie. Dit maakt dat ondanks de grote hoeveelheid projecten en de voortgang, het herstel van de materiële gereedheid van de krijgsmacht een proces van lange adem is.

De COVID-19-uitbraak heeft impact op de maatschappij, op onze projecten en op de ketens van de defensie- en veiligheidsindustrie. Ook wordt samenwerken met internationale bedrijven en partners bemoeilijkt. Een voorbeeld is de productie van airframes voor de Apache-helikopters in India en Zuid-Korea die een aantal maanden stil heeft gelegen. Hierdoor is het Apache Remanufacture project ongeveer drie maanden vertraagd. Defensie en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat staan in nauw contact met het Nederlandse bedrijfsleven en kennisinstituten om te bezien waar maatwerk een oplossing is voor de uitdagingen en knelpunten. Zo heeft Defensie sinds mei van dit jaar met de stichting NIDV een gemeenschappelijk Coronaloket ingericht.

Uit een brede inventarisatie van Defensie blijkt dat investeringsopdrachten niet zomaar naar voren zijn te halen. Wel hebben wij in het kader van het Strategisch Vastgoedplan en de instandhouding vastgoed enkele vastgoedprojecten kunnen versnellen zoals de revitalisatie van de Bernhardkazerne in Amersfoort. De A-brief voor dit project ontvangt u deze maand nog.

Het afgelopen jaar heeft laten zien dat de dreigingen en uitdagingen in de wereld niet minder zijn geworden en nieuwe en bestaande dreigingen complex, divers en onvoorspelbaar zijn. Een veelzijdig inzetbare krijgsmacht is nodig om met die dreigingen om te kunnen gaan (Defensienota 2018, Kamerstuk 34 919 nr. 1). Wij werken er daarom hard aan om het hiervoor benodigde materieel, IT en vastgoed te realiseren. Met ingang van 2019 rapporteren wij integraal over de voortgang van projecten in het DPO. Dit tweede DPO geeft dan ook weer een overzicht van de investeringsprojecten van meer dan 25 miljoen euro op het gebied van zowel materieel, vastgoed als informatietechnologie en tevens een indicatief overzicht van het investeringsprogramma voor de komende jaren. De indeling van het DPO is

aangepast zodat het overeenkomt met de artikelen van het eerder genoemde Defensiematerieelbegrotingsfonds.

**DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE**  
**Drs. B. Visser**

# Inleiding

## Projecten

Defensie investeert continu in vernieuwing en modernisering van materieel, vastgoed en Informatietechnologie (IT). Om de verwerving en uitvoering van investeringsprojecten in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het defensiegeld zo goed mogelijk wordt besteed, is zorgvuldigheid noodzakelijk. Bij investeringsprojecten groter dan € 25 miljoen op het gebied van materieel, wapensysteemgebonden IT en vastgoed wordt het Defensie Materieel Proces (DMP) gevolgd. Het markeert politieke besluitvorming en zorgt voor adequate informatievoorziening aan de Tweede Kamer, zodat een goede afweging bij de besluitvorming mogelijk is.

Het DMP bestaat uit enkele fasen, namelijk: de A-fase (behoeftestellingsfase), de B-fase (onderzoeksfase) en de D-fase (verwervingsvoorbereidingsfase). De C-fase (vervolgonderzoeksfase) is uitsluitend aan de orde als sprake is van een ontwikkeltraject. Na de (vervolg) onderzoeksfase begint de D-fase (verwervingsvoorbereidingsfase). Na bestudering van de aanbiedingen, toetsing aan de gestelde eisen en onderhandelingen met de leveranciers, informeert Defensie door middel van een D-brief de Tweede Kamer over de keuze voor het product en

de leverancier. Na parlementaire behandeling zal Defensie de overeenkomst met de leverancier bekraftigen, waarna Defensie en de leverancier het project verder realiseren. Incidenteel komt het voor dat het budget van een project dat al geheel of gedeeltelijk in realisatie is, dus als de verplichtingen al grotendeels of zelfs geheel zijn aangegaan, boven de DMP-grens van € 25 miljoen uitstijgt. Dit kan worden veroorzaakt door bijvoorbeeld een prijspeilbijstelling of doordat een project wordt uitgebreid. In dit DPO zijn twee projecten voor het eerst opgenomen waarover geen DMP-brieven zijn verstuurd, die inmiddels geheel of gedeeltelijk in realisatie zijn en waarvan het budget boven de € 25 miljoen is uitgekomen. Dit is tevens vermeld in het overzicht "Nieuw opgenomen projecten". Indien sprake is van projectomstandigheden die vallen onder de beginselen van de Regeling Grote Projecten (RGP), volgt nog een E-fase (evaluatie). Bij relatief eenvoudige projecten kan maatwerk worden toegepast door bijvoorbeeld een DMP-fase weg te laten. Ook projecten waarbij internationaal wordt samengewerkt volgen het DMP. Daarbij kunnen zich situaties voordoen waarbij maatwerk nodig is, bijvoorbeeld omdat de overheid van een partnerland als

verwervende instantie optreedt. In dat geval wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.

Investeringsprojecten tussen de € 25 miljoen en € 100 miljoen worden na de A-fase gewoonlijk door de minister en/of staatssecretaris van Defensie gemanageerd aan de ambtelijke organisatie. Bij gemanageerde projecten ontvangt de Tweede Kamer na de A-brief géén DMP-brieven meer, maar blijft de Tweede Kamer geïnformeerd via de begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds, het jaarverslag, het DPO en een jaarlijkse afwijkingssrapportage van het DPO. Bij niet-gemanageerde projecten wordt de Tweede Kamer na de A-brief geïnformeerd over het verdere verloop van het proces via de opeenvolgende DMP-brieven, de begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds, het jaarverslag, het DPO en via de afwijkingssrapportage van het DPO. Bij afstoting van wapens en wapensystemen geldt dat de Tweede Kamer over de verkoop wordt geïnformeerd. Materieel dat is afgestoten met een museale bestemming is hiervan uitgezonderd.



## Defensie Projectenoverzicht

Het DPO is de opvolger van het Materieel Projectenoverzicht (MPO) dat sinds 2007 jaarlijks op Prinsjesdag gelijktijdig met de begroting aan de Tweede Kamer werd aangeboden. De transformatie naar een DPO is het resultaat van de ambitie om de rapportages van Defensie meer integraal te maken (Kamerstuk 35 000 nr. 68). Met het oog op deze integraliteit is het MPO omgevormd tot een DPO waarin, naast materieelprojecten, ook vastgoed- en IT-projecten zijn weergegeven waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamde. Ook zijn projecten opgenomen op het gebied van afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. De Tweede Kamer wordt over de opbrengsten van de gerealiseerde verkopen geïnformeerd via het jaarverslag. Wanneer de kopende partij openbaarmaking niet op prijs stelt of indien commerciële belangen dit noodzakelijk maken, zal dat vertrouwelijk worden behandeld. Daarnaast is een indicatief overzicht van geplande investeringsprojecten waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamde, inclusief een gedachte fasering, als bijlage opgenomen in het DPO. Vanwege de gewijzigde uitgangspuntennotitie van het groot project Verwerving F-35 (Kamerstuk 26 488 nr. 448, Uitgangspuntennotitie zoals

vastgesteld in de procedurevergadering van 7 maart 2019) is dit project van rapportage in het DPO uitgezonderd en kent het een eigen jaarlijkse voorgangsrapportage.

Voor projecten die op basis van het Defensie Materieel Proces (DMP) worden uitgevoerd blijven de reguliere DMP-brieven bestaan. Over eventuele tussen-tijdse wijzigingen in projecten als het gaat om product, tijd, geld wordt in het DPO of de afwijkingsrapportage van het voorgaande DPO gerapporteerd.

Defensie geeft invulling aan het meer voorspelbaar en schokbestendig maken van de Defensiebegroting door het instellen van een Defensiematerieelbegrotingsfonds, waarin uitgaven aan de investeringen en de instandhouding daarvan worden opgenomen. Als gevolg van het instellen van het Defensiematerieelbegrotingsfonds is de indeling van het DPO in hoofdstukken gewijzigd om aan te sluiten bij de artikelen van dit fonds. De artikelen van het fonds zijn als volgt: Defensiebreed materieel, Maritiem materieel, Landmaterieel, Luchtmaterieel, Infrastructuur en vastgoed, IT.

Het DPO wordt jaarlijks met Prinsjesdag aan de Tweede Kamer aangeboden. De afwijkingsrapportage van het DPO zal tegelijk met het jaarverslag worden aangeboden op verantwoordingsdag. De DPO-afwijkingsrapportage geeft een overzicht van alle materieel-, IT- en vastgoedprojecten van meer dan € 25 miljoen in onderzoek en realisatie waarbij een significante afwijking is opgetreden.

Beide documenten worden op internet gepubliceerd via: [www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/documenten](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/documenten)

# Opbouw

Het DPO geeft een overzicht van alle materieel-, IT- en vastgoedprojecten in onderzoek en realisatie waarvan de investering meer is dan € 25 miljoen, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in miljoenen euro's.

Ook geeft het DPO informatie over de grootschalige afstotingsprojecten, waarbij het alleen gaat om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van het te verkopen materieel en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde van de afzonderlijke afstotingsprojecten.

De projectpagina's zijn opgebouwd volgens een vaste indeling. De standdatum voor de projectinformatie is 18 augustus 2020. In de navolgende paragrafen worden de elementen van de projectpagina's nader toegelicht.

## Projectfasering

Projecten waarvan de behoeftestelling bekend gesteld is aan de Kamer met een A-brief en waarvan de wijze van realisatie wordt onderzocht, bevinden zich in de 'onderzoeksfase'. Na voltooiing van de onderzoeksfase (en een eventuele vervolgonderzoeksfase) wordt aangevangen met de voorbereidingen voor de contractuele verplichting(en) in de 'realisatiefase'. Op het moment dat de commerciële vertrouwelijkheid van het beschikbare projectbudget voor het project niet langer gewaarborgd hoeft te worden, wordt de financiële reeks opgenomen. Zodra een wapen of wapensysteem door Defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de 'afstotingsfase'.

In de volgende figuur is gevisualiseerd hoe de projectfasen, zoals gehanteerd in dit DPO, kunnen worden gerelateerd aan de projectfasen in het DMP:

Projectfase conform DMP	Projectfase conform DPO
Behoeftestellingsfase	(A-fase) Projecten worden pas in het DPO opgenomen, zodra er een A-brief is verstuurd
Onderzoeksfase	(B-fase) In onderzoek
Vervolgonderzoeksfase	(C-fase) In realisatie
Verwervingsvoorbereidingsfase	(D-fase) Project afgerond/voltooid
Uitvoering van het project	
Evaluatiefase	

Er kunnen zich situaties voordoen waarin het zinvol is het standaardproces aan te passen aan de karakteristieken van het project om zo de verwerving te versnellen. Dat is bijvoorbeeld aan de orde als er in de behoeftestellingsfase geen alternatieven zijn onderkend, waardoor feitelijk de vervulling van de behoeftte al vaststaat. In dergelijke gevallen kan na de parlementaire behandeling van de A-brief van een niet-gemandateerd project, aangevuld met de relevante informatie die anders in de B-brief zou zijn opgenomen, zoals informatie over risico's en het al dan niet vorhanden zijn van verwervingsalternatieven, direct de D-fase beginnen.

## Wel/niet gemandateerd

Overeenkomstig het DMP wordt onderscheid gemaakt tussen gemandateerde en niet-gemandateerde projecten. Bij gemanageerde projecten geschiedt besluitvorming op ambtelijk niveau en informeert de minister en/of de staatssecretaris van Defensie de Tweede Kamer via het DPO en de Afwijkringsrapportage van het DPO. Gewoonlijk hebben gemanageerde investeringsprojecten een financiële omvang tussen € 25 miljoen en € 100 miljoen. Mandatering is echter ook mogelijk in het geval van eenvoudige, weinig riskante en politiek niet gevoelige investeringsprojecten met een grotere financiële omvang. De minister en/of de staatssecretaris van Defensie informeert de Tweede Kamer in de A-brief over het voornemen tot mandateren. Bij niet-gemandateerde projecten is de besluitvorming voorbehouden aan de minister en/of de staatssecretaris van Defensie die de Tweede Kamer aan het einde van elke DMP-fase met een brief informeert over de voortgang van het project. Daarnaast wordt de Tweede Kamer over deze projecten jaarlijks geïnformeerd via het DPO en de Afwijkringsrapportage van het DPO. Bij projecten boven € 100 miljoen wordt de Tweede Kamer ook



geïnformeerd via de begroting en het jaarverslag.

Ook vastgoedprojecten volgen het DMP. Voor de Design, Build, Finance, Maintain en Operate (DBFMO) projecten Kromhoutkazerne en Nationaal Militair Museum geldt dat een jaarlijkse beschikbaarheidsvergoeding wordt betaald aan het consortium dat deze infrastructuur heeft gebouwd en onderhoudt. De gebouwen van deze projecten zijn echter reeds in gebruik genomen en daarom staan deze projecten niet opgenomen in het DPO. Omdat Defensie vanwege de DBFMO-constructie op termijn eigenaar wordt van de gebouwen, zijn de projecten wel opgenomen als onderdeel van de investeringen in de begroting.

Naast materieel-, wapensysteemgebonden IT- en vastgoedprojecten zijn ook niet-wapensysteemgebonden IT-projecten waarvan het projectbudget groter is dan € 25 miljoen in het DPO opgenomen.

#### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Hier wordt een korte omschrijving gegeven van de inhoud en het doel van het project. Daarbij geldt in het algemeen dat Defensie de ambitie heeft om de krijgsmacht te

moderniseren en het informatiegestuurd optreden te versterken. Alle genoemde projecten dragen dan ook bij aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018.

#### Belangrijke wijzigingen

Hier wordt vermeld welke belangrijke wijzigingen zich hebben voorgedaan in de projecten ten opzichte van het laatste DPO en/of Afwijkingsrapportage. Verschuivingen in tijd en financiële aanpassingen kunnen worden veroorzaakt door een herfasering, herijking van de behoefté, prijspeil bijstellingen en/of valutakoerscorrecties<sup>1</sup>, verschillen in exploitatie, marktontwikkelingen bij leveranciers of budgettaire overwegingen. Bij significante wijzigingen is een nadere toelichting gegeven.

#### Planning

Bij de planning wordt vermeld vanaf wanneer het materieel volgens de planning wordt ingevoerd bij Defensie en wanneer dat is voltooid. Dit is tevens van toepassing indien een modificatie, upgrade, update of

<sup>1</sup> Elk project wordt, indien nodig, jaarlijks gecompenseerd voor inflatie door middel van een prijspeil bijstelling en/of voor valutaschommelingen met een valutakoerscorrectie.

levensduurverlengende activiteit wordt uitgevoerd. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld. Per project is de planning uit het voorgaande DPO of Afwijkingsrapportage opgenomen, zodat direct zichtbaar is bij welke projecten er sprake is van wijzigingen van de planning.

Voor af te stoten (wapen)systemen wordt, waar mogelijk, vermeld welk materieel vanaf wanneer aangeboden wordt voor verkoop.

#### Overzicht financiën

Bij projecten waarvan het contract nog niet gesloten is, wordt een categorieaanduiding van het projectbudget en tevens de planning van het DMP weergegeven ten opzichte van het voorgaande jaar en de oorspronkelijke planning van het project. Alle financiële informatie is vermeld in miljoenen euro's en volgens het prijspeil van het lopende jaar. Alle projecten worden jaarlijks op het prijspeil van het lopende jaar gebracht.

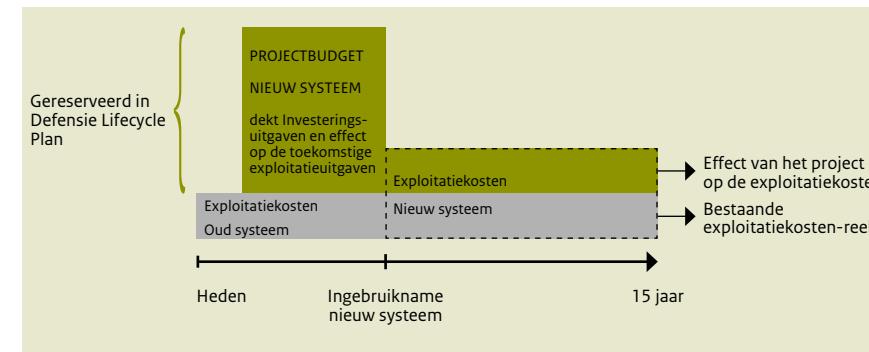
Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk							
2020							
2021							
Effect op exploitatie							



Indien van toepassing is bij een aantal projecten de toegekende prijspeil bijstelling (bijstelling als gevolg van inflatie) en/of valutakoerscorrectie aan het project toegevoegd. Hierdoor zijn de financiële reeksen aangepast vooruitlopend op de eerstvolgende verwerking ervan. De huidige planning van het project wordt hierdoor niet beïnvloed.

Waar dit van toepassing is voor een project, is de reeks van het effect op de exploitatie opgenomen in de financiële tabel op het projectblad. Het effect op de exploitatie geeft het verschil weer tussen de exploitatiekosten van het huidige wapensysteem en de verwachte exploitatiekosten van het nieuwe wapensysteem zodra dat in gebruik is genomen. Hiermee wordt, waar mogelijk, in de planning al rekening gehouden. Het totale financiële volume van het project bestaat uit het projectbudget (voor verwerving, inclusief risicoreservering) en het effect op de exploitatie.

Het donkergrone oppervlak in de afbeelding komt overeen met het financiële projectvolume dat voor een project wordt gereserveerd. Overigens kan het effect op de exploitatiekosten ook negatief zijn, als het nieuwe systeem goedkoper is in gebruik. In dat geval is het financiële projectvolume van het project lager dan het projectbudget voor de verwerving omdat de toekomstige bespaarde exploitatiekosten in mindering worden gebracht op het financieel volume. Alleen als het effect op de exploitatie toeneemt of afneemt wordt dit genoemd onder het kopje "belangrijke wijzigingen".



Bij de projecten worden in de projecttabellen onder meer het oorspronkelijke en het huidige projectbudget vermeld. Deze zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige budgetten de prijspeilbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt en er sprake kan zijn van afrondingsverschillen. Daarnaast kunnen in de periode tussen de goedkeuring van de behoefte en de daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt.

Deze mutaties (herijken) zijn onder meer het gevolg van:

- verandering van het defensiebeleid;
- de opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase concreter wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;
- wijzigingen die voortvloeien uit internationale samenwerking;
- het verloop van het ontwikkeltraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft;
- het opnemen van verschillen in exploitatie van oude en nieuwe systemen als onderdeel van het projectvolume.

#### Relatie met andere projecten

Hier zijn projecten vermeld die een directe of indirecte relatie hebben met het beschreven project. Gerelateerde projecten zijn alleen projecten die in dit DPO zijn opgenomen.

#### Relevante Kamerstukken

Hier wordt een opsomming gegeven van de Kamerstukken die betrekking hebben op een DMP faseovergang van het project.



### Niet meer opgenomen projecten

Er zijn in dit DPO geen projecten die ten opzichte van het DPO van vorig jaar niet zijn opgenomen.

### Nieuw opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de investeringsprojecten die ten opzichte van het vorige DPO of in de vorige

Projectbenaming	Reden
Vliegtuigafreminstallatie	Project is in realisatie boven € 25 miljoen gekomen
Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging Gulfstream IV	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging hulpvaartuigen CZSK	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems capaciteit	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen	Project is in realisatie boven € 25 miljoen gekomen
Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen
Mobiele energievoorziening tbv grondgebonden optreden	Project is in realisatie boven € 25 miljoen gekomen
Vervanging tactische luchttransport capaciteit	Nieuwe behoefte > € 25 miljoen

Afwijkingsrapportage voor de eerste keer zijn opgenomen, omdat het een nieuw project betreft waarvan een A-brief is verzonden/of omdat het projectbudget van een reeds bestaand project groter is (geworden) dan € 25 miljoen.

### Nog te verschijnen Kamerstukken

In onderstaand overzicht zijn de projecten weergegeven waarover de Tweede Kamer naar verwachting dit jaar nog geïnformeerd zal worden.

#### Benaming

A-brief FOXTROT deelproject (Spiral 0)

A-brief Tenten en klimaatbeheersing

D-brief Midlife Update voor het wapensysteem Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL

A-brief Vervanging FRISC

A-brief Vervanging PC-7

B-brief Vervanging Close-in Weapon System

A-brief Vervanging Short Range Anti-Tank

A-brief SOF schietfaciliteiten

A-brief Licht Indirect Vurend Systeem

A-brief Midlife Update OPV

A-brief F-35 Tactische lucht-grond bewapening

A-brief F-35 Strategische lucht-grond bewapening

A-brief Marinierskazerne Kamp Nieuw Milligen (KNM)

A-brief Revitalisering Bernhardkazerne

# Tabellen

Het in deze tabellen vermelde projectbudget betreft het totaal van het investeringsdeel exclusief het effect op de exploitatie.

<b>Defensiebreed materieel   In realisatie</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
<b>Projectnaam</b>							
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	60,1	30,8	16,5	12,8			
Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)	228,5	77,7	86,3	37,1	27,3		
Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)	100-250						
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers	40,7	36,1	4,6				
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)	1618,0	182,7	222,5	267,1	304,4	304,9	141,5
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens	60,6	57,4	2,6	0,6			
Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)	25-100						
Joint Fires	65,8	34,4	6,5	24,9			
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	146,6	130,2	5,3	8,2	3,0		
Mobiele energievoorziening tbv grondgebonden optreden	27,2	6,3	11,6	9,1	0,2		
Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden	113,5	113,5					
Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht	25-100						
Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit	63,2	63,2					
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	250-1000						
Vervanging gevechtsuitrusting	68,2	16	34	18,2			
Verwerving helderheidsversterkende brillen	25-100						

<b>Defensiebreed materieel   In onderzoek</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
<b>Projectnaam</b>							
Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	250-1000						

<b>Maritiem materieel   In realisatie</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € miln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA	48,7	48,7					
ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	29,5	7,3	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8
Instandhouding Goalkeeper	34,9	34,9					
Instandhouding Walrusklasse onderzeesboten	90,1	71,6	3,6	3,3	4,7	6,8	
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	193,9	130,6	32,7	13,9	11,1	5,6	
Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	144,7	131,1	8,4	4,2	1,1		
Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	32,7	23,3	8,4	0,6	0,3		
Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt	25 - 100		Commercieel vertrouwelijk				
Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	34,2	34,2					
Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	25 - 100		Commercieel vertrouwelijk				
Verbetering MK48 torpedo	194,4	117,8	1,4	17,3	15,6	19,2	19,1
Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	129,1	18,8	11,4	14,6	27,4	22,7	19,6
Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	250 - 1000		Commercieel vertrouwelijk				
Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit	923,2	39,1	32,4	87,5	66,6	103,2	130,8
Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	231,0	10,1	22,7	23,2	33,9	33,7	26,5
Vervanging M-fregatten	1000 - 2500		Commercieel vertrouwelijk				
Vervanging onderzeesbootcapaciteit	>2500		Commercieel vertrouwelijk				
Verwerving Combat Support Ship	376,1	58,0	113,8	108,5	61,9	26,3	7,6

<b>Maritiem materieel   In onderzoek</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € miln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
ESSM Block 2: Verwerving en integratie	250 - 1000		Commercieel vertrouwelijk				
Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)	250 - 1000		Commercieel vertrouwelijk				
Vervanging Close-in Weapon System	100 - 250		Commercieel vertrouwelijk				
Vervanging hulpvaartuigen	250 - 1000		Commercieel vertrouwelijk				
Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	100 - 250		Commercieel vertrouwelijk				



<b>Land materieel   In realisatie</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten	100-250						Commercieel vertrouwelijk
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	100-250						Commercieel vertrouwelijk
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	151,5	75,6	42,9	16,6	16,4		
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	836,5	801,8	14,5	20,2			
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	76,2	7,4	15,6	17,5	9,5	8,6	8,8
Midlife Update Fennek	250-1000						Commercieel vertrouwelijk
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	25-100						Commercieel vertrouwelijk
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	250-1000						Commercieel vertrouwelijk
Verlenging levensduur Patriot	149,6	44,1	22,5	30,2	27,6	17,4	7,8
Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel	25-100						Commercieel vertrouwelijk
Vervanging brugleggende tank	97,2	70,1	27,1				
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	40	36,9	3				
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	25-100						Commercieel vertrouwelijk
Vervanging mortieren 60/81mm	25-100						Commercieel vertrouwelijk
155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000	87,1	56,58	30,6				

<b>Land materieel   In onderzoek</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Ground based Area Access Denial	25 – 100						Commercieel vertrouwelijk
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	25 – 100						Commercieel vertrouwelijk
Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)	100 – 250						Commercieel vertrouwelijk

<b>Lucht materieel   In realisatie</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
<b>Projectnaam</b>							
Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters	25-100				<b>Commercieel vertrouwelijk</b>		
AH-64D Block II upgrade	119,1	82,3	18,3	8,3	10,2		
AH-64D verbetering bewapening	38,9	29,6	6,1		3,2		
AH-64D zelfbescherming (ASE)	100,9	22,0	17,5	13,3	14,6	15,1	18,4
Apache Remanufacture	918,8	25,5	31,3	136,4	319,4	269,7	136,4
Bouw en innrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	25-100			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
Chinook Vervanging & Modernisering	1019,7	657,7	207,8	54,1	51,1	49,0	
F-16 Infrarood geleide lucht-lucht raket	48,8	27,7	5,3	4,3	5,6	5,8	
F-16 zelfbescherming (Aircraft Survivability Equipment)	99,3	82,7	6,1	5,3	5,3		
F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsракет	126,5	1,9	29,3	0,3	0,8	1,6	61,4
F-35: Verwerving munitie bordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers	61,0	8,0	11,7	3,5	10,0	2,6	3,1
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	75,9	52,5	8,5	8,5	6,4		
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	73,9	65,2	3,4	2,6	2,6		
Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtaardigheid	49,7	32,7	9,9	4,0	3,2		
Levenduurverlenging MASS radars	25-100			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	190,3	94,6	55,7	39,2	0,8		
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren	25-100			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
NH-90	1216,3	1086,1	44,9	43,4	33,5	8,2	0,1
Vervanging Brandweervoertuigen	25-100			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
Vervanging Gulfstream IV	25-100			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	73,2	65,4	2,0	3,8	2,0		
Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	250-1000*			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			
Vliegtuigafreminstallatie	45,3	12,6	7,9	8,6	7,1	5,3	3,7

\* i.v.m. internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

<b>Lucht materieel   In onderzoek</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
<b>Projectnaam</b>							
Vervanging tactische luchttransport capaciteit	250-1000			<b>Commercieel vertrouwelijk</b>			

<b>Projectnaam</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aanpassingen vastgoed Defensie	446,5	78,6	42,4	56,3	37,8	32,1	35,5
Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid	140,8	132,7	8				
Herbelegging Breda	39,4	32,0	1,5	3,9	2,0		
Herbelegging Haagse Regio	46,3	46,3					
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	62,5	62,5					
Hoger onderhoud Woensdrecht	43,6	6,4	0,3	3,9	18,3	14,7	
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	60,3	21,8	5,8	5,4	5,5	10,9	5,1
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	43,6	11,3	14,6	16,0	1,7		
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	60,2	55,9	4,3				
Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)	127,1	30,4	49	39,2	8,4		
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	25-100						
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and Information Agency te Den Haag (NCIA)	76,6	72,6	4				
Schuifplan Ermelo	66,2	57,0	4,9	3,3	1,0		

<b>Projectnaam</b>	<b>Projectbudget</b>	<b>Planning DMP/Raming uitgaven in € mln</b>					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD	250-1000						
Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)	250-1000						
Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder ‘Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden’ geheten)	100-250						



IT   In realisatie	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € miln					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Informatiegestuurd optreden Koninklijke Marechaussee	50,5	39,5	11,0				
Modernisering HF Walinfrastructuur	33,0	24,8	8,2				
Modernisering navigatiesystemen	40,7	23,6	0,2	1,5	2,5	8,1	4,8
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/ mode S)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Secure Werkplek Defensie	29,6	29,6					
Vernieuwing TITAAN	57,2	36,8	10,5	10,0			
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging grondterminals MILSATCOM	38,1	38,0					

IT   In onderzoek	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € miln					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Grensverleggende IT (GrIT)	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					

# Defensiebreed materieel



## Defensiebreed materieel

### Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: Gerealiseerd
- C-IED Blok 3: In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk	2008-2017
DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)	2008-2022
DPO '20 (huidig tijdvak)	2008-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)



### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

### Relevante Kamerstukken

- A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164, nr. 2).
- C-IED structurele behoefte (A-brief) d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164, nr. 1).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de militaire inzet bij grondoptreden te versterken bleken tijdens inzet in de Afghaanse provincie Uruzgan middelen en kennis nodig om te voorzien in de veiligheid en bescherming van operationele eenheden tegen IED's. In 2008 is hiervoor door de Joint Taskforce C-IED een plan van aanpak opgesteld. Dit project voorziet in drie blokken in de personele, materiële en organisatorische maatregelen die nodig zijn om de eenheden veiligheid en bescherming te bieden.

### Toelichting

Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de Joint Task Force C-IED uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht waarbij op dit moment invulling wordt gegeven aan het derde en laatste blok (de structurele inbedding van C-IED) dat bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		59,0	41,7	10,9	6,7			
2021		60,1	30,8	16,5	12,8			
Effect op exploitatie		40,2		2,1	1,7	2,0	2,9	2,9

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2016-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2016-2023

### Belangrijke wijzigingen

In de aanloop naar de implementatie van de tweede systeemrelease is een aantal problemen opgetreden die de ontsluiting van de pilotlocatie Luitenant-generaal Bestkazerne met DBBS verder vertraagd hebben. Deze zijn momenteel grotendeels opgelost, waardoor de eerste mijlpaal naar verwachting dit jaar wordt voltooid. Eind 2020 zijn naar verwachting de resterende kwesties opgelost, zodat gestart kan worden met de ontsluiting van de overige defensielocaties. Gedurende de implementatie op enkele andere locaties wordt de resterende projectplanning integraal herzien, opdat duidelijker wordt wanneer het project kan worden voltooid.

# Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project DBBS voorziet in de tijdige vervanging van de huidige bewakings- en beveiligingssystemen, teneinde de continuïteit van de ondersteuning binnen de bewakings- en beveiligingsoperatie te waarborgen, te verbeteren en hierbij kosten te besparen. Onder het bewakingssysteem vallen elektronische toegang, indringerdetectie en de meldkamersystemen. Het project DBBS is randvoorwaardelijk om toekomstvast en structureel betaalbaar de fysieke beveiliging uit te kunnen voeren van Defensielocaties.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS) (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 33 468, nr. 1).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	2020	225,1	120,9	66,0	22,6	15,5		
	2021	228,5	77,7	86,3	37,1	27,3		

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2016

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2028

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2026

### Belangrijke wijzigingen

De projectvoortgang van de gevechtskleding is vertraagd door een kort geding in de gunningsfase. Naar aanleiding van de dagvaarding heeft Defensie geconstateerd dat de aanbestedingsstukken op onderdelen onduidelijk en voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Daarom heeft Defensie besloten om de voorlopige gunning in te trekken en een deel van de aanbesteding voor de kleding opnieuw uit te voeren. Defensie heeft overbruggingsmaatregelen genomen om de gevolgen van de vertraging op te vangen. Ten eerste zal de zogenaamde multicam-gevechtskleding beschikbaar blijven voor militairen die op missie gaan. Ten tweede krijgen alle militairen vooruitlopend op de gefaseerde uitrol van DOKS een nieuw gevechtspak dat past bij de andere uitrusting, bijvoorbeeld de draagvesten, ballistische bescherming en de rugzakken. De Kamer is hierover op 06-08-2020 per brief geïnformeerd (Kamerstuk 27 830, nr. 310).

Ondanks dat een deel van de aanbesteding voor de kleding opnieuw wordt uitgevoerd, kan er eerder dan gepland worden voorzien in de aanvullende behoefte aan helmen, waardoor de planning is bijgesteld en de helmen eerder worden uitgeleverd.

# Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd en onder uiteenlopende klimatologische omstandigheden. De kleding van de militairen draagt bij aan het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder deze uiteenlopende omstandigheden en in het gehele geweldsspectrum. Hierbij staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet centraal. Vanwege de vooruitgang op technisch gebied en verdere professionalisering voldoet de huidige kleding niet meer aan de eisen die Defensie hieraan stelt waardoor invoering van nieuwe gevechtskleding voor de krijgsmacht noodzakelijk is.

### Toelichting

Het project Defensie Operationeel Kledingsysteem betreft de invoering van nieuwe gevechtskleding voor de krijgsmacht. De bestaande kledinglijnen zijn in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw ingevoerd. Sindsdien is de inzet van de krijgsmacht aanzienlijk gewijzigd. Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd, in afwisselende gebieden, met uiteenlopende klimaten. De huidige kledinglijnen voldoen, vooral vanwege de vooruitgang op technisch gebied, niet meer aan de eisen die Defensie hier tegenwoordig aan stelt. Bovendien zijn de tekortkomingen niet meer te verhelpen met (gedeeltelijke) aanpassingen. Dit leidt tot de behoefte aan vervanging van huidige gevechtskleding van Defensie.

Bij de verwerving van de kleding staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet van de militairen centraal, met het oog op het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder uiteenlopende omstandigheden. Hierbij zijn ook degelijkheid en duurzaamheid van belang. Deze zullen ook ten goede komen aan de instandhouding. In 2018 heeft Defensie besloten om het projectvolume net als de kwaliteit van de kledingpakketten te verhogen om de gehele krijgsmacht met kwalitatief hoogwaardige nieuwe gevechtskleding en helmen uit te kunnen rusten. Daarom is in deze regeerperiode extra geld beschikbaar gesteld. Zoals gemeld wordt de projectvoortgang vertraagd door een kort geding in de gunningsfase. Voorop staat dat onze militairen zo min mogelijk negatieve gevolgen van de vertraging mogen ondervinden. Daarom neemt Defensie twee tijdelijke maatregelen ter overbrugging tot de uiteindelijke uitlevering van de DOKS-gevechtskleding. Ten eerste zal de zogenaamde multicam-gevechtskleding, voor optreden onder extreme omstandigheden, beschikbaar blijven voor militairen die op missie gaan. Ten tweede krijgen alle overige militairen inclusief reservisten, vooruitlopend op de gefaseerde uitrol van DOKS een nieuw kwalitatief beter gevechtspak gebaseerd op het gevechtspak dat nu wordt gedragen door het Korps Mariniers. De kosten van deze overbruggingsmaatregel passen binnen de bestaande budgettaire kaders. De nieuwe DOKS-gevechtskleding zal op zijn vroegst medio 2023 worden uitgeleverd.

Financiën	Jaar	Projectbudget	t/m 2020	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
				2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		100-250	A					
2021		100-250	A					

# Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS) (vervolg)

## Relatie met andere projecten

- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging gevechtsuitrusting

## Relevante Kamerstukken

- Brief Stand van zaken project Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS) d.d. 18-09-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 260).
- Brief Behoeftestelling Defensie Operationeel Kledingsysteem (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 114).
- D-brief over het project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS), d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98).

**Defensiebreed materieel****Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemandateerd**

Gemandateerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2016-2019**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2016-2021**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2016-2021**Belangrijke wijzigingen**

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

# Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

De krijgsmacht gebruikt warmtebeeldsystemen om optreden bij duisternis en onder omstandigheden met verminderd zicht, zoals neerslag en rook mogelijk te maken. Daarnaast dienen deze systemen voor doelopsporing, doelidentificatie en inlichtingenvergaring, en voor het vergroten van de situational awareness van ingezette militairen. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige systemen die het eind van hun levensduur hebben bereikt.

**Toelichting**

De behoefte betreft een vervanging van twee kleine waarnemingssystemen, de LION en de Cobra. De uitgifte aan de eenheden is in het tweede kwartaal 2019 gestart en wordt begin 2021 afgerond. Het project wordt daarna afgesloten.

**Relatie met andere projecten**

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Verwerving helderheidversterkende brillen

**Relevante Kamerstukken**

- Brief Behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijker' (A-brief) d.d.12-06-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 109).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100	A					
2020		39,7	38,3	3,0				
2021		40,7	36,1	4,6				
Effect op exploitatie		-3,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

#### Gemandateerd:

Voertuig 7,5kN, Voertuig Quad, Brandstofcontainers, Containerhefmiddelen

#### Niet-gemandateerd:

Voertuig 50-100-150kN, Containersystemen en Subsystemen, Voertuig 12kN overig en RCWS, Voertuig 12kN AirAssault

### Planning

#### Oorspronkelijk 2013-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) Initiële scope:

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2027

#### DPO '20 (huidig tijdvak) Initiële scope:

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2027

### Belangrijke wijzigingen

De status van de projecten wordt weergegeven in het onderstaande overzicht.

Met de voltooiing van de C-fase is eind 2015 de D-fase gestart voor alle DVOW-projecten, met uitzondering van het voertuig 7,5kN waarvoor eind 2013 reeds een leveringscontract ondertekend is, alsmede een contract voor de volledige uitbesteding van het onderhoud en de reservedelenvoorziening.

# Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)



Met de ondertekening van de leverovereenkomst van de Militaire Diesel Quad op 6 augustus 2020 zijn alle deelprojecten onder contract gebracht. In december 2019 is de financiële balans opgemaakt van het project DVOW, omdat met de contracten zekerheid is over de prijzen van de systemen en de toekomstige prijsontwikkelingen. Het vrijgevallen budget van ongeveer 10% is teruggevloeid naar het DLP.

Vanwege het COVID19 virus hebben de leveranciers in meer of mindere mate te kampen gehad met vertraging in de engineering dan wel levering. In nagenoeg alle gevallen is een beroep gedaan op de Force Majeur bepaling in de overeenkomsten. Hierop kan een leverancier beroep doen als deze niet kan voldoen aan een bepaalde verplichting door overmacht. De huidige vertraging varieert per deelproject naar verwachting ongeveer 4 maanden.

#### Voertuig 7,5kN

De laatste van in totaal ca. 2150 voertuigen worden in 2020 uitgeleverd. De verantwoordelijkheid voor het project is in februari 2020 formeel overgedragen aan het Commando Landstrijdkrachten, inclusief het management en de uitvoering van het onderhoudscontract van het systeem in de gebruiksfase.

#### Voertuig 50-100-150kN

Op 1 september 2017 is het contract getekend voor de levering van ca. 2.000 vrachtauto's tezamen met een contract voor de uitvoering van het onderhoud door de industrie in samenwerking met Defensie. De eerste voertuigen worden geleverd sinds eind

2018. Eind 2019 heeft Defensie ca. 800 extra, optionele voertuigen en gerelateerde systemen afgeroepen op basis van het voorliggende contract. Hiermee komt de totale leveringsomvang op ca. 2800 voertuigen. De verwachting is dat nog een gering aantal extra, optionele voertuigen zal worden bijbesteld. Levering is voorzien t/m 2024.

#### Containersystemen en Subsystemen

Het leverings- en onderhoudscontract voor de aanschaf van ca. 1.430 command & control-, verbinding-, werkplaats- en magazijncontainers inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie zijn getekend op 4 december 2018. De eerste containers worden sinds medio 2019 geleverd. Eind 2019 heeft Defensie ca. 200 extra, optionele container- en gerelateerde systemen afgeroepen op basis van het voorliggende contract. De verwachting is dat nog een gering aantal extra, optionele systemen zal worden bijbesteld. Levering is voorzien t/m 2025.

#### Voertuig 12kN & RCWS

Het leveringscontract voor de aanschaf van ca. 900 lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie is getekend op 28 november 2019. Het levercontract bevat tevens een afroep van een aantal Remote Controlled Weapon Stations. De additionele afroep van ca. 350 voertuigen is uitgesteld en er is, zoals aangekondigd in de afwijdingsrapportage t.o.v. het DPO 2019, onderzocht of de

# Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

indeling van de 12kN voertuigen binnen Defensie kon worden geoptimaliseerd ten opzichte van de oorspronkelijk initiële behoefte. Dit leidt tot een herverdeling van voertuigen binnen de Defensieonderdelen. Ongeveer 100 voertuigen worden uit de additionele behoefte ontvlochten. Dit gedeelte van de additionele behoefte wordt ondergebracht in een nieuw project "Aanschaf Wielvoertuigen Amfibisch Optreden" om zo beter aan te kunnen sluiten bij het huidige optreden van het Korps Mariniers. De overige ca. 250 voertuigen uit de additionele behoefte zullen bij de fabrikant worden bijbesteld o.b.v. een optie in het contract.

## Voertuig 12kN AirAssault

Het aanbestedingsproces voor de aanschaf van ca. 500 lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie, is begin 2017 gestart en is 15 november 2018 afgerond met de ondertekening van een leverings- en onderhoudscontract. Het voertuig onderscheidt zich van het reguliere 12kN voertuig door zijn beperkingen in gewicht en afmeting en omdat het vervoerd moet kunnen worden in een Chinook-helikopter. Het project heeft te kampen met een vertraging van tenminste een jaar vanwege de complexe ontwikkeling van het voertuig door de leverancier. Defensie is in nauw overleg met de leverancier op welke wijze in oplossingen kan worden voorzien.

## Voertuig Quad

Defensie verwerft ca. 250 van dit type voertuigen. De op de markt verkrijgbare voertuigen zijn niet robuust genoeg voor defensie-doeleinden. Daarom is dit onderdeel van DVOW als ontwikkelopdracht aanbesteed. De uitvraag is gepubliceerd in december 2017. Het contract is getekend op 6 augustus 2020. De verwachting is dat in de komende periode een aantal aanvullende optionele systemen zal worden bijbesteld.

## Brandstofcontainers

De aanbesteding voor 30 systemen, inclusief een contract voor het onderhoud, is gestart in 2018 en is op 24 oktober 2019 afgerond met de ondertekening van een leverings- en onderhoudscontract. In het 2e kwartaal van 2020 zijn 10 brandstofcontainers vanuit de voorziening die het contract bood voor extra middelen bijbesteld.

## Containerhefmiddelen

Op 19 april 2019 is een leverings- en onderhoudscontract getekend voor ca. 70 speciale hefmiddelen cq. hefvoertuigen voor het heffen en plaatsen van de containers. Levering is in 2021 voorzien.

# Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditionaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Om deze mobiliteit te blijven garanderen is vervanging van deze vloot noodzakelijk. Met dit project worden defensie breed de operationele wielvoertuigen van Defensie vervangen die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. De nieuwe wielvoertuigen zullen flexibel in te zetten zijn bij operaties en in de bedrijfsvoering. Voor de voertuigen die zullen worden gebruikt bij expeditionaire inzet wordt in de bescherming voorzien door montage mogelijkheden van beschermingsmiddelen.

## Toelichting

Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto, waarbij zoveel mogelijk wordt gestreefd naar familievormig. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoeft worden voorzien van een laadbak/container met huif of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn en brandstoftransport). Hiermee wordt een grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditionaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Ten behoeve van de bescherming zal binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden

verworven. Deze modulaire bescherming kan afhankelijk van de dreiging worden aangepast.

## Relatie met andere projecten

- Chinook Vervanging & Modernisering
- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Grensverleggende IT (GrIT)
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Verlenging levensduur Patriot
- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem
- Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

## Relevante Kamerstukken

- Brief Verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase) van het project 'Voertuig 12kN overig en Remote Controlled Weapon Station (RCWS) (D-brief) d.d. 15-08-2019 (Kamerstuk 26 396, nr. 115).
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Air Assault voertuig (D-brief) d.d. 23-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 114).
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Containersystemen (D-brief) d.d. 12-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 112).
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase)

# Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (vervolg)

van het project “voertuigen 50kN, 100kN, 150kN) (D-brief) d.d. 09-06-2017(Kamerstuk 27 830, nr. 201).

- Brief Resultaten van de C-fase van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (C-brief) d.d. 03-07-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 105).
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 92).
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 88).
- Brief Behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 72).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk								
2020	Voertuig 50-100-150kN	1000-2500	250-1000	D				
	Containersystemen en subsystemen		100-250	D				
	Voertuig 12kN Overig & RCWS		250-1000	D				
	Voertuig 12kN AirAssault		100-250	D				
2021	DVOW	1618,0	182,7	222,5	267,1	304,4	304,7	141,5
Effect op exploitatie			3,7		0,1	0,1	0,1	0,1

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2017

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021

### Belangrijke wijzigingen

De opleidingen voor het nachtzichtmiddel op de zware mitraillleur zijn als gevolg van COVID-19 verplaatst naar tweede helft 2020. Hierdoor is de invoer van dit zichtmiddel verschoven naar het vierde kwartaal 2020 met een aanvullende laatste levering in 1e kwartaal 2021.

# Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij militair optreden, zowel uitgestegen als te voet, worden door de optredende militairen diverse typen wapens gebruikt. Daarnaast worden diezelfde wapens gebruikt op het affuit van voer- en vaartuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*.

Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen. Dit project voorziet in de vervanging van de middelzware en zware ondersteuningswapens FN MAG en FN .50 M2.

### Toelichting

Geen

### Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens (A-brief) d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 108).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		60,4	57,9	2,5				
2021		60,6	57,4	2,6	0,6			

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2035

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2035

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Zowel statelijke als niet-statelijke actoren bedienen zich in toenemende mate van een mix van wapensystemen, waaronder UAS. Het opbouwen van de *Counter-UAS* capaciteit is noodzakelijk vanwege het toenemende gebruik en dreiging van UAS, ook wel drones genoemd. Ook in Nederland worden UAS steeds vaker bewust ingezet voor strafbare doeleinden en ook onbewust wordt regelmatig op een onwenselijke of gevaarlijke manier gebruik gemaakt van UAS. Dit project voorziet in de materiële component van de specialistische *Counter-UAS* capaciteit die Defensie ontwikkelt. De materiële component vormt een brede set aan uitrusting waarmee Defensie *Counter-UAS* capaciteit kan leveren bij de verdediging van het koninkrijk, bij internationale missies en bij ondersteuning van nationale autoriteiten.

### Toelichting

Er bestaan vele typen UAS, van zeer klein tot zeer groot. Deze *Counter-UAS* capaciteit richt zich op de kleinere typen UAS (tot 20 kg). Voor het bestrijden van grotere UAS beschikt Defensie reeds over systemen voor geïntegreerde luchtverdediging.

Omdat *Counter-UAS* middelen naar verwachting een korte technische en operationele levensduur hebben, voorziet het project in opeenvolgende cycli van steeds enkele jaren. Het project omvat daarom zowel het verwerven van materieel voor de specialistische *Counter-UAS* capaciteit als randvoorwaarden voor *Concept Development & Experimentation (CD&E)* binnen het *Counter-UAS* domein als geheel.

Uiterlijk na drie jaar wordt het project geëvalueerd, waarbij onder andere wordt beoordeeld of de activiteiten en middelen van dit project inmiddels in de staande organisatie kunnen worden ondergebracht.

### Relatie met andere projecten

- Army Ground Based Air Defence (AGBADS)
- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (A-brief) d.d. 12-05-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 52).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	2021	25-100	A				

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2018

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2026

### Belangrijke wijzigingen

De tijdslijn voor inbouw van de apparatuur in de voertuigen is aangepast op de projecten MLU Fennek en VOSS om te voorkomen dat een voertuig meerdere keren moet worden ingebouwd.

# Joint Fires

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de snelheid, precisie en veiligheid van maritieme, en grondgebonden vuur- en luchtsteun te vergroten heeft de krijgsmacht behoefte aan materieel om de *situational awareness* op de grond en in de lucht te vergroten. Het project *Joint Fires* voorziet in materieel om deze *situational awareness* te vergoten door de aanschaf van materieel voor eindgeleiding, command and control (C2)-systemen, verbindingen, mobiliteit, en de integratie van maritieme, land, en lucht C2-systemen.

### Toelichting

Geen

### Relatie met andere projecten

- AH-64D
- AH-64D verbetering bewapening
- *Midlife Update* Fennek
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Joint Fires (A-brief) d.d. 19-3-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 149).



Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		<25						
2020		63,7	28,8	13,9	21,0			
2021		65,8	34,4	6,5	24,9			
Effect op exploitatie		0,9		0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk	2007
DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)	2024
DPO '20 (huidig tijdvak)	2024

### Belangrijke wijzigingen

In 2018 heeft Nederland de onderhandelingen gestart om te komen tot een verdubbeling van de Nederlandse strategische en hoog beveiligde satellietcapaciteit en een verlenging van de levensduur met negen jaar (van 2024 naar 2033) op basis van de twee extra satellieten (nummer 5 en 6). De realisatie vind plaats door het aangaan van een Government-to-Government overeenkomst via een Memorandum of Understanding (MoU). Er is inmiddels overeenkomst over de inhoud van de MoU. Voor de voortgang is de MoU mede afhankelijk van het raamverdrag (Chapeau Agreement) dat momenteel wordt behandeld in Eerste Kamer. Gestreefd wordt naar een ondertekening van de MoU eind 2020.

Het project is herijkt omdat in de oorspronkelijke raming de lanceerkosten voor nummer 5 en 6 niet naar rato zijn doorberekend aan Nederland. In de laatste definitieve offerte van de VS is dit wel verrekend. Verder werd initieel uitgegaan van een verdubbeling van de beschikbare bandbreedte op de satellietconstellatie per 2025 (de geplande ingangsdatum van de nieuw MoU). In de definitieve offerte kan Nederland echter al vanaf 2020 gebruik maken van een verdubbeling van de bandbreedte. De meerkosten van dit gebruik over de jaren 2020 t/m 2024 zijn naar rato door de VS geoffreerd. Tevens is het project volume aangepast en ook gecompenseerd als gevolg van valutakoerscorrecties.

# Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doele van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcommunicatiecapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft de gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF), militaire Super High Frequency (SHF), het realiseren van grondstations in Nederland en Curaçao (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en scheepsterminals (het mobiele grondsegment).

Het deelproject MILSATCOM voorziet in de zogenaamde AEHF-satellietcommunicatiecapaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals. De AEHF capaciteit betreft de meest robuuste vorm van satellietcommunicatiecapaciteit.

### Toelichting

In een eerste Memorandum of Understanding (MoU) (2002) met de US heeft Nederland satellietcapaciteit ingekocht op basis van vier AEHF satellieten. Omdat de vraag naar AEHF satellietcapaciteit stijgt en de US hier langer gebruik van wil maken, is door de US besloten om een vijfde en zesde satelliet in gebruik te nemen. Hiermee ontstaat een grotere capaciteit en langere levensduur van de satellietconstellatie. Inmiddels is nummer 6 gelanceerd in maart 2020.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief verwelvingsvoorbereiding lange termijn, scheepsterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU Operations & Support (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886, nr. 8).
- Brief verwelvingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886, nr. 7).
- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 6).
- Brief verwelvingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002. (Kamerstuk 25 886, nr. 5) en antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002.
- Brief studiefase lange termijndeel (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886, nr. 4) en antwoorden op schriftelijke vragen.
- Brief studiefase korte termijndeel (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886, nr. 3).
- Brief voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886, nr. 1).
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400, nr. 21).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2020		133,1	133,1					
2021		146,6	130,2	5,3	8,2	3,0		

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2017

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2022

### Belangrijke wijzigingen

Dit project is nieuw opgenomen in het DPO omdat het projectbudget als gevolg van een aanvullende behoefte vanuit de CLAS en SOF Ground Enabling Capaciteit en een geringe prijspeil bijstelling boven de grens van € 25 miljoen is gekomen.

# Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Energievoorziening is essentieel voor de uitvoering van militaire operaties. Trendmatig neemt het energieverbruik van wapensystemen, commandovoeringssystemen (C4I) en klimaatinstallaties steeds verder toe. Defensiebreed geldt dat 95% van de huidige aggregaten de technische *End of Type* hebben bereikt, waarbij levensduur verlengend onderhoud niet meer rendabel is. Vervulling van de defensiebrede behoefte aan (mobiele) energievoorziening voor het grondgebonden optreden is noodzakelijk om te kunnen blijven voldoen aan het ambitieniveau, de inzetdoelstellingen van Defensie en de voorbereiding daarop. Tevens wordt bijgedragen aan de doelstellingen uit de Defensie Energie en Omgeving Strategie door het verwerven van een capaciteit met een moderne techniek, lager verbruik van fossiele brandstoffen en geringere uitlaatgas- en geluidsemissie. De behoefte omvat de vervanging van ruim 1700 oude aggregaten door een kleiner aantal nieuwe aggregaten.

### Toelichting

De technische levensduur van nagenoeg alle huidige aggregaten is bereikt. Daarnaast hebben de verouderde aggregaten een hoog brandstofverbruik, waarmee zij een grote belasting zijn voor de logistieke keten. Ook voldoen zij niet meer aan de huidige milieueisen. Tenslotte hebben recente operaties aangetoond dat de huidige aggregaten vooral in extreme klimatologische omstandigheden niet toereikend zijn.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Operationele infrastructuur' (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 267).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		< 25						
2021		27,2	6,3	11,6	9,1	0,2		

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2016-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2016-2020

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de inzetbaarheidsdoelstellingen te kunnen realiseren en de huidige beschikbaarheid van munitie voor inzet te garanderen, zal Defensie de komende jaren gefaseerd munitievoorraden moeten ophogen. Dit project voorziet in de kwantitatieve ophoging van inzetvoorraden van bij Defensie gangbare munitieartikelen waarmee de knelpunten bij huidige missies worden opgelost en op de te verwachten verbruiken bij voorziene missies wordt geanticipeerd. Het gaat hierbij onder meer om klein kalibermunitie, geschut- en mortiermunitie, hand- en geweergrenaten, raketten, rookgranaten, springmiddelen en diverse specialistische munitiesoorten.

### Toelichting

Eind 2020 wordt het project afgesloten, waarbij diverse openstaande bestellingen met het bijhorende budget van € 3 miljoen overgedragen worden aan de lopende munitieprojecten.

### Relatie met andere projecten

Dit project is eind 2020 gerealiseerd en wordt vervolgens afgesloten. Verdere doorgroei van de inzetvoorraad munitie wordt gerealiseerd binnen lopende projecten als onderdeel van de 'aanvulling munitievoorraden fase 2' (Kamerstuk 27 830, nr. 850).

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden (A-brief) d.d. 10-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 171).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	27,8	6,0	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7
	2021	28,3	5,3	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2016-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2016-2020

### Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase om te komen tot een meerjarig partnerschap was complex en heeft meer tijd geveld dan verwacht. De projectuitvoering wordt bij het NATO Support and Procurement Agency (NSPA) belegd.

# Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Ter ondersteuning van de operationele inzet van de militaire eenheden wordt operationele infrastructuur gebruikt. Deze infrastructuur betreft de basis voorzieningen zoals legering, sanitair, werkplekken, onderhouds- en opslaglocaties. In de loop der jaren zijn hiervoor diverse middelen aangeschaft. Dit project voorziet in de vervanging en aanvulling van deze middelen. Bij de behoeftevervulling is Defensie nadrukkelijk op zoek naar een meerjarig partnerschap met de industrie.

### Toelichting

De operationele infrastructuur bestaat uit modules die gebaseerd zijn op een basistentsysteem. Dit tentsysteem is inclusief inventaris (tafels en stoelen), verlichting, klimaatbeheersing en elektrische voorziening. Daarnaast zijn deze tentsystemen zoveel mogelijk modulair en voor meerdere doeleinden te gebruiken, zoals voor legering, eetzalen, sanitair, commandoposten, werkplekken en onderhoud- en opslaglocaties.

Dit basistentsysteem is met een aantal specifieke aanvullingen aangevuld. Het betreft onder meer geconditioneerde containers en tenten en onderhouds- en opslagtenten voor helikopters en vliegtuigen. Ook zijn er containers voor de opslag van voorraden en wapens voorzien.

De behoefte aan infrastructuur is inclusief energievoorziening waarmee alle voorzieningen per locatie worden ondersteund. Ook is voorzien in materieel voor de bescherming van de infrastructuur en voor tijdelijke wegverharding van bijvoorbeeld helikopter landingsplaatsen en in- en uitgangen.

Defensie onderzoekt de mogelijkheden om eventuele aanvullende behoeftes aan tenten en klimaatbeheersingssystemen op te kunnen nemen.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (deelproject Containers)
- Mobiele energievoorziening t.b.v. grondgebonden optreden

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Operationele infrastructuur' (A-brief) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 267).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	2020	25-100	A				
	2021	25-100	A				

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2012-2014

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2012-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2012-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het project loopt tenminste door tot het einde van 2021 vanwege restwerkzaamheden van enkele deelprojecten en voor de inrichting van de logistiek en het onderhoud voor het nieuwe materieel. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De verdere ontwikkeling van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN) - strijdmiddelen zorgt voor steeds meer soorten dreigingen. Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen.

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor CBRN-bestrijding uitgebreid. Dit project voorziet in de uitbreiding van de detectie, identificatie en monitoring capaciteit om de dreiging te onderkennen, en aansluitend de juiste acties tegen deze dreiging te kunnen ondernemen.

### Toelichting

Het betreft middelen voor de opgerichte tweede CBRN-verdedigingscompagnie, CBRN-responscapaciteit en multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, betreft een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Voor de nationale inzet worden het materieel en de beschermende kleding van het CBRN-personel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden in civiele omstandigheden.

### Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging CBRN Verkenningscapaciteit (Fuchs)

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit (A-brief) d.d. 29-09-2011 (Kamerstuk 32 733 X, nr. 39).
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 106).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk		25-100					
2020		62,5	62,5				
2021		63,2	63,2				

**Defensiebreed materieel****Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Niet gemanageerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2004-2015**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2004-2021**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2004-2023**Belangrijke wijzigingen**

Naar aanleiding van het onderzoek naar de communicatie- en informatiemodule, zoals dat is aangekondigd in de Afwijkingsrapportage 2020 zijn extra financiële middelen voor dit project beschikbaar gesteld.

# Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

De basis van het grondgebonden optreden is het optreden van militairen, te voet of met een voertuig (bereden of uitgestegen). Dit project is er op gericht de operationele capaciteit van de individuele militair en lagere eenheden te vergroten door te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vergroten van het vermogen op te treden in netwerken (Network Enabled Capabilities).

**Toelichting**

Het defensiebrede project VOSS komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme (SMP)* en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de soldaat die te voet optreedt, al dan niet in samenwerking met gevechtsvoertuigen. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Ook wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe.

VOSS is een ontwikkelingsproject voor een nieuw smart vest (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningssysteem, een draag- en bepakkingsysteem en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS.

De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor uitgestegen of te voet optredende militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. Uit onderzoek is gebleken dat dezelfde uitrusting die aan VOSS-militairen wordt toebedeeld, ook geschikt is voor eenheden die intensief met VOSS-militairen optreden en hierbij een ondersteunende rol vervullen. Dit heeft geleid tot een meerbehoefte voor circa 1.700 militairen die in 2018 is geëffectueerd.

De communicatie- en informatiemodule is nog niet vrijgegeven. Voor de vrijgave van de communicatie- en informatiemodule heeft de Beveiligingsautoriteit aanvullende beveiligingseisen gesteld aan de systemen waardoor soldaat- en voertuigsystemen moeten worden aangepast. Voor de beveiliging van circa 7.000 soldaat- en circa 400 voertuigsystemen is er daarom in augustus 2020 aanvullende financiering beschikbaar gesteld. Vanwege de onderhandelingen hierover met de leverancier is het bedrag commercieel vertrouwelijk. Met de aanvullende financiering die in de bracket tussen € 25 miljoen en € 100 miljoen valt, valt het totale projectbudget in het financieel overzicht nu binnen de bracket € 250 miljoen en € 1000 miljoen. De seriematige uitlevering van de communicatie- en informatiemodule en de energievoorziening en de voertuigmodule vindt naar verwachting plaats eind 2022.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	261,7	155,4	75,3	30,9			
	2021	250-1000						
	Effect op de exploitatie	51,7		2,9	2,9	3,5	3,5	3,5

# Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) (vervolg)

## Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Joint Fires
- Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Keuzeconcept Gevechtsslaarzen
- Vervanging gevechtsuitrusting

## Relevante Kamerstukken

- Brief project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) Verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98).
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 33 000, nr. 31).
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 130).
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 105).

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2023

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Vervanging gevechtsuitrusting



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De gevechtsuitrusting is bestemd voor wereldwijd gebruik, voor opleiding en training en voor operationele inzet bij zowel lage als hoge dreiging. Voor het optimaal functioneren onder uiteenlopende omstandigheden staan bescherming, functionaliteit, veiligheid, pasvorm en comfort centraal. Daarnaast moet de gevechtsuitrusting, bestaande uit onder andere een draag- en bepakkingsysteem en modulaire ballistische bescherming, degelijk en duurzaam zijn om de instandhoudingskosten te beperken. Een en ander is ook van toepassing op de middelen voor ballistische bescherming die in combinatie met de gevechtsuitrusting en aanvullende uitrustingstukken worden gebruikt.

Defensie heeft behoefte aan een samenhangend systeem van gevechtsuitrusting en de bijbehorende ballistische bescherming die voor de individuele militair essentieel zijn om wereldwijd en in alle omstandigheden ingezet te kunnen worden. De nieuwe uitrusting stelt de militair in staat om in uiteenlopende klimaatgebieden, terreinomstandigheden en situaties met een moderne, adequate en effectieve gevechtsuitrusting zijn of haar taken uit te voeren.

### Toelichting

De uitrol van de nieuwe gevechtsuitrusting zal afgestemd zijn op de introductie van VOSS. Vanwege de vertraging van de uitlevering DOKS kleding wordt er vanaf medio 2021 een interim kleding pakket ingevoerd. Waar mogelijk wordt de uitrol van de nieuwe gevechtsuitrusting gesynchroniseerd met de invoer van dit interim kledingpakket.

### Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Vervanging gevechtsuitrusting' (A-brief) d.d. 07-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 232).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100	A					
2020		68,2	7,3	8,7	34,0	18,2		
2021		68,2	16	34	18,2			

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2009-2011

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2014-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2014-2022

### Belangrijke wijzigingen

Als gevolg van COVID-19 is de voltooiing van de aanbesteding vertraagd, omdat gebruikerstesten geen doorgang konden vinden en nu plaatsvinden in de tweede helft van 2020. De contractsluiting wordt verwacht eind 2020. De levering van de HV-Brillen vindt dan in series plaats in 2021 en deels in 2022.

# Verwerving helderheidsversterkende brillen



### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

### Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de A-brief d.d. 08-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 66)
- Brief behoeftestelling verwerving helderheidsversterkende brillen (A-brief) d.d. 17-07-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 64).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het is voor het grondgebonden optreden van de krijgsmacht van essentieel belang om onder alle zichtomstandigheden, zowel bij dag als bij nacht, te beschikken over voldoende situational awareness. De helderheidsversterkende middelen worden gebruikt voor de veiligheid en zelfbescherming en om de uitvoering van de opdracht te ondersteunen. Dit project voorziet in de vervanging van de helderheidsversterkende brillen die gebruikt worden bij het grondgebonden optreden om zo situational awareness bij het optreden te kunnen blijven behouden.

### Toelichting

De realisatie is voorzien met monoculaire en binoculaire helderheidversterkende kijkers. Deze zijn draagbaar direct op het hoofd of te monteren op de helm.

Voor de eerste batch HV-brillen is het contract in 2016 gesloten. Deze serie is uitgeleverd aan de eenheden. De levering van de volgende batch wordt verwacht in 2021 na de contractsluiting eind 2020. Het definitieve leverschema wordt met de tekening van het contract vastgelegd.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	25-100	A					
	2021	25-100	A					

## Defensiebreed materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemandateerd

#### Gemandateerd zijn:

Fysieke distributiemiddelen, Adaptieve component, infrastructurele voorzieningen en 15kN aanhangwagens.

#### Niet gemanageerd zijn:

Operationele wissellaadsystemen, Trekkeropleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen

### Planning

Oorspronkelijk 2023-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2023-2027

DPO '20 (huidig tijdvak) 2023-2027

### Belangrijke wijzigingen

Op basis van ervaringen met het programma DVOW en een vertraging in de beschikbaarheid van de benodigde capaciteit is de verwachting dat de D-fase niet afgerond kan worden voor eind 2023.

Het project "Vervanging 15kN aanhangwagens" is als niet DMP-plichtig (deel)project toegevoegd aan het programma WTB. Dit project voorziet in de defensiebrede vervanging van de aanhangwagens 15 kN. Levering wordt beoogd in de periode 2023-2025. De financiële omvang is kleiner dan € 25 miljoen.

# Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)



- Bevoorrading-, brugslag- en grondverzetcapaciteit**  
Met wissellaadsystemen en de bijhorende bevoorradingmiddelen (voor de op-, overslag en distributie van o.a. voeding en water, brandstoffen en munitie) wordt de operationele bevoorradingketen bij militaire inzet ondersteund. Daarnaast gebruiken genie-eenheden wissellaadsystemen voor transporter en lanceren van (vouw) brugdelen en kiepauto's voor het transport van grond.

- Zware transportcapaciteit**  
Met trekker-opleggercombinaties wordt zwaar militair materieel getransporteerd zowel tijdens de ontplooiings- als in de inzetfase van een militaire operatie.

- Wielbergingscapaciteit**  
Wielbergingsvoertuigen dragen zorg voor het bergen en afvoeren van wielvoertuigen onder operationele omstandigheden om het militaire vermogen van eenheden op peil te houden.

De voertuigen moeten geschikt zijn om te opereren binnen het volledig geweldspectrum. Daarom worden de wissellaadsystemen en de trekkeropleggers uitgerust met voorzieningen voor ballistische bescherming, wapenstations voor zelfbescherming en runflat-banden. De wielbergingsvoertuigen worden niet voorzien van een wapenstation.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	2020	250-1000	A					
	2021	250-1000		B			D	

## Vervanging Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB) (vervolg)

Een deel van de behoefte wordt zo mogelijk op een adaptieve wijze samen met de markt ingevuld. Daarbij wordt gestreefd naar ‘beschikbaarheid boven bezit’ voor zowel materieel als personeel. Daarnaast wordt het informatiegestuurd optreden binnen de logistieke keten versterkt door investering in C4I.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging drijvende brugslagcapaciteit
- Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling programma ‘Wissellaadsystemen, trekker-opleggercombinaties en wielbergingsvoertuigen’ (A-brief) d.d. 16-09-2019 (Kamer nr. 27830-288).

# Maritiem materieel



## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk n.v.t.

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2025-2026

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte. De bestelling voor de achttien raketten is geplaatst. De raketten worden naar verwachting in 2025 en uiterlijk in 2026 geleverd.

# Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De LC-fregatten hebben als hoofdtaak de verdediging tegen een lucht-dreiging in de wijde omgeving. Daarbij kunnen zij bescherming bieden aan een maritieme of amfibische taakgroep of aan landobjecten nabij de kust. De fregatten beschikken daartoe over een gelaagde luchtverdediging. De SM-2 raket dient voor de verdediging op grote afstand en vormt de buitenste schil van deze verdediging, het Goalkeeper-snelvuurkanon is voor de zelfverdediging in de onmiddellijke nabijheid en de Evolved Sea Sparrow Missile (ESSM-raket) voor het gebied daar tussenin.

### Toelichting

Het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) voert met de SM-2 raket regelmatig oefenlanceringen uit om het lanceersysteem te testen en scheepsbemanningen te trainen. Voor oefenlanceringen tot en met 2030 moet de huidige voorraad SM-2 raketten worden aangevuld met achttien raketten.

De raketten worden geproduceerd in de Verenigde Staten, waarbij Nederland dit najaar samen met andere gebruikers van deze raket kan aansluiten bij een bestelling van de Amerikaanse marine. Hierdoor zijn de kosten per stuk lager dan wanneer alleen voor Nederland wordt geproduceerd. Deze productieserie is waarschijnlijk de laatste voor de Block IIIA-versie. Hierna kunnen geen raketten van dit type meer worden besteld. Defensie verwerft de benodigde achttien raketten met dit project.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA (A-brief) d.d. 08-10-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 294).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100	A					
2020		n.v.t.						
2021		48,7	48,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Effect op exploitatie			0,2					

# ESSM Block 2: deelname aan internationale productie



## Projectfase

In realisatie

## Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

## Planning

Oorspronkelijk 2017-2033

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2033

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2033

## Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de LC-fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

## Toelichting

Technologische ontwikkelingen leiden tot nieuwe generaties van antischipraketten. Deze raketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. De huidige *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten zal gaandeweg steeds minder geschikt zijn voor de verdediging tegen de nieuwste generatie antischipraketten. Daarom bestaat de behoefte om *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 raketten te vervangen door ESSM Block 2.

De behoeftestelling voor ESSM Block 2 is gesplitst in drie deelprojecten:

- deelname aan internationale ontwikkeling (voltooiing eind 2021);
- deelname aan internationale productie;
- verwerving van raketten, integratie aan boord van LC-fregatten en inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering Commando Zeestrijdkrachten.

Dit project betreft de deelname aan een internationaal samenwerkingsverband voor de productie als vervolg op de internationale ontwikkeling van ESSM Block 2. De kosten van het inrichten en in bedrijf houden van de productielijn voor ESSM Block 2 worden verdeeld tussen de deelnemende landen naar rato van de beoogde afname van raketten.

## Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie

## Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling ESSM Block 2: deelname aan internationale productie (A-brief) d.d. 27-10-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 191).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	28,3	7,2	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7
	2021	29,5	7,3	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2010-2014

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2012-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2012-2022

### Belangrijke wijzigingen

Elf van de zestien Goalkeepers zijn inmiddels omgebouwd met de verbeteringen uit het instandhoudingsprogramma. Een omvangrijke modificatie als deze wordt tijdens groot onderhoud van de betreffende schepen uitgevoerd. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Instandhouding Goalkeeper



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het herstellen en moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Van belang daarbij is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land.

De instandhouding van het Goalkeepersysteem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van marineschepen, zoals M- en LC-fregatten, *Landing Platform Docks* (LPD's) en het *Joint Support Ship*, bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen.

### Toelichting

Het Goalkeeper-systeem is ontworpen in de jaren '80, als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende antischipraketten. Om dit zelfverdedigingssysteem voor de grotere oppervlakte-eenheden tot 2025 technisch in stand en operationeel relevant te houden, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

### Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhouding Goalkeeper (A-brief) d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 106)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		34,8	34,8					
2021		34,9	34,9					

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2025

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten



### Relatie met andere projecten

- Modernisering navigatiesystemen
- Verbetering MK48 torpedo
- Vervanging onderzeesleutelcapaciteit

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 129)

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het herstellen en moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Van belang daarbij is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een zelfstandige rol ingezet ten behoeve van onder meer het vergaren van inlichtingen en het beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging.

### Toelichting

De onderzeeboten van de Walrusklasse zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur tot tenminste 2025 te verlengen, wordt een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten uitgevoerd op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), de vervanging van het *Combat Management System* (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	89,7	71,5	3,6	3,3	4,6	6,7	
	2021	90,1	71,6	3,6	3,3	4,7	6,8	

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het instandhoudingsprogramma van het eerste LC-fregat is uitgevoerd. Het schip is juni jl. gestart met het uitvoeren van varende beproevingen. Tijdens de uitvoering van het instandhoudingsprogramma op het eerste LC-fregat bleek dat niet voorziene aanpassingen nodig zijn aan de respectievelijke platformautomatisering en de schroefasnaven. Het projectbudget is verhoogd om deze aanpassingen uit te kunnen voeren. Het projectbudget is verder aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterreinen op het land. Het versterken van de operationele capaciteiten van de LC-fregatten draagt bij aan het verbeteren van de operationele inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten en aan het vergroten van de effectiviteit van de hoofdwapensystemen.

### Toelichting

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte betreft de instandhouding van de platforminstallaties en sensor-, wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten, zodat deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar blijven. Het programma zal worden uitgevoerd tijdens de reeds voorziene periodes van groot onderhoud.

### Relatie met andere projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*

### Relevante Kamerstukken

- Resterende hoofdcontract Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten d.d. 29-05-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 200)
- Stand van zaken van de gecombineerde onderzoeks- en verwervingsvoorbereidingsfase van het project Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (BD-brief) d.d. 09-12-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 194)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (A-brief) d.d. 04-02-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 123)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		185,0	153,0	13,4	6,6	8,0	4,1	
2021		193,9	130,6	32,7	13,9	11,1	5,6	

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het eerste LC-fregat voert sinds juni jl. varendे beproeven-  
gen uit met de nieuwe MBMD-radar. De uitgavenraming is  
bijgesteld aan de planning van het instandhoudingspro-  
gramma LC-fregatten. Het projectbudget is aangepast als  
gevolg van prijspeilbijstelling.

# Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Door de modificatie van de SMART-L radar op de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de NAVO en bij het *Smart Defence* initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

### Toelichting

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de LC-fregatten voorzien van een SMART-L radar met aanvullende sensorcapaciteit (*early warning* capaciteit) ten behoeve van de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben concrete belangstelling getoond voor samenwerking op het gebied van *Ballistic Missile Defence*. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de NAVO. Laatstgenoemde programma is opgegaan in het *Ballistic Missile Defence* (BMD) programma van de NAVO.

### Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 100).
- Brief behoeftestelling van het project MBMD (A-brief) d.d. 26-09-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 91).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	143,7	140,6	1,1	0,9	1,0		
	2021	144,7	131,1	8,4	4,2	1,1		

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2021

### Belangrijke wijzigingen

De MLU is nagenoeg geheel uitgevoerd op het eerste schip van de klasse. De uitvoering op het tweede schip is aangevangen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Hydrografie betreft het verzamelen van gegevens over waterdiepte, getij, stroming, golven en de vorm en samenstelling van de zeebodem. Met het oog op de veiligheid op zee voert Defensie met de twee hydrografische opnemingsvaartuigen civiel-hydrografische taken uit die zijn vastgelegd in de wet en in internationale verdragen. De schepen kunnen bovendien in voorkomend geval worden ingezet bij expeditionair optreden zoals een amfibische operatie.

### Toelichting

Voor het zeker stellen van de inzetbaarheid van de hydrografische opnemingsvaartuigen gedurende de gehele levensduur wordt een zogenaamde Midlife Upgrade (MLU) uitgevoerd.

De MLU betreft de technische instandhouding van de hydrografische opnemingsvaartuigen. Het betreft aanpassingen aan systemen die verouderd of aan het einde van hun levensduur zijn, of aanpassingen die noodzakelijk zijn om het materieel aan de wettelijke eisen te laten voldoen. Zo moet het systeem voor navigatie en hydrografie worden gemoderniseerd, is een vervanging van de hydrografische sensoren noodzakelijk en moeten het centrale managementsysteem en diverse subsystemen daarvan worden verbeterd.

De MIU betreft de technische instandhouding van de hydrografische opnemingsvaartuigen. Het betreft aanpassingen aan systemen die verouderd of aan het einde van hun levensduur zijn, of aanpassingen die noodzakelijk zijn om het materieel aan de wettelijke eisen te laten voldoen. Zo moet het systeem voor navigatie en hydrografie worden gemoderniseerd, is een vervanging van de hydrografische sensoren noodzakelijk en moeten het centrale managementsysteem en diverse subsystemen daarvan worden verbeterd.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling *Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 222)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	34,3	25,5	8,5	0,3			
	2021	32,7	23,3	8,4	0,6	0,3		

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2022

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2022

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Midlife update Zr.Ms. Johan de Witt



### Inleiding стратегическое руководство/задание

De amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD's) leveren een belangrijke bijdrage aan het expeditionaire vermogen van de krijgsmacht. Defensie is met deze schepen en bijbehorende eenheden in staat gevechtskracht vanuit zee op het land uit te oefenen. Een LPD vervult bij het optreden op en vanuit zee een belangrijke rol vanwege de combinatie van commandovoerings- en transportcapaciteiten. Nationale en internationale staven geven vanaf een LPD leiding aan het geïntegreerde optreden van vloot- en marinierseenheden.

Zr.Ms. Johan de Witt beschikt over faciliteiten voor commandovoering van een maritieme (landings)operatie en over een hospitaal (*Role-2*). Beide capaciteiten zijn binnen de NAVO en de EU schaars. Ook de mogelijkheid om langdurig met meerdere helikopters te opereren maakt het LPD tot een waardevolle capaciteit.

### Toelichting

Voor het zeker stellen van de inzetbaarheid van Zr.Ms. Johan de Witt gedurende de gehele levensduur wordt een zogenaamde Midlife Update (MLU) uitgevoerd.

Zonder MLU zullen de instandhoudingskosten in de loop der jaren fors toenemen en zal de beschikbaarheid van het schip verminderen als gevolg van defecte componenten en *obsolescence*. Vanwege veranderingen in de dreigingsomgeving zijn aanpassingen nodig om het schip operationeel relevant te houden. De MLU is daarom nodig om de operationele inzetbaarheid van het schip te garanderen tot het einde van de levensduur in 2032.

Defensie is door de MLU in staat om de exploitatiekosten beheersbaar en het schip inzetbaar te houden.

### Relatie met andere projecten

- Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling *Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 221).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2009

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020

### Belangrijke wijzigingen

Dit project wordt dit jaar voltooid en wordt hierna derhalve niet meer in het volgend DPO opgenomen. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)



### Relatie met andere projecten

- Vervanging mortieren 60/81mm

### Relevante Kamerstukken

- A-brief Midlife upgrade BV206D (MLU BV206) d.d. 25-05-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 77).
- Brief behoeftestelling vervanging All Terrain Vehicles van het Korps Mariniers (A-brief) d.d. 16-03-2005 (Kamerstuk 27 830, nr. 30).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het CZSK heeft behoefte aan *All Terrain* Mobiliteit voor het Korps Mariniers voor hun grondgebonden optreden. Hiervoor beschikt Defensie over de BV206D en gepantserde rupsvoertuigen van het type Viking. De BV206D's zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Dit project behelst het levensduurverlengend onderhoud van deze voertuigen.

### Toelichting

De BV206D's zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Dit project behelst het levensduurverlengend onderhoud van deze voertuigen. Om financiële redenen is besloten de BV206D's voorlopig niet te vervangen, maar een aantal voertuigen levensduurverlengend onderhoud te geven en te moderniseren zodat zij operationeel inzetbaar blijven tot tenminste 2025.

De beschikbaarheid van voldoende *All Terrain* Mobiliteit is het uitgangspunt geweest bij het vaststellen van de voor het CZSK benodigde aantallen voertuigen in het project DVOW. Om operationele en financiële redenen is voor een deel van de marinierseenheden voor commandovoering, gevechtsteun en voorwaartse logistiek geen wielvoertuig als organiek voertuig opgenomen maar een gemodificeerde BV206D.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		33,1	33,1					
2021		34,2	34,2					

## Maritiem materieel



### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2023

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een dergelijke taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig.

### Toelichting

Het project betreft de aanpassing en verbetering van de huidige vijf *Landing Craft Utility* (LCU's). Voor het zekerstellen van de operationele beschikbaarheid van de LCU wordt een MLU uitgevoerd. Het Commando Zeestrijdkrachten gebruikt landingsvaartuigen van het type *Landing Craft Utility* (LCU) en *Landing Craft Vehicle and Personnel* (LCVP). Hiermee worden marinierseenheden en hun materieel van de amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD's) naar het strand verplaatst. Gedurende amfibische operaties verplaatst de LCU vooral groot en zwaar materieel, zoals rups- en wielvoertuigen, en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door het aanpassen van de huidige LCU kan deze capaciteit voortaan ook materieel verplaatsen over grotere afstand en kan de LCU als ondersteuningsvaartuig worden ingezet, bijvoorbeeld als (*Floating Forward Operating Base*).

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (A-brief) d.d. 01-07-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 132)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2011-2016

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2011-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2011-2025

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Verbetering MK48 torpedo



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatieterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht onder andere onderzeesboten beschikbaar. De boten beschikken over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeesboten worden ingezet.

### Toelichting

De Walrusklasse onderzeesboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de boten wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (mod 4) gebruikt. Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 mod 4 heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden. De MK48 mod 4 is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten zijn reeds overgeschakeld op de mod 7, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water.

Reserveonderdelen voor de mod 4 worden niet meer geproduceerd en zijn nu al schaars. Hierdoor stijgen de exploitatiekosten de komende jaren sterk. Nederland krijgt met dit project de beschikking over de meest recente MK48 torpedo (MOD 7 Advanced Technology).

### Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse Onderzeesboten

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de aanvulling op de behoeftestelling verbetering van de MK48 Heavy Weight torpedo d.d. 30-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 145).
- Behoeftestelling Modificatie MK48 torpedo (A-brief) d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	191,5	107,9	17,6	16,6	5,2	21,8	21,7
	2021	194,4	117,8	1,4	17,3	15,6	19,2	19,1

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2023-2026

### Belangrijke wijzigingen

Het contract voor de levering van vier kanonsystemen inclusief bijbehorend (semi-) automatisch munitie-opvoersysteem is op 21 april 2020 getekend. De LC-fregatten worden vanaf 2023 aangepast en voorzien van het nieuwe kanon door de Directie Materiële Instandhouding van CZSK. Een omvangrijke modificatie als deze wordt tijdens groot onderhoud uitgevoerd. Het tijdvak voor vervanging van alle vier kanons is aangepast aan de onderhoudsplanning LC-fregatten en loopt door tot en met 2026.

# Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten). Dit zijn veelzijdig inzetbare marineschepen die de ruggengraat vormen van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties is het LC-fregat ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugsmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuaties. De LC-fregatten zijn daartoe uitgerust met gelaagde sensor-, wapen- en commandosystemen voor de inzet op de korte, middellange en lange afstand. Het 127 mm kanon vormt hiervan een integraal onderdeel. Het kanon wordt ingezet tegen zeedoelen tot op een afstand van 12,5 zeemijl om te waarschuwen of deze te neutraliseren. Ook kan het kanon worden ingezet tegen doelen op het land ter ondersteuning van amfibische en landoperaties.

### Toelichting

Bij de bouw van de LC-fregatten, rond de eeuwwisseling, zijn gebruikte 127 mm kanons geïnstalleerd. Deze kanons zijn gebouwd aan het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw. De technische en operationele levensduur van 30 jaar is daarmee overschreden. Vaak zijn deze 127 mm kanons door technische problemen niet inzetbaar. Daarnaast vergt het kanon zowel aan boord als aan de wal veel onderhoud, terwijl sommige onderdelen niet langer verkrijgbaar zijn. Verder voldoen het kanon, het munitie-opvoersysteem en de munitiebergplaats op het schip niet meer aan de thans geldende arbo-eisen.

Modificatie van het kanon door middel van een instandhoudingsprogramma is geen optie. Gezien de leeftijd van de kanons zullen zich regelmatig defecten blijven voordoen. De beschikbaarheid van reservedelen zal steeds slechter worden. Daarmee wegen de kosten van instandhouding niet op tegen de baten in termen van beschikbare kanonsystemen. Vervanging van het kanon is derhalve noodzakelijk. Het project 'Vervanging 127 mm kanon' betreft de verwerving en installatie aan boord van operationele kanonsystemen voor de LC-fregatten inclusief bijbehorend (semi-)automatisch munitie-opvoersysteem, de aanpassing van de munitiebergplaats aan boord en de bijhorende *Integrated Logistic Support*.

Bij uitdienststelling van de huidige LC-fregatten zal worden onderzocht of het doelmatiger is om de nieuwe kanons aan boord te laten staan en mee te verkopen met de fregatten ofwel te demonteren en over te zetten op de vervangers van de huidige LC-fregatten.

### Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Vervanging 127 mm kanon LC-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 218)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	100-250	A					
	2021	129,1	18,8	11,4	14,6	27,4	22,7	19,6

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2024-2028

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2024-2028

DPO '20 (huidig tijdvak) 2024-2029

### Belangrijke wijzigingen

Het onderzoek voor een vervangende raket heeft meerdere operationeel relevante alternatieven opgeleverd die door buitenlandse leveranciers worden geproduceerd. De contractvoorbereiding gaat uit van een aanbesteding in concurrentie en is reeds gestart. Het einde van de instroomperiode is aangepast aan de planning van het project Vervanging M-fregatten. Het project loopt hierdoor een jaar langer door.

# Vervanging maritiem Surface-to-surface missile



### Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Vervanging maritiem Surface-to-surface missile (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 216).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten). Deze fregatten kunnen opereren tot in het hoogste deel van het geweldsspectrum waarbij ze in staat moeten zijn om oppervlaktedoelen op zee op grote afstand te bestrijden. Daartoe beschikken deze fregatten momenteel over Harpoon-raketten (*Surface-to-surface missile, SSM*).

De Harpoon-raketten zijn in gebruik sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw en het ontwerp van het Harpoon-systeem stamt uit hetzelfde decennium. Vanwege de operationele veroudering heeft het systeem inmiddels enkele beperkingen en zal het systeem de komende jaren steeds meer aan operationele effectiviteit verliezen. De fregatten dienen dan ook met een vervangende SSM-capaciteit te worden uitgerust om vijandelijke oppervlakteschepen te kunnen bestrijden en andere missies met een hoog geweldsniveau te kunnen uitvoeren.

### Toelichting

Het uitgangspunt bij de kwantitatieve behoefte is de één-op-één vervanging van de huidige voorraad Harpoon-raketten. De kwantitatieve behoefte is echter mede afhankelijk van de eigenschappen van het te verwerven wapensysteem. Daarom zal de kwantitatieve behoefte pas in de loop van het project definitief worden vastgesteld.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2020		100-250	A					
2021		100-250	A					

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2024-2029

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2024-2030

DPO '20 (huidig tijdvak) 2025-2030

### Belangrijke wijzigingen

België heeft in mei 2019 het contract gegund aan het Franse bedrijf Naval Group. In mei 2020 heeft het Belgisch/Nederlandse projectteam de zogenaamde *System Functionality Review* afgesloten. In deze fase zijn de (achterliggende overwegingen van) functionele eisen nader verduidelijkt en heeft Naval Group globale ontwerpen van subsystemen voorgelegd.

Het eerste mijnenbestrijdingsvaartuig wordt in 2024, met een vertraging van vier maanden als gevolg van COVID-19, aan België geleverd. De oplevering van het eerste Nederlandse schip is nog steeds voorzien in 2025. Abusievelijk is de planning uit de D-brief niet goed opgenomen in de instroomplanning van het DPO 2019. Deze is in het voorliggende DPO aangepast. Het project-budget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

# Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Nederland is voor haar welvaart en veiligheid afhankelijk van een vrij toegankelijke zee. Een aanzienlijk deel van de Europese en wereldwijde maritieme aan- en afvoerlijnen loopt via de havens van Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen. Vrije toegang tot havens of nauwe zeestraten kan worden verhindert bij dreiging van zeemijnen. Daarnaast bevinden zich in de West- en Noord-Europese wateren nog steeds veel explosieven uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog, zoals vliegtuigbommen en oude zeemijnen. Jaarlijks worden nog veel van deze explosieven gevonden en vernietigd. Ook is de bewegingsvrijheid op zee voor militaire maritieme en amfibische operaties van groot belang. De NAVO heeft een tekort aan maritieme mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft deze als *priority shortfall* aangemerkt. De NAVO dringt er dan ook bij Nederland op aan de Alkmaarklasse- mijnenbestrijdingsvaartuigen te vervangen door een hoogwaardige capaciteit. Om te voldoen aan de inzetdoelstelling om gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken te kunnen uitvoeren, verwerft Defensie zes mijnenbestrijdingsvaartuigen met onbemande mijnenbestrijdingssystemen. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten. Deze internationale samenwerking en combinatie van de vervanging van de M-fregatten en de mijnenbestrijdingsvaartuigen zal worden geëvalueerd, al dan niet als onderdeel van de

voorgenomen evaluatie van de Defensie Industrie Strategie. Daarnaast zal na afloop van het project in de E-fase aandacht worden besteed aan de voor- en nadelen en de kosten en opbrengsten van deze internationale materieelverwerving.

### Toelichting

Voor de bescherming van de Nederlandse vitale belangen wil Defensie gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken kunnen uitvoeren: een taak voor een vaartuig op de Noordzee ten behoeve van de nationale veiligheid, en een langdurige expeditionaire operatie in bijvoorbeeld de Middellandse Zee, de noordelijke Europese kustwateren of de Perzische Golf. De expeditionaire inzet zal meestal in het kader zijn van een internationale maritieme taakgroep, bijvoorbeeld als onderdeel van de *NATO Response Force*. De mijnenbestrijdingsoperaties moeten ook kunnen worden uitgevoerd als er een dreiging bestaat. Dit geldt zowel voor operaties dicht bij huis als ver weg.

### Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

### Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten verwettingsvoorbereiding Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (D-brief) d.d. 15-03-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 280).
- Brief behoeftestelling Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 225).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	922,4	41,0	32,2	64,9	53,1	68,3	150,9
	2021	923,2	39,1	32,4	87,5	66,6	103,2	130,8

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

**Oorspronkelijk** 2023-2026

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2023-2028

DPO '20 (huidig tijdvak) 2023-2028

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil  
bijstelling.

# Vervanging MK46 Lightweight Torpedo



### Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling 'Vervanging MK46 Lightweight Torpedo' (A-brief) d.d. 22-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 176)

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Deze behoefte betreft de aankoop van een toereikend aantal *lightweight torpedo's* om te kunnen voldoen aan internationale afspraken in de komende jaren. Dit aantal zal worden aangevuld tot het aantal dat nodig is voor de volledige inzetambitie, zoals genormeerd in het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI) Munitie.

### Toelichting

Het enige wapen van fregatten en NH-90 maritieme gevechtshelikopters tegen onderzeeboten is de *Lightweight Torpedo* (LWT). Het wapen kan offensief worden gebruikt, maar vormt ook de kern van de zelfverdediging van fregatten tegen onderzeeboten. De LWT die Nederland gebruikt, is de MK46 torpedo. Dit wapen stamt uit de jaren zestig en is operationeel verouderd. Bovendien staat de onderhoudbaarheid onder druk.

Reservedelen worden niet meer geproduceerd en defecte onderdelen worden momenteel vervangen door tweedehands onderdelen van uit gefaseerde Amerikaanse torpedo's. Bovendien is de beschikbaarheid hiervan in toenemende mate onzeker geworden, omdat de MK46 torpedo vanuit de Verenigde Staten vanaf 2023 niet langer logistiek wordt ondersteund. Teneinde de inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten te kunnen blijven garanderen, dienen fregatten en de NH-90's te beschikken over een effectieve LWT in voldoende aantallen.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	<i>Oorspronkelijk</i>	100-250						
	2020	223,0	15,0	17,0	22,4	32,8	32,7	25,6
	2021	231,0	10,1	22,7	23,2	33,9	33,7	26,5

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2025-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2025-2027

DPO '20 (huidig tijdvak) 2028-2029

### Belangrijke wijzigingen

Op 24 juni jl. is de B-brief over M-fregatten verstuurd. Tijdens de onderzoeksfase heeft Defensie, met nauwe betrokkenheid van België, een ontwerpproces uitgevoerd. Dit heeft geleid tot een scheepsontwerp, waarbij eisen en budget in balans zijn. Dit scheepsontwerp dient als startpunt voor de volgende projectfase. Tijdens de onderzoeksfase is ook een 'military-off-the-shelf' fregat beschouwd, maar deze voldoet niet aan de eisen van Defensie.

Tijdens de intensieve dialoog met de industrie is gebleken dat een zorgvuldig voorbereid contract en de bouw van de nieuwe fregatten zonder ongewenste projectrisico's niet haalbaar zijn binnen het tijdschema van de A-brief. Het bleek nodig om de B-fase met negen maanden te verlengen en verder bleek dat na de contractsluiting de industrie een gedetailleerde ontwerpfase van ongeveer twee jaar nodig is voordat de bouw van het eerste schip kan starten.

# Vervanging M-fregatten



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In grote delen van de wereld investeren landen in toenemende mate in het maritieme domein door schepen, onderzeesboten en bewapening waaronder moderne raketsystemen aan te schaffen.

Bij maritieme gevechtsoperaties zijn fregatten essentieel bij het beveiligen van kwetsbare eenheden, zoals amfibische schepen, ondersteunende vaartuigen zoals het CSS, landingsvaartuigen en mijnenbestrijdingseenheden als deze voor hun missie opereren dicht bij de kust. Zowel de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) als de Multipurpose fregatten (M-fregatten) zijn geschikt voor het bestrijden van oppervlaktedelen. Als het gaat om luchtverdediging bieden de LC-fregatten de meeste capaciteiten. De M-fregatten op hun beurt zijn gespecialiseerd in onderzeesbootbestrijding, een taak waarvoor het LC-fregat niet specifiek is toegerust.

M-fregatten vormen in combinatie met onderzeesboten en geëmbarkeerde maritieme gevechtshelikopters (NH-90) een belangrijke capaciteit tegen de dreiging van onderzeesboten en van oppervlakteschepen. In de gelaagde verdediging tegen de dreiging van onderzeesboten zijn fregatten, de eigen onderzeesbootcapaciteit en helikopters complementair. In dit project wordt voorzien in de vervanging van vier M-fregatten waarvan twee voor Nederland en twee voor België.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	1000-2500						
	2020	1000-2500	B	D				
	2021	1000-2500	B	D				

# Vervanging M-fregatten (vervolg)

## Toelichting

Fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Het zijn belangrijke eenheden om te zorgen voor veiligheid op zee én voor de maritieme verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied inclusief het Caribische deel van het Koninkrijk. Veiligheid op zee is van belang omdat Nederland sterk afhankelijk is en blijft van onbelemmerd zeetransport. Nederland vervult een belangrijke knooppuntnfunctie in de mondiale economie, inclusief de informatie-, aan- en afvoerlijnen.

Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken, zoals maritieme veiligheidsoperaties waaronder terrorismebestrijding, drugsbestrijdingsoperaties, antipiraterij operaties, kustwachttaken en maritieme assistentie, zoals noodhulp of evacuatie.

Om te voldoen aan de inzetdoelstelling zal Defensie twee fregatten verwerven. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten en heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingscapaciteit.

## Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie
- Vervanging *Close-In Weapon System*
- Vervanging maritiem *Surface to Surface Missile*
- Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit
- Vervanging MK46 *Lightweight Torpedo*
- Verwerving *Softkill Torpedo* Defensiesysteem

## Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten onderzoeksfase Vervanging M-fregatten (B-brief) d.d. 24-06-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 307).
- Brief behoeftestelling Vervanging M-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 224).

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

**Oorspronkelijk** 2027-2030

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2027-2030

DPO '20 (huidig tijdvak) 2028-2031

### Belangrijke wijzigingen

Op 13 december 2019 zijn de resultaten van de onderzoeksfase in een B-brief verstuurd aan de Kamer. Met deze B-brief (Kamerstuk 34 225, nr. 24) is de Kamer geïnformeerd over de besluiten ten aanzien van de variant onderzeeboot, het aantal te verwerven boten, de shortlist van de drie kandidaat-werven, de verwervingsstrategie en het gereserveerde budget, inclusief een op maat berekende riscoreservering opgenomen. De onderzoeksfase laat zien dat een aantal van vier bemande onderzeeboten van variant B de meest gunstige verhouding tussen baten en levensduurkosten ten opzichte van het beschikbare budget geeft. Dit budget is onderdeel van de jaarlijkse prijsbijstellingssysteem. Geen van de kandidaat-werven kwam op alle aspecten als unanieme winnaar uit het onderzoek naar voren waardoor Defensie het project in de D-fase voortzet met een verwervingsstrategie in concurrentie, onder artikel 346 VWEU, met drie kandidaat-werven. Defensie wil de onderzeeboten vervangen vanaf 2028 en is gestart met de voorbereiding van de gunning in de verwervingsvoorbereidingsfase.

# Vervanging onderzeebootcapaciteit



### Inleiding стратегisch beleidskader/opdracht

Veel dreigingen, spanningen en conflicten zullen ook in de komende decennia een maritieme dimensie kennen. Ons land heeft groot belang bij de wereldwijde vrije doorgang op zee en moet daarom een sterke maritieme positie hebben. Zowel het garanderen van de vrije doorgang op zee als de bondgenootschappelijke verdediging vereist het beschermen van de maritieme aan- en afvoerlijnen van Nederland. Maritieme capaciteiten tot op het hoogste geweldsniveau zijn daarvoor van belang en onderzeeboten nemen hierbij een belangrijke plaats in. Onderzeeboten beschikken met de zware torpedo over een krachtige bewapening en kunnen heimelijk optreden. Dat maakt de onderzeeboot voor een potentiële tegenstander tot een wapensysteem om terdege rekening mee te houden. De belangrijkste militair-functionele eisen van de onderzeeboot zijn strategische beïnvloeding en maritieme slagkracht. Daarnaast zijn onderzeeboten waardevol bij het verzamelen van inlichtingen en bij het uitvoeren van speciale operaties. De huidige Walrusklasse-onderzeeboten moeten aan het eind van het volgende decennium worden vervangen. De vervanging van de onderzeeboten is bevestigd in de Defensienota 2018. De NAVO heeft in juni 2018, in het kader van de tweearlijkse *NATO Defence Planning Capability Review*, het belang van onderzeebootcapaciteit onderstreept (Kamerstuk 28 676, nr. 299).

### Toelichting

Dankzij het instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten bereiken de Nederlandse onderzeeboten over ongeveer tien jaar het einde van hun levensduur. Een verdere levensduurverlenging zou complex zijn en gepaard gaan met hoge kosten en technische risico's. Defensie richt zich daarom op de vervanging van de huidige onderzeeboten door een nieuwe, moderne en toekomstbestendige capaciteit. Om over effectieve capaciteit in het onderwaterdomein te kunnen blijven beschikken, zijn op basis van de behoeftestellingsbrief van 17 juni 2016 de vervangingsmogelijkheden nauwgezet in kaart gebracht. Hierna is de onderzoeksfase (de B-fase van het DMP) gestart waarin is nagegaan hoe aan de functionele behoefte kan worden voldaan. Met het verzenden van de B-brief op 13 december 2019 is het einde van de onderzoeksfase gemarkerd. Defensie is sindsdien gestart met de verwervingsvoorbereidingsfase (de D-fase van het DMP) om te komen tot een keuze voor het product en de werf. De D-fase leidt ook tot een nadere specificering van het taakstellende budget, bijvoorbeeld door het budget te actualiseren op basis van de winnende offerte, door de transitie(kosten) voor de geleidelijke in- en uitstroom van boten nader te bepalen en de riscoreservering en het prijspeil te actualiseren. Defensie hecht veel waarde aan een zorgvuldige voorbereiding van besluitvorming over de vervanging van deze complexe capaciteit. Het belang van dit project wordt mede onderstreept door het besluit van de Tweede Kamer de vervanging aan te merken als 'groot project'.

Financiën	Jaar	Projectbudget	t/m 2020	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
				2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		>2500						
2020		>2500	B					
2021		>2500	B		D			

# Vervanging onderzeebootcapaciteit (vervolg)

## Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

## Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten onderzoeksfase Vervanging Onderzeecapaciteit (B-brief) d.d. 13-12-2019 (Kamerstuk 34 225, nr.24).
- Brief behoeftestelling Vervanging Onderzeecapaciteit (A-brief) d.d. 17-06-2016 (Kamerstuk 34 225, nr.13).
- Brief van de VCD met het 'Voorstel tot aanwijzing van het project vervanging Nederlandse onderzeeboten tot een groot project, in de zin van de Regeling Grote Projecten' d.d. 09-12-2015 (Kamerstuk 34 225, nr. 2).

## Maritiem materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2025

### Belangrijke wijzigingen

De Kamer is op 19 december 2019 geïnformeerd over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding en twee maanden later – op 19 februari 2020 – is het contract getekend voor de bouw en levering van het Combat Support Ship. De kiellegging van het schip is voorzien voor mei 2021 en de oplevering aan Defensie in juni 2024. Een jaar later is het schip operationeel inzetbaar en wordt het in dienst gesteld en overgedragen aan het Commando Zeestrijdkrachten. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Verwerving Combat Support Ship



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bevoorrading op zee zorgt ervoor dat marineschepen niet vaker dan nodig voor hun bevoorrading het operatiegebied moeten verlaten en een haven moeten bezoeken. Bovendien is een eigen of bevriende haven niet altijd voorhanden en is een schip kwetsbaar in een haven bij verhoogde dreiging. Bevoorrading op zee draagt in belangrijke mate bij aan effectief expeditionair optreden, maar ook aan het efficiënt opleiden en trainen en de efficiënte voorbereiding van de gereedstelling van marineschepen.

Defensie streeft ernaar permanent een bevoorradingsscapaciteit op zee operationeel beschikbaar te hebben. Bevoorradingsschepen ondersteunen marineschepen tijdens hun inzet en vergroten daarmee hun effectiviteit. Nederland beschikt momenteel over één schip dat de bevoorradingstaak op zee kan uitvoeren, het *Joint Support Ship* (JSS) Zr.Ms. Karel Doorman. Om de effectiviteit van de inzet van marineschepen van het Commando Zeestrijdkrachten te vergroten heeft Defensie behoefte aan een tweede bevoorradingsschip.

Ook is Defensie met slechts één bevoorradingsschip niet in staat periodiek bevoorradingsscapaciteit op zee aan de NAVO ter beschikking te stellen, omdat dit ten koste zou gaan van de nationale bevoorradingstaak.

De onderkende behoefte heeft geleid tot de verwerving van een zogenaamd *Combat Support Ship* (CSS). Dit is een maritieme bevoorradingsscapaciteit die wereldwijd inzetbaar is en geïntegreerd kan opereren in een maritieme of amfibische taakgroep.

### Toelichting

Het CSS is functioneel vergelijkbaar met het JSS, met uitzondering van de functies van het JSS op de gebieden van strategisch zeetransport en *Sea Basing*. Het CSS moet relatief snel, vanaf 2025, operationeel inzetbaar zijn. Om dit mogelijk te maken kiest Defensie voor aansluiting bij een bestaand ontwerp, en wel dat van het JSS. Dit zorgt voor het efficiënt toepassen van reeds aanwezige kennis (*Military off-the-Shelf*, MOTS) en is voordelig voor de instandhouding van het schip. Ook biedt het voordelen bij het opleiden en trainen van de bemanning. Het CSS is kleiner dan het JSS maar zal zoveel mogelijk overeenkomen met het JSS ten aanzien van onder andere de architectuur en inrichting van het schip, het commandosysteem (*Combat Management System*) en het gebruik van dezelfde (sub)systemen.

### Relatie met andere projecten

- Vervanging *Close-In Weapon System*

### Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten verwervingsvoorbereiding Verwerving *Combat Support Ship* (D-brief) d.d. 19-12-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 300).
- Brief behoeftestelling Verwerving *Combat Support Ship* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 212).

Financiënn	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		250-1000						
2020		250-1000	D					
2021		376,1	58,0	113,8	108,5	61,9	26,3	7,6
Effect op exploitatie		86,8			3,2	6,4	6,4	6,4

## Maritiem materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemanageerd

Twee deelprojecten gemanageerd, één deelproject niet gemanageerd

### Planning

**Oorspronkelijk** 2024-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2024-2027

DPO '20 (huidig tijdvak) 2024-2027

### Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase van het deelproject ‘integratie aan boord van LC-fregatten’ duurt langer dan gemeld in het DPO 2019. De middelen die nodig zijn voor de onderzoeksfase zijn een onderdeel van het deelproject ‘deelname aan de internationale productie’. Deze middelen zijn niet tijdelijk opgeleverd als gevolg van prioritering door het internationale projectbureau dat de ESSM Block 2 raket ontwikkelt. Om de onderzoeksfase te kunnen voortzetten, worden onvoorzien activiteiten uitgevoerd met een verlenging van de onderzoeksfase als gevolg. Dit heeft – op grond van de huidige inzichten – geen gevolgen voor de leverplanning van de ESSM Block 2 en de integratie aan boord van de schepen.

# ESSM Block 2: verwerving en integratie



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

### Toelichting

Technologische ontwikkelingen leiden tot nieuwe generaties van antischipraketten. Deze raketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. De huidige *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten zal gaandeweg steeds minder geschikt zijn voor de verdediging tegen de nieuwste generatie antischipraketten. Daarom bestaat de behoefte om ESSM Block 1 raketten te vervangen door ESSM Block 2. De behoeftestelling voor ESSM Block 2 is gesplitst in drie deelprojecten:

- deelname aan internationale ontwikkeling (voltooiing eind 2021);
- deelname aan internationale productie;
- verwerving van raketten, integratie aan boord van LC-fregatten en inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering Commando Zeestrijdkrachten.

De in ontwikkeling zijnde ESSM Block 2 raket is de vervanger van de ESSM Block 1 raket waarmee op dit moment de LC-fregatten zijn uitgerust. In 2013 heeft Defensie besloten deel te nemen aan de internationale ontwikkeling van de ESSM Block 2 raket die eind 2021 wordt voltooid. Vervolgens is in 2016 besloten om deel te nemen aan de internationale productie van deze raket. Het project ESSM Block 2: Verwerving en integratie is het derde project in deze reeks en bestaat uit drie deelprojecten. Dat zijn ten eerste de verwerving van de ESSM Block 2 raketten, ten tweede de integratie van deze luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten en ten derde de inbedding van de instandhouding van de ESSM Block 2 raket in de bedrijfsvoering van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK). Het eerste deelproject ‘verwerving van ESSM Block 2 raketten’ (voor de LC-fregatten en de vervangers van de huidige M-fregatten) en het derde deelproject ‘inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering CZSK’ zijn gemanageerd. Het tweede deelproject ‘integratie aan boord van LC-fregatten’ is niet gemanageerd.

### Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: deelname aan internationale productie
- Vervanging M-fregatten

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling ESSM Block 2: Verwerving en integratie (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 227)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	250-1000	B	D				
	2021	250-1000		B / D				

## Maritiem materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2024-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2024-2027

### Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

# Future Littoral All-Terrain Mobility Band Vagn (FLATM BV)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In de context van een veranderende veiligheidssituatie heeft het kabinet met de Defensienota een perspectief geschetst voor de stapsgewijze versterking en modernisering van de krijgsmacht. Hierbij is het uitgangspunt een veelzijdig inzetbare krijgsmacht die in staat is uitvoering te geven aan haar grondwettelijke taken. Voor het welslagen van militaire inzet is mobiliteit van groot belang, ook bij het amfibisch optreden in kustgebieden en in zeer moeilijk begaanbaar terrein. Dit project voorziet in de mobiliteit ter ondersteuning van lichte amfibische eenheden en amfibische landingscapaciteit. Het bestaat uit voertuigen in zes varianten: logistiek, mortierdrager, medisch, herstel- en reparatie, commandovoering en algemeen transport voor personeel en materieel.

Naast het overschrijden van de technische levensduur speelt ook de behoefte aan een grotere zelfstandigheid op lagere niveaus een rol. Het beoogde totaal aantal ondersteunende- en patrouillevoertuigen is groter dan het huidig aantal en gebaseerd op de inzetbaarheidsdoelstellingen volgens de Defensienota en de *NATO capability targets*.

### Toelichting

Dit project voorziet in de vervanging van de huidige BV206D en Viking voertuigen voor zover deze een ondersteunende taak hebben. Daarmee realiseert het een toekomstbestendige, licht gepantserde, *all-terrain* en *over-snow* mobiliteit voor de ondersteuning van de inzet van lichte amfibische expeditionaire eenheden.

De kwantitatieve behoefte is gebaseerd op de behoefte aan ondersteunende voertuigen en bedraagt 124 stuks. Daarnaast wordt een optie op extra voertuigen opgenomen in het contract voor het geval de realisatie van het kleinere *all-terrain* patrouillevoertuig niet haalbaar of kosteneffectief blijkt.

De belangrijkste kenmerken van de FLATM zijn:

- Amfibisch inzetbaar;
- Inzetbaar in extreem terrein en extreme weersomstandigheden;
- Relatief lichte en flexibele capaciteit, passend bij de aard van lichte amfibische infanterie.

Het betreft een *Military off-the-Shelf* (MOTS) product. Nederland beoogt de voertuigen samen met het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Duitsland te verwerven. Zweden zal als *lead nation* de voertuigen namens de vier landen verwerven. Ook wordt samenwerking gezocht met de internationale partners en de industrie voor de instandhouding.

### Relatie met andere projecten

- *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (MLU LCU)
- *Midlife Upgrade BV206D* (MLU BV206D)

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling (A-brief) (nog niet bekend)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250	A					
2021		100-250	A	D				

## Maritiem materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2024-2030

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2024-2030

DPO '20 (huidig tijdvak) 2024-2030

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Vervanging Close-in Weapon System



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Van de huidige grotere oppervlakteschepen van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) beschikken de Multipurpose fregatten (M-fregatten), de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten), de twee amfibische *Landing Platform Docks* (LPD's) en het bevoorradingsschip *Joint Support Ship* (JSS) over het Goalkeeper systeem voor de zelfverdediging op korte afstand tegen luchtdreigingen, waaronder antischipraketten, en kleine oppervlaktedoelen. Dit wapensysteem is in gebruik sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw. Momenteel voert Defensie een instandhoudingsprogramma uit voor dit wapensysteem dat de levensduur ervan tot 2025 verlengt. De Goalkeepers dienen dus vanaf 2025 te worden vervangen om de effectieve zelfverdediging van deze schepen te waarborgen.

De kwalitatieve behoeft bestaat uit een wapensysteem om tijdens operaties op open zee en in kustwateren op relatief korte afstand luchtdoelen en oppervlaktedoelen te kunnen bestrijden, ook bij een hoge dreiging.

### Toelichting

De fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugsmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuatie.

De LPD's en het JSS zijn voor meerdere ondersteunende taken inzetbaar. Defensie schafft een tweede bevoorradingsschip (*Combat Support Ship*, CSS) aan dat wordt voorbereid op maar niet voorzien van een vervangend *Close-In Weapon System*.

In de onderzoeksfase (B-fase) onderzoekt Defensie welke vervangende systemen voldoen aan de eisen, rekening houdend met de verwachte wijze van inzet van de verschillende schepen en de te verwachten dreiging. Mogelijk zullen niet alle schepen met hetzelfde wapensysteem worden uitgerust. Defensie zal daarbij de prestaties en de levensduurkosten van de verschillende mogelijke systemen afwegen tegen de voordelen van standaardisatie.

### Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten
- Verwerving *Combat Support Ship*

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Vervanging *Close-In Weapon System* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 220)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2020		100-250	B					
2021		100-250	B	D				

## Maritiem materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2024-2030

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2024-2030

DPO '20 (huidig tijdvak) 2024-2030

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Vervanging hulpvaartuigen



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt binnen het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) over tien vaartuigen die diverse ondersteunende taken verrichten. Deze hulpvaartuigen zijn tussen 1987 en 2006 in dienst gekomen. Tussen 2024 en 2034 bereiken de hulpvaartuigen gefaseerd het einde van hun levensduur.

Aangezien de functionaliteiten van deze hulpvaartuigen ook in de toekomst van belang blijven, wil Defensie deze vaartuigen tijdig vervangen. De hulpvaartuigen leveren met hun specifieke taken een bijdrage aan het 'veilig blijven' van ons Koninkrijk en aan het 'veilig verbinden' van de aan- en afvoerlijnen van Nederland.

### Toelichting

In de Defensienota 2018 zijn deze vervangingsinvesteringen als afzonderlijke projecten opgenomen. Het betreft echter vaartuigen met vergelijkbare eigenschappen. Om schaalvoordelen te kunnen benutten wordt de vervanging van deze vaartuigen daarom als één project beschouwd.

Dit project betreft het realiseren van vervangende capaciteit voor de volgende hulpvaartuigen:

- het marine opleidingsvaartuig Van Kinsbergen;
- het torpedowerk- en ondersteuningsschip voor onderzeesboten Zr.Ms. Mercuur;

- twee hydrografische opnemingsvaartuigen: Zr.Ms. Luymes en Snellius;
- het transport- en ondersteuningsschip in het Caribische Gebied: Zr.Ms. Pelikaan;
- vier duikvaartuigen van de Cerberusklasse: Cerberus, Argus, Nautilus en Hydra en het duikopleidingsvaartuig Soemba.

De technische haalbaarheid en financiële consequenties om deze vaartuigen (gedeeltelijk) emissievrij te maken, worden in de onderzoeksfase nader worden onderzocht. Zoals aangekondigd in de Defensie Energie- en Omgeving Strategie (DEOS) wil Defensie zoveel mogelijk aansluiten bij en gebruik maken van riksbreed beschikbaar gestelde middelen voor het realiseren van klimaatdoelen. Op basis van de resultaten van de onderzoeksfase (inclusief de technische en financiële mogelijkheden) zal worden bezien of het (gedeeltelijk) emissievrij maken van de hulpvaartuigen kan worden meegenomen in het project.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Vervanging hulpvaartuigen CZSK' (A-brief) d.d. 07-05-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 305).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2021	250-1000	A	B				

## Maritiem materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2027

DPO '20 (huidig tijdvak) 2023-2029

### Belangrijke wijzigingen

De instroomperiode wijkt door twee factoren af van de gewenste planning uit de A-brief. Ten eerste vraagt het marktonderzoek meer tijd door de gevolgen van COVID-19. Ten tweede blijkt uit de reeds verkregen leveranciersinformatie dat de verwervings- en levertijden langer zijn dan gepland. Hierdoor zal het eerste systeem in 2023 instromen. Het einde van de instroomperiode is aangepast aan de planning van het project 'vervanging M-fregatten'.

# Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Vrijwel alle onderzeesboten beschikken over een grote slagkracht tegen oppervlakteschepen in de vorm van torpedo's. De huidige onderzeebootbestrijding van het CZSK richt zich op het bestrijden van vijandelijke onderzeesboten voordat zij torpedo's kunnen inzetten. De voorkeur is om dit op grote afstand van een maritieme taakgroep te doen. Desondanks kan het voorkomen dat een onderzeeboot een torpedo lanceert tegen een maritieme taakgroep of een afzonderlijk schip. Een verdediging tegen torpedo's is daarom noodzakelijk.

### Toelichting

Een volledig torpedodefensiesysteem bestaat uit twee delen. Een systeem ter misleiding of verstoring van torpedo's (*Soft kill*) en een systeem om torpedo's uit te schakelen (*Hard kill*). Op dit moment is alleen het *Soft kill* systeem grotendeels 'van de plank' verkrijgbaar. Een effectief *Hard kill* systeem vereist nog nader onderzoek en ontwikkeling. Dit project betreft alleen de verwerving van het *Soft kill* systeem.

### Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Verwerving Soft kill Torpedo Defensiesysteem (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 229)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2020		100-250	A					
2021		100-250	A					

# Land materieel



## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2027

DPO '20 (huidig tijdvak) 2023-2029

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten



### Relatie met andere projecten

- Verlenging levensduur Patriot

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling aanvulling inzetvoorraad Patriot PAC-3 raketten (A-brief) d.d. 13-05-2020 (Kamerstuk 27 830, nr. 304).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In een wereld die onveiliger wordt en aan verandering onderhevig is, moet Defensie niet alleen slagkracht, maar ook het voortzettingsvermogen verder versterken. Defensie vergroot daarom de inzetvoorraad voor o.a. munitie. De Patriot PAC-3 raket maakt deel uit van deze munitietypen waarvoor de inzetvoorraad aangevuld moet worden. De Patriot systemen van Defensie spelen een belangrijke rol bij de verdediging tegen een scala aan luchtdreigingen, zoals vliegtuigen, helikopters, tactische ballistische raketten en kruisvluchtwapens.

### Toelichting

Dit project voorziet in 32 PAC-3 raketten die nodig zijn om te kunnen voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen. Daarnaast omvat het project de verwerving van twee aanvullende raketten voor certificering en testen gedurende de levensduur. De productie van PAC-3 raketten richt zich op de moderne MSE variant. Deze heeft een grotere hoogte en bereik dan de oudere PAC-3 variant en is ook geschikt voor de verdediging tegen moderne, snelle en wendbare types ballistische raketten en kruisvluchtwapens.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk	2021	100-250						
	2021	100-250	A					

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2005

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2022

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project draagt bij aan een vernieuwing van de krijgsmacht, zoals aangekondigd in de Defensienota 2018. Het past binnen het streven om te kunnen optreden op alle geweldsniveaus en er wordt invulling gegeven aan de voorgenomen modernisering van de grondgebonden luchtverdediging.

Dit project betreft de invoering van bevelvoering- en communicatievoorzieningen alsmede lanceersystemen voor de luchtverdediging voor middellange en korte afstand (SHORAD en V-SHORAD) voor het CLAS. Hiermee wordt een gecontroleerde en gecoördineerde inzet van de verschillende grondgebonden luchtverdedigingssystemen mogelijk.

### Toelichting

Het systeem is in 2009 in gebruik genomen, maar het project is nog niet volledig voltooid op het gebied van de radioverbindingen.

Naast de noodzaak voor aanpassingen van de radioverbindingen is ook gebleken dat de huidige software voor de commandovoering is verouderd. De herijking van 2018 behelst onder andere de aankoop van nieuwe beveiligde dataradio's en de verwerving van nieuwe softwareapplicaties om te kunnen komen tot beveiligde draadloze verbindingen.

Momenteel worden de beveiligde dataradio's en de nieuwe softwareapplicaties aanbesteed. Een contract voor de nieuwe software en dataradio wordt verwacht in de loop van 2021.

### Relatie met andere projecten

- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit

### Relevante Kamerstukken

- Herijking van het Project Army Ground Based Air Defence (AGBADS) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 261).
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase van deel 1 fase 2, BMC4I FOC en deel 2, SSC (D-brief) d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 29 221, nr. 5).
- Brief over het project FGBADS (B/C-brief) d.d. 19-09-2003 (Kamerstuk 29 221, nr. 1).
- Brief inzake de resultaten van de voorstudiefase van het project TICCS (B-brief) d.d. 27-02-1998 (Kamerstuk 25 917, nr. 1).
- Brief over de behoefte aan een Command & Control systeem voor de luchtverdediging bij de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 13-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X, nr. 82).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk		25-100					
2020		100-250	D				
2021		100-250	D				

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2011-2014

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2024

### Belangrijke wijzigingen

Het project is met één jaar verlengd vanwege uitloop van de integratieactiviteiten en om de initiële opleiding van het toekomstig personeel voor uitlevering plaats te kunnen laten vinden. Ook COVID-19 heeft geleid tot enige vertraging. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om effectief te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een eerste vereiste. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede *situational awareness* en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Met het einde van de levensduur van de WLR (Wapen Locatie Radar) ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Omdat daarnaast de dreiging van aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars* (RAM) en van kleine onbemande vliegtuigen (*Class 1-UAV of drones*) toeneemt zal de capaciteit ook deze nieuwe dreigingen moet kunnen onderkennen.

### Toelichting

Geen

### Relatie met andere projecten

- Initiële Counter-UAS capaciteit
- AGBADS

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling C-RAM en Class 1 UAV-detectiecapaciteit (A-brief) d.d. 21-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 161).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	149,6	75	42,3	16,3	16,1		
	2021	151,5	75,6	42,9	16,6	16,4		
	Effect opexploitatie	16,9		1,1	1,1	1,1	1,1	1,1

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2022

### Belangrijke wijzigingen

In december 2019 is het Verenigd Koninkrijk toegetreden tot de Boxer MOU. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie



operationeel gebruik zijn uitgeleverd tussen 2014 en 2018. Het project is verlengd tot en met 2022 in verband met een aanvullende behoefte aan nachtzichtapparatuur en een uitbreiding met drie voertuigen in ambulance-uitvoering, zoals al gemeld in het DPO 2019 en de afwijkingsrapportage van mei 2020.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 63).
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396, nr. 6).
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 74).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		250-1000						
2019 (DPO)		821,4	821,4					
Afwijsingsrapportage		836,5	801,8	14,5	20,2			

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk	2014-2023
DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)	2019-2021 (fase 1) 2021-2026 (fase 2)
DPO '20 (huidig tijdvak)	2019-2022 (fase 1) 2022-2026 (fase 2)

### Belangrijke wijzigingen

De eerder in het DPO 2019 aangekondigde besluitvorming en contractondertekening voor fase 2, de modificatie en levensduurverlenging van de resterende 21 voertuigen, heeft plaatsgevonden. Hierdoor is de omvang van het project vergroot, het budget verhoogd en de planning verlengd.

# Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de operationele inzetbaarheid van grondgebonden eenheden hoog te houden is onderhoud onontbeerlijk. Om de zware (pantser)voertuigen te bergen zijn zware bergingsvoertuigen noodzakelijk. Hiervoor beschikt Defensie over 25 Leopard II bergingstanks. Door een operationele en technische upgrade zal de levensduur van deze voertuigen verlengd worden.

### Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Vervanging brugleggende tank

### Relevante Kamerstukken

- A-brief levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125).

### Toelichting

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden, moeten worden geborgen. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de CV-90 was voorzien vanaf 2014. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard-II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Boxer, Pantserhouwitser, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud met een operationele en technische upgrade kan de Leopard-II-bergingstank tot aan het einde van de (verlengde) levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen. Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard-II bergingstanks gemodificeerd. In de tweede fase volgen de overige 21 voertuigen. Beide fasen zijn reeds gecontracteerd. Het eerste bergingsvoertuig met upgrade wordt in 2021 verwacht.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		36,1	6,7	5,5	8,9	3,8	3,8	
2021		76,2	7,4	15,6	17,5	9,5	8,6	8,8

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2026

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2026

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2026

### Belangrijke wijzigingen

De omvang van dit project is aangepast in aantal door voertuigen die kort na de MLU vervangen zouden worden niet langer in dit project op te nemen. Hierdoor is de omvang in balans gebracht met het beschikbare projectbudget.

# Midlife Update Fennek



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De veiligheidsomgeving is in de afgelopen jaren veranderd. Dreigingen zijn complexer geworden en daarbij is het belang van het snel verzamelen, verwerken en analyseren van informatie vergroot. Dit blijkt ook uit de hogere eisen die de NAVO stelt aan capaciteiten die informatie vergaren. De Fennek vervult uiteenlopende functies bij het optreden van landstrijdkrachten. De Fennek levert bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage aan informatievergaring. Het doel van de MLU is de Fennek technisch inzetbaar en operationeel relevant te houden tijdens de resterende levensduur.

### Toelichting

De werkzaamheden omvatten een breed scala aan maatregelen voor verbetering van de functionaliteiten bescherming, vuurkracht, mobiliteit, waarneming, commandovoering, training en instandhouding. Om te blijven voldoen aan de eisen op het gebied van commandovoering en informatieverwerking, inclusief integratie van de hiervoor benodigde middelen, wordt de MLU Fennek nauw hierop afgestemd.

### Relatie met andere projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Joint Fires
- Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Update Fennek* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 214)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		250-1000	A					
2020		250-1000	A					
2021		250-1000	A					

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2026

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2026

### Belangrijke wijzigingen

In afgelopen periode is overeenstemming bereikt over de wijze van samenwerking bij dit project tussen Nederland en Duitsland. De afspraken worden bekraftigd in een samenwerkingsovereenkomst, die nog in 2020 door beide partijen zal worden ondertekend.

# Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)



### Relatie met andere projecten

- 155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000

### Relevante Kamerstukken

- Brief Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL) (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 263)

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de slagkracht te leveren ter ondersteuning van de manœuvre-eenheden en ondersteuning van het gevecht van de brigade in de diepte heeft de krijgsmacht de PzH2000NL ter beschikking. Om deze ondersteuning en slagkracht te kunnen blijven garanderen is een *Midlife Update (MLU)* van het systeem noodzakelijk. Dit project voorziet in een MLU van de PzH2000NL waardoor deze technisch inzetbaar en operationeel relevant blijft tijdens de resterende levensduur.

### Toelichting

Dit project is een binationale samenwerking met Duitsland. De werkzaamheden omvatten onder andere het moderniseren van het elektronicaconcept en het vervangen van het interne ventilatiesysteem. Dit moet de beschikbaarheid van het systeem verbeteren. Daarnaast wordt het laadsysteem aangepast, zodat het mogelijk wordt de reguliere vuursnelheid ook met lange dracht projectielen te behalen. Ten slotte wordt de bepantsering gemoderniseerd en wordt het zicht bij verplaatsingen bij duisternis verbeterd door aanpassing van de nachtzichtapparatuur.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk		25-100					
2020		25-100	A				
2021		25-100	A				

**Land materieel****Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Niet gemanageerd

**Planning**

Oorspronkelijk 2011-2014

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2026

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2026

**Belangrijke wijzigingen**

De omvang van dit project is kwantitatief en kwalitatief aangepast en in balans gebracht om binnen het beschikbare projectbudget te komen.

# Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL

**Relatie met andere projecten**

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

**Relevante Kamerstukken**

- Brief Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 262)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 104)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396, nr. 40)

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Uitgestegen en gemotoriseerd optreden van militairen is de basis voor het grondgebonden optreden. Het Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL vormt een van de basis middelen om dit optreden te kunnen uitvoeren. Om het wapensysteem technisch inzetbaar te houden tot aan het einde van de levensduur en de operationele relevantie te waarborgen binnen de huidige veiligheidscontext is een de Midlife Update (MLU) benodigd. Dit project voorziet in de MLU van de CV-90 en een verhoging van de bescherming in verband met huidige en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van Explosively Formed Projectiles (EFP) tot diverse moderne types Rocket Propelled Grenades (RPG) inclusief tandem heat projectielen.

**Toelichting**

De projecten Verwerving CE-pakketten IGV en MLU IGV CV90 zijn om doelmatigheidsredenen samengevoegd. Tijdens de uitvoering van de MLU van het voertuig worden ook beschermende pakketten tegen Chemische Energie (CE) wapens aangebracht.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		250-1000	D					
2021		250-1000	D					

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2017-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2026

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2026

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Verlenging levensduur Patriot



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om te voorzien in bescherming van het NAVO-grondgebied en van ingezette eenheden maakt de Nederlandse krijgsmacht onder meer gebruik van het Patriot-systeem.

Het systeem is in de afgelopen jaren verouderd. Om de inzet voor lucht- en raketverdediging te kunnen blijven garanderen is levensduur verlengend onderhoud noodzakelijk. Dit project zal de levensduur van het Patriot-systeem verlengen om te kunnen blijven optreden op alle geweldsniveaus, door middel van expeditionaire of territoriale lucht- en raketverdediging.

### Toelichting

Defensie gebruikt het Patriot-systeem sinds 1987. Het project betreft de vernieuwing en instandhouding van componenten van de Patriot en de aan het wapensysteem verbonden apparatuur. Door het uitvoeren van levensduurverlengende maatregelen aan PATRIOT wapensysteemcomponenten blijft het systeem technisch inzetbaar tot tenminste 2040.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging COMPATRIOT-verbindingsysteem
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

### Relevante Kamerstukken

- Brief over aanschaf van Modern Man Stations d.d. 29-01-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 167)
- Brief over behoeftestelling verlenging levensduur Patriot (A-brief) d.d. 05-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 159)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	148,1	44,0	22,7	32,3	20,4	13,3	5,3
	2021	149,6	44,1	22,5	30,2	27,6	17,4	7,8

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2012-2016

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2024

### Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een bestaand project en is nieuw opgenomen in het DPO omdat het projectbudget als gevolg van een aanvullende behoefte, door het combineren met een gerelateerd klein project en door prijspeil bijstelling boven de grens van € 25 miljoen is gekomen.

# Vervanging bouwmachines, grondverzet en wegherstel middelen



### Relatie met andere projecten

- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

### Relevante Kamerstukken

Geen

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project voorziet in materieel dat benodigt is om werkzaamheden uit te voeren zoals het aanleggen van operationele infrastructuur, mobiliteitsondersteuning en logistieke ondersteuning van de krijgsmacht. De militaire grondverzetmachines zijn noodzakelijk om te kunnen blijven voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen van de Defensie. Met dit project wordt de huidige technisch en operationeel verouderde grondverzetcapaciteit vervangen. Het project voorziet in ongeveer 100 nieuwe bouwmachines, grondverzet- en wegherstelmiddelen verdeeld over tien verschillende typen. Deze middelen dragen bij aan de invulling van de inzetbaarheidsdoelstellingen van NAVO en ten behoeve van nationale inzet zoals bij natuurbrand of watersnood.

### Toelichting

Deze nieuwe grondverzetcapaciteit vervangt het huidige bestand aan diverse machines en realiseert helitransportabele bouwmachines voor de luchtmobiele brigade. Het project bestaat uit de deelprojecten wiellaadschop, rupsdozer, graafmachine, graaflaadcombinatie high speed, graaflaadcombinatie luchtmobiel en aanhangwagens. Met de vervanging wordt de veiligheid van personeel en omgeving verbeterd en bijgedragen aan de doelstellingen uit de Defensie Energie en Omgeving Strategie door het verwerven van een capaciteit met moderne techniek en geringere emissie.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		< 25						
2021		25-100	A					

**Land materieel****Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemandateerd**

Gemandateerd

**Planning****Oorspronkelijk**

Leguaan op wielonderstel: 2009

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2004

**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)**

Leguaan op wielonderstel: 2011

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2017-2022

**DPO '20 (huidig tijdvak)**

Leguaan op wielonderstel: 2011

Leguaan op Leopard 2A4 onderstel: 2017-2022

**Belangrijke wijzigingen**

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil  
bijstelling.

# Vervanging brugleggende tank

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd.

Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. De huidige bruglegger capaciteit is verouderd daarnaast zijn de middelen die de brug gebruiken de afgelopen jaren vervangen. Dit project voorziet in de vervanging van de bestaande systemen door twee nieuwe typen om de mobiliteit van grondgebonden optreden te kunnen blijven garanderen.

**Toelichting**

Het project wordt binationaal opgelopen met Duitsland. De oplevering is gestart in december 2019.

**Relatie met andere projecten**

Geen

**Relevante Kamerstukken**

- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999  
(Kamerstuk 26 645, nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997  
(Kamerstuk 25 000 X, nr. 52)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
	2020	95,9	69,3	26,5				
	2021	97,2	70,1	27,1				

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2010

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling. De oplevering van het project is gepland in 2021.

# Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem (PATRIOT). Dit systeem is essentieel om een bijdrage aan de verdediging tegen luchtdreiging en ballistische raketten te leveren en de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te versterken. Het COMPATRIOT verbindingssysteem ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het PATRIOT systeem. Om de effectiviteit en operationele relevantie van het wapensysteem te blijven garanderen moet het verouderde COMPATRIOT-systeem vervangen worden.

### Toelichting

De leverancier werkt aan een oplossing voor het verbeteren van de radioverbinding. Verschillende aanpassingen zijn doorgevoerd en nieuwe testen zijn reeds in uitvoering.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Verlenging levensduur Patriot
- Vernieuwing TITAAN

### Relevante Kamerstukken

- Behoefte Vervanging COMPATRIOT verbindingssysteem (A-brief d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 112).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		39,7	39,7					
2021		40,0	36,9	3,0				

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2024

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2022-2024

### Belangrijke wijzigingen

Vanwege COVID-19 is er vertraging in het benaderen van de markt en bij het opstellen van het programma van eisen ontstaan. Hierdoor is de vervanging van de brugslagcapaciteit naar achteren verschoven met één jaar.

# Vervanging drijvende brugslagcapaciteit



### Relatie met andere projecten

- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

### Relevante Kamerstukken

- Project Vervanging drijvende brugslagcapaciteit (A-brief) (Kamerstuk 27830 nr. 287 d.d. 17-09-2019).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Brugslag capaciteit draagt bij aan de mobiliteit van grondgebonden optreden. De huidige vouwbrug voldoet niet aan de operationele eisen die de NAVO aan deze capaciteit stelt en is al langere tijd toe aan vervanging. Met dit project wordt de huidige brugslagcapaciteit vervangen door een nieuwe pontonbrug (bestaande uit midden- en eindpontons) en boten om de brug(delen) te verplaatsen en in positie te houden.

### Toelichting

Met nieuwe brugslagcapaciteit wordt problematiek met het huidige systeem verholpen. De vervanging van de vouwbrug is door financiële krapte in het verleden meerdere malen uitgesteld. De huidige vouwbrug is technologisch en operationeel achterhaald en voldoet niet aan de NAVO-eisen. Tevens blijft de vouwbrug achter in de bescherming van het personeel. Na afloop van dit project beschikt de krijgsmacht over brugslagcapaciteit die technisch en operationeel toekomstbestendig is en voldoet aan de capaciteitendoelstellingen van de NAVO en de afspraak voor nationale inzet. Dit project draagt rechtstreeks bij aan het beleid om wapensystemen te moderniseren en de operationele (gevechts) ondersteuning te versterken.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	2020	25-100	A				
	2021	25-100	A				

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2023

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Vervanging mortieren 60/81mm



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De mortieren leveren een essentiële bijdrage aan de slagkracht van de eenheden van het CLAS en het Korps Mariniers binnen het landoptreden. De huidige middelen zijn aan het eind van hun levensduur. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige 81mm mortier en vervult de behoefte aan een indirect vurend middel met de 60mm mortier op pelotonsniveau bij CLAS en CZSK (Korps Mariniers).

### Toelichting

De levering van 80 stuks nieuwe mortieren 60mm heeft in 2017 plaatsgevonden. Momenteel loopt de aanbesteding van de 81mm mortier. Het huidige 81mm mortier bereikte in 2016 het einde van de technische levensduur. Daarnaast voldoet het huidige 81mm mortiersysteem niet meer aan de huidige operationele eisen. Met name op de aspecten bereik, nauwkeurigheid, mobiliteit en de snelheid waarmee het mortier ingezet kan worden, zijn de prestaties van het huidige systeem onvoldoende. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lagere niveaus met vuursteun ondersteunen en versterkt de bescherming van deze eenheden.

### Relatie met andere projecten

- Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Midlife Update Fennek
- Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Vervanging mortieren 60/81mm (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 173).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

## Land materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2010-2013

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is verhoogd om de voorraad PGM in lijn te brengen met het Beleidskader Inzetvoorraden (Kamerstuk 27 830, nr. 265). Tevens is het projectbudget aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# 155mm Precision Guided Munition (PGM) voor de PzH2000



### Relevante Kamerstukken

- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor Pantserhouwitsers d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 146).
- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor de PzH-2000 d.d. 27-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 144).
- Behoeftestelling Precision Guided Munition voor de PzH-2000 (A-brief) d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 104).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de slagkracht te leveren ter ondersteuning van de manoeuvre-eenheden en ondersteuning van het gevecht van de brigade in de diepte heeft de krijgsmacht de Pantserhouwitser PzH2000NL ter beschikking. De effectiviteit en doelmatigheid van de PzH2000NL worden verder verbeterd door het gebruik van precisiemunitie. Hierdoor is minder munitie nodig om een doel uit te schakelen. Daarnaast neemt door het gebruik van precisiemunitie het risico van ongewenste nevenschade (*collateral damage*) af. Dit project voorziet in de aanschaf van precisiemunitie voor de PzH2000NL.

### Toelichting

Precisiemunitie bestaat uit twee munitiesoorten: *Course Correcting Fuses* (CCF's) en *Precision Guided Munition* (PGM). Bij de opstart van het project is gebleken dat laser geleide projectielen (behorende tot de PGM) die voldoen aan de projecteisen niet op de markt waren. Daarvoor in de plaats zijn Precision Guided Kits aangeschaft. Deze zijn in een FMS met USA aangeschaft en zijn GPS koppen die op reguliere 155mm granaten geschroefd worden.

### Relatie met andere projecten

- Midlife Update* (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		57,4	45,8	11,7				
2021		87,1	56,5	30,6				

**Land materieel****Projectfase**

In onderzoek

**Wel/niet gemandateerd**

Gemandateerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2020-2026**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2020-2026**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2020-2026**Belangrijke wijzigingen**

Geen

# Ground based Area Access Denial

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

De Nederlandse krijgsmacht moet kunnen optreden in omstandigheden met een hoog geweldsniveau. Hierbij zijn effectieve hindernissen van groot belang om andere partijen toegang tot gebieden te ontzeggen. Landeenheden hebben dan ook behoefte aan effectieve contra-mobiliteitsmiddelen om robuuste hindernissen op te werpen. Dit wordt ook wel Ground based Area Access Denial (GAAD) genoemd. Dit project voorziet in middelen om GAAD te kunnen uitvoeren.

**Toelichting**

Drie deelsystemen kunnen de gehele behoefte aan GAAD-capaciteit afdekken. Het betreft Contra-mobiliteitsmunitie, Contra-mobiliteitsmunitie met een horizontaal effect en *Remotely Delivered Systems* die van grote afstand zo nauwkeurig mogelijk in het inzetgebied worden gebracht. Naast de scherpe munitie is ook een hoeveelheid munitie nodig voor opleiding en training. Dit betreft instructie-, exercitie- en oefenmunitie.

**Relatie met andere projecten**

Geen

**Relevante Kamerstukken**

- Behoeftestelling project 'Ground based Area Access Denial' (A-brief) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 144).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	2020	25-100	A				
	2021	25-100	A				

## Land materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2022

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2022-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2022-2023

### Belangrijke wijzigingen

Initieel worden zes nieuwe CBRN-verkenningsystemen aangeschaft, zodat tijdig een adequate vervanging van de huidige systemen is geborgd. Daarnaast wordt gelijktijdig aanvullend onderzoek uitgevoerd om noodzakelijke technologische innovatie te genereren. De resultaten uit dit onderzoek geven richting aan de invulling van de resterende behoefte.

# Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De verdere ontwikkeling van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN) -strijdmiddelen zorgt voor steeds meer soorten dreigingen. Om de dreiging te onderkennen, en aansluitend de juiste acties tegen deze dreiging te kunnen ondernemen, is detectie, identificatie en monitoring capaciteit benodigd. De huidige verkenningsystemen zijn technisch en operationeel verouderd. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige CBRN-verkenningsystemen.

### Toelichting

Initieel worden zes van de geplande twaalf CBRN-verkenningsystemen aangeschaft.

### Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit

### Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 211)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

**Land materieel****Projectfase**

In onderzoek

**Wel/niet gemanageerd**

Niet gemanageerd

**Planning**

Oorspronkelijk 2025

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2025

**Belangrijke wijzigingen**

Dit betreft een nieuwe behoefte.

# Vervanging Medium Range Air Defence (interceptiecapaciteit)

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Het welslagen van militaire inzet en het voortzettingsvermogen van de krijgsmacht is sterk afhankelijk van effectieve luchtverdediging. De snelle ontwikkeling en proliferatie van vliegtuigen, UAS en *Cruise Missiles* zorgen ervoor dat het belang van de luchtverdediging en daarbinnen de *Medium Range* interceptiecapaciteit toeneemt. Dit project voorziet in de vervanging van de huidige *Medium Range Air Defence* (MRAD) interceptor. MRAD vervult een essentiële rol in de grondgebonden luchtverdediging (GLV) en daarmee de bescherming van eenheden, vitale objecten en gebieden. MRAD beschermt tegen aanvallen van vliegtuigen, helikopters, grote *Unmanned Aircraft Systems* (UAS) en *Cruise Missiles*.

**Toelichting**

De vervanging van de huidige MRAD interceptiecapaciteit is noodzakelijk omdat deze de technische levensduur in 2025 bereikt en niet meer voldoet aan de huidige operationele eisen. Dit project voorziet in de MRAD interceptiecapaciteit en bestaat uit lanceerinstallaties, *missiles* en O&T-middelen. Daarnaast is de integratie van deze capaciteit in het *Army Ground Based Air Defense System* (AGBADS) tevens onderdeel van dit project. Om operationeel relevant te zijn moet nieuwe MRAD interceptiecapaciteit kleinere en snellere doelen op een grotere afstand kunnen onderscheppen dan de huidige interceptiecapaciteit kan. De kwantitatieve behoefte is vergelijkbaar met het huidige aantal systemen en gebaseerd op de inzetbaarheidsdoelstellingen volgens de Defensienota, de *NATO capability targets* en de voorraadnormen voor

de tweede hoofdtaak. In het project worden opties opgenomen om eventuele toekomstige aanvullende behoeften en functionaliteiten op een doelmatige en doeltreffende wijze in te kunnen vullen.

**Relatie met andere projecten**

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) vrachtwagens & containers

**Relevante Kamerstukken**

- Brief over de behoeftestelling (A-brief) d.d. 08-08-2020 (Kamerstuk 27 830 nr. 312).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2021		100-250	A	B	D			

## Land materieel



## Lucht materieel



# Lucht materieel

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2023

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Na de aanschaf van de Nederlandse Cougar's in 1996, zijn geen grote investeringen gedaan in dit wapensysteem. Een aantal essentiële onderdelen van het wapensysteem is verouderd en steeds moeilijker te verkrijgen of te repareren (obsolescentie). Deze obsolescentie leidt tot verminderde inzetbaarheid en toenemende exploitatiekosten van het wapensysteem. De gevolgen van obsolescentie dienen gemitigeerd te worden door de betreffende onderdelen te vervangen. Om de huidige inzetbaarheid van de helikopter ten minste tot einde levensduur in 2030 te waarborgen, zijn tussentijdse materiële investeringen noodzakelijk.

### Toelichting

De beoogde investeringen in de Cougar-helikopter richten zich vooral op cockpit-specifieke motorinstrumenten, stand-by instrumenten en communicatie- en navigatieapparatuur. Naast het verhelpen van obsolescentie, worden daarmee essentiële componenten van het wapensysteem aangepast om te blijven voldoen aan operationele- en beveiligingsnormeringen van de NAVO.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Aanpak obsolescentie Cougar-helikopters (DMP-A) d.d. 07-10-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 293).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	25-100	A				
	2020	25-100	A				
	2021	25-100	A				

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2010-2013

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2013-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2013-2021

### Belangrijke wijzigingen

De gehele Nederlandse Apache vloot is naar de Block-II standaard gemoderniseerd. In de komende periode vinden nog gerelateerde software updates en aanpassingen aan de AH-64D simulator plaats.

# AH-64D block II upgrade



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties op alle geweldsniveaus. De Nederlandse Apache helikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse AH-64D Apache, de block I-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse landmacht, is in hoog tempo zijn toestellen aan het moderniseren. Door de *block II upgrade* houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de Verenigde Staten. De *block II upgrade* leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache-bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de *block II upgrade* opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC-) omgeving. Onderdeel van deze AH-64D Block II upgrade betreft tevens het opheffen van obsolescentie, aanschaf van voldoende *Test & Support Equipment* en reservedelen.

### Toelichting

Door COVID-19 reisbeperkingen zijn twee geplande software upgrades aan een missie-systeem uitgesteld. Dit heeft echter geen effect op de inzetbaarheid van de Nederlandse Apache vloot. Zodra er door Amerikaanse overheid weer (inter)nationaal gereisd mag worden, zal deze upgrade op zowel Vliegbasis Gilze-Rijen als in Ft Hood (VS) op de Nederlandse Apache helikopters worden uitgevoerd. Een andere geplande modificatie wordt niet langer op de AH-64D configuratie uitgevoerd, maar is qua uitvoering verschoven naar de Project Remanufacture, waardoor het direct

tijdens de modificatie naar de AH-64E configuratie wordt meegenomen. Dit is afgestemd met de Amerikaanse overheid en de fabrikant. Eind 2020 staat een upgrade gepland van de AH-64D simulator op Gilze-Rijen. Deze wordt voorzien van de laatste cockpit software en het *Manned-Unmanned Teaming* systeem, zoals in de helikopters tijdens Block-II modificatie ook is geïnstalleerd.

### Relatie met andere projecten

- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Joint Fires
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)
- Project Apache Remanufacture (AH-64E)

### Relevante Kamerstukken

- Brief project Apache *block II upgrade*; gecombineerde (voor) studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 67).
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 56).
- Brief modifieren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 54).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	122,6	96,4	8,0	8,1	10,1		
	2021	119,1	82,3	18,3	8,3	10,2		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2012-2014

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2012-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2012-2023

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# AH-64D verbetering bewapening



### Relatie met andere projecten

- *Joint Fires*

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 68)

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven, waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft daarnaast in 2012 het einde van de technische levensduur bereikt. Tenslotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitietypen die beter geschikt zijn voor het huidige militaire optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk. De behoeftestelling bestaat uit aanschaf van Hellfire-raketten (inclusief trainingsmiddelen) en onderdelen om de bestaande 70 mm raketten lasergeleid te maken.

### Toelichting

Het grootste deel van de levering van de laser gestuurde componenten voor de raketten is afgerond. Het grootste deel van de levering van de Hellfire raketten heeft ook plaatsgevonden. In het derde kwartaal 2021 en tweede kwartaal 2022 staan de resterende leveringen gepland.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	38,5	29,5	5,9		3,1		
	2021	38,9	29,6	6,1		3,2		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2009-2013

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2013-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2013-2025

### Belangrijke wijzigingen

De gewenste nieuwe Radar Warning Receiver (RWR) wordt door de US Army niet op de huidige AH-64D helikopter aangebracht en door US Army is ook besloten deze niet in de AH-64E te gaan gebruiken. Nederland volgt deze configuratie vooralsnog. Daarmee is alleen behoud van de huidige RWR capaciteit mogelijk en wordt geen invulling gegeven aan de behoefte van verbetering. Wel is door de US Army een tijdelijk RWR alternatief geboden dat er voor zorgt dat NL een inzetbaar zelfbeschermingssysteem behoudt voor zowel de AH-64D als E configuratie. Het blijft echter een actief proces van onderzoek om te bezien wat de mogelijke opties zijn om in de behoefte te voorzien. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# AH-64D zelfbescherming (ASE)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van de bemanning en het toestel. Effectieve zelfbescherming is mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apache gevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide luchtdoelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen. De modificatie wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht in combinatie met het reguliere groot onderhoud en andere voorziene modificaties.

### Toelichting

Het project omvat *Radar Warning Receivers (RWR)*, *Laser Warning Receivers (LWR)* en een *Common Missile Warning System (CMWS)*. Alle nieuwe *Laser Warning Receivers* voor ASE zijn geleverd. Het systeem is gecertificeerd en wordt in gebruik genomen. Zodra de COVID reisbeperkingen het toelaten zal een laatste benodigde software upgrade worden uitgevoerd.

De invoering van de *Common Missile Warning System* zal gelijktijdig met de invoering van de AH-64E (project Apache Remanufacture) plaatsvinden, waarbij onderzoek naar bijbehorende software nog gaande is.

### Relatie met andere projecten

- AH-64D block II upgrade
- Chinook Vervanging & Modernisering
- Apache Remanufacture (AH-64E)

### Relevante Kamerstukken

- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X, nr. 52)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	97,7	40,3	9,8	15,7	13,9	14,3	
	2021	100,9	22,0	17,5	13,3	14,6	15,1	18,4

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2025

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2025

### Belangrijke wijzigingen

Als gevolg van COVID-19 is de logistieke aanvoerlijnen richting de fabrikant gestagneerd en was een herfasering van de planning noodzakelijk. Dit heeft effect gehad op alle AH-64E leveringen en dus ook het Nederlandse programma. De levering van de eerste AH-64E's aan het Nederlandse squadron in Ft Hood (VS) is daardoor verschoven naar het derde kwartaal 2022. Naar verwachting komt in 2023 de eerste AH-64E in Nederland aan. De consequenties van deze vertraging op het transitieprogramma worden momenteel onderzocht. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie en doordat budget voor een tweede Apache simulator is toegevoegd vanuit het project Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren.

# Apache Remanufacture



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De inzet van de AH-64D wordt gaandeweg bemoeilijkt door technische en operationele factoren. Dit leidt tot operationele beperkingen in omstandigheden met een hoge dreiging. De beperkingen zullen nog toenemen vanwege snelle technologische ontwikkelingen. De Amerikaanse landmacht (US Army), de belangrijkste en grootste gebruiker van de Apache, moderniseert vanwege de technische en operationele beperkingen haar Apachevloot van de AH-64D naar de AH-64E. Toekomstige verbeteringen worden daarom alleen nog doorgevoerd op de AH-64E waardoor de AH-64D snel verder aan operationele relevantie zal verliezen. De US Army stopt ook met de ondersteuning van de AH-64D waardoor de instandhoudingskosten van de verouderde AH-64D fors zullen stijgen. De US Army biedt een *Remanufacture* programma aan waarmee de helikopter gemoderniseerd wordt naar de nieuwe E-standaard. *Remanufacture* houdt in dat de bestaande AH-64D helikopters worden herbouwd, gereviseerd en voorzien van nieuwe rompen, transmissies en rotorbladen. Ook wordt aan de behoefte aan meer motorvermogen invulling gegeven. Tevens voegt de fabrikant gedurende het programma nieuwe en moderne missie-uitrusting toe. Componenten uit de bestaande AH-64D helikopters worden zoveel mogelijk hergebruikt. Tijdens de uitvoering van het programma kan de beschikbaarheid van de AH-64D helikopters tijdelijk teruglopen. Door deel te nemen aan het *Remanufacture* programma beschikt Defensie vanaf begin 2025 over een operationeel

relevante, kosteneffectieve en toekomstbestendige Apachevloot.

### Toelichting

Dit project verloopt via *Foreign Military Sales*, waarbij verwerving via de overheid van de VS plaatsvindt. Defensie heeft hiertoe in 2018 een *Letter of Offer and Acceptance* (LOA) ondertekend. Amendment 1 op deze LOA is eind april 2020 ondertekend. In Amendment 1 is onder andere de verwerving van een tweede Apache simulator verwerkt, die vanuit het project *Multi-Ship Multi Type Simulatoren* is voortgekomen.

### Relatie met andere projecten

- AH-64D block II upgrade
- AH-64D verbetering bewapening
- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Chinook Vervanging & Modernisering
- Project Multi Ship Multi Type (MSMT) Simulators

### Relevante Kamerstukken

- Brief project 'Apache Remanufacture' (D-brief) d.d. 30-05-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 234).
- Brief Behoeftestelling project 'Apache Remanufacture' (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 209).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	855,4	27,5	27,0	130,3	292,6	253,6	
	2021	918,8	25,5	31,3	136,4	319,4	269,7	136,4
	Effect op exploitatie	42,5			0,9	1,9	3,2	3,2

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2021

### Belangrijke wijzigingen

Eind mei 2019 is door de Raad van State de systematiek van de Programmatiche Aanpak Stikstof verworpen. De voor dit project verstrekte Natuurvergunning was op deze regeling gebaseerd. Bij de behandeling van de Natuurvergunning was op dat moment al beroep aangetekend tegen de stikstofuitstoot (op basis van de PAS-regeling) en de gehanteerde berekeningsmethodiek. Op verzoek van Defensie heeft de minister van Landbouw Natuurbeheer en Visserij op 13 december 2019 een wijzigingsvergunning verleend, zodat het aangetekende beroep kon worden ondervangen. Inmiddels hebben de bezwaarmakers ook tegen de wijzigingsvergunning beroep aangetekend, waarop Defensie en LNV op 21 februari 2020 via de Landsadvocaat een verweerschrift hebben aangeboden aan dezelfde rechtbank. Het beroep ligt nog ter behandeling bij de Rechtbank Zeeland en Brabant. Naar verwachting zal de rechtbank een hoorzitting organiseren alvorens tot uitspraak te komen.

# Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) heeft tot doel het tijdig bouwen en inrichten van een nieuwe F-35 motorenonderhoudsfaciliteit op locatie Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW). Nederland is een van de landen die eind 2014 door het Pentagon zijn aangewezen om tijdens de levensduur van de F-35 motoronderhoud te gaan verzorgen. Dit zal plaatsvinden op het LCW, en betreft het onderhoud aan motoren van alle F-35 gebruikers. De werklast wordt daarbij verdeeld tussen de verschillende onderhoudsfaciliteiten in de wereld: Verenigde Staten, Australië en Japan in de Pacifische regio, en Noorwegen en Nederland in de Europese regio. Sinds begin 2016 is daarvoor een vastgoedproject op het LCW in uitvoering. Het betreft de nieuwbouw van een onderhoudswerkplaats voor de F135-motoren en een proefdraaiopstelling om deze motoren te testen. Daarnaast hoort de verwerving van de benodigde gereedschappen en testapparatuur, het trainen van het personeel en het kwalificeren van de faciliteit tot het project. Voorts dienen binnen dit project overeenkomsten te worden aangegaan met Pratt & Whitney (P&W) en de private partner StandardAero over de toekomstige samenwerking. De investering wordt gefinancierd door Defensie (50%), Economische Zaken (25%) en de provincie Noord-Brabant (25%), en zal over de looptijd van het motoronderhoud worden terugbetaald.

### Toelichting

De bouw van de motorenwerkplaats is maart jl. afgerond en de inrichting is vrijwel geheel voltooid. Sinds februari jl. vindt in de werkplaats de praktijkopleiding van een eerste groep personeel van StandardAero en Defensie plaats. Deze opleiding wordt in oktober 2020 afgerond met de kwalificatie door P&W. Aansluitend kunnen de eerste F135 onderhoudswerkzaamheden van start gaan.

De bouw van de proefdraaiopstelling door P&W is in maart 2019 gestart. De bouw verloopt tot dusver voorspoedig, en is vrijwel gereed. De afwerking heeft echter ruim drie maanden gestagneerd als gevolg van de genomen maatregelen in het kader van COVID-19, die restricties opleggen aan het inreizen van personeel van leverancier Pratt & Whitney vanuit de VS. Eind juli is een uitzonderingsregel van kracht geworden die dergelijk personeel toch in staat stelt naar Nederland te reizen. Hiermee is verdere vertraging vermeden. Zonder verdere vertraging wordt de proefdraaiopstelling begin 2021 afgerond en - na verschillende afnametesten - in gebruik genomen.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk 2021	25-100 25-100						

# Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) (vervolg)

## Relatie met andere projecten

- Verwerving F-35

## Relevante Kamerstukken

- Brief Provincie medefinanciering motorenonderhoud te Woensdrecht d.d. 11-12-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 399).
- Brief over bouw en inrichten F-35 motorenonderhoudsfaciliteit d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 397).
- Brief Ontwikkelingen in het project Verwerving F-35 d.d. 18-06-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 390).

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2018

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2016-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2016-2023

### Belangrijke wijzigingen

Volgens planning worden alle 14 nieuwe toestellen (11 ter vervanging van huidige toestellen en drie extra) in 2020 geleverd. Het ombouwprogramma van de zes F(NL)-modellen bij de fabrikant vindt vanaf april 2020 plaats, waarbij het laatste toestel in december 2021 zal worden afgeleverd.

Door COVID-19 is de conversieperiode beïnvloed. Door de reisbeperkingen kan het Amerikaanse team de acceptatie-testen van de simulatiecapaciteit in Nederland niet uitvoeren. Nederlands personeel dat voor de conversie naar de VS moet reizen ondervindt eveneens hinder van de reisbeperking. De klassen voor de conversie van vliegers en monteurs die in de tweede helft 2020 waren gepland, zijn door de COVID-19 beperkingen geannuleerd. De planning wordt aangepast, waardoor de datum van de Initiële Operationele Capaciteit naar verwachting een half jaar opschuift. Het projectbudget is aangepast als gevolg van valutakoerscorrectie.

# Chinook Vervanging & Modernisering



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over elf verouderde CH-47D en zes recentere verworven CH-47F(NL) Chinook-helikopters. Met de begroting voor 2015 heeft het kabinet extra geld beschikbaar gesteld voor de verbetering van de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de krijgsmacht. Een van de maatregelen is de uitbreiding van de Chinookcapaciteit met drie toestellen tot in totaal twintig. Het project "Chinook Vervanging & Modernisering" betreft de verwerving van veertien nieuwe CH-47F MYII CAAS Chinook helikopters voor de vervanging van de elf oudere CH-47D toestellen en de uitbreiding van de vloot, alsmede de standaardisatie van de Chinookvloot door de modernisering van de huidige zes CH-47F(NL). De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transporthelikoptercapaciteit van Defensie. Met deze capaciteit is Defensie in staat een bijdrage te leveren aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018. Het project Chinook "Vervanging en Modernisering" zal gedurende de transitieperiode leiden tot een verlaagde inzetbaarheid van de Chinook.

### Toelichting

De nieuwe toestellen worden sinds eind maart 2020 met regelmaat geleverd, waarbij de leverancier 4-6 weken voorloopt op schema. Zes toestellen worden voor de conversie naar Ft Hood (VS) overgebracht. Afhankelijk van de COVID-19 beperkingen worden vanaf eind 2020/begin 2021 de eerste nieuwe toestellen in Nederland verwacht. Het ombouwprogramma van de zes F-modellen zal eind 2021 zijn afgerond. In de eindsituatie blijven vijf toestellen op Ft. Hood staan voor training en oefening en zijn 15 toestellen op vliegbasis Gilze-Rijen gestationeerd.

### Relatie met andere projecten

- Multi Ship Multi Type helikopter simulatoren
- Apache Remanufacture
- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

### Relevante Kamerstukken

- Brief Chinook Vervanging en modernisering (B,C,D-brief) d.d. 07-09-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 157).
- Behoeftestelling project Chinook Midlife Update (A-brief) d.d. 16-05-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 101).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	997,3	741,8	156,6	98,9	98,9		
	2021	1.019,7	657,7	207,8	54,1	51,1	49,0	
	Effect opexploitatie	78,8		2,2	4,3	5,4	5,6	5,6

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij het optreden op het hoogste geweldsniveau is het noodzakelijk eerst een luchtoverwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen der halve te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten moeten software- en hardwarematig kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de F-35.

### Toelichting

Vanwege allround inzetbaarheid AIM-9X raket op F-16 en F-35 is de software van de raket tijdelijk aangepast. Momenteel loopt hiervoor de certificatie t.b.v. F-16 en F-35 en typeclassificatie tbv de raket. Naar verwachting zal dit in het vierde kwartaal 2020 zijn afgerond. De finale software van de raket zal eind 2021 worden uitgebracht en uitgerold.

### Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot langeafstandsракет
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26488, nr. 44).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	48,2	30,4	8,9	5,8	3,1		
	2021	48,8	27,7	5,3	4,3	5,6	5,8	

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2007-2010

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2009-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2009-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil  
bijstelling en valutakoerscorrectie.

# F-16 zelfbescherming (Aircraft Survivability Equipment)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's verbeterd door een aanpassing van de radarstoerzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het Advanced Threat Display (ATD). De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

### Toelichting

Dit project verloopt via Foreign Military Sales, waarbij verwerving via de overheid van de VS plaatsvindt.

### Relatie met andere projecten

- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtaardigheid
- F-35: Verwerving middellange tot langeafstandsракет

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006  
(Kamerstuk 27 487, nr. 9).

### Financiën

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2024

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsракет



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht middellange-tot lange afstandsракет voor de F-35. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstandsракет een onmisbare capaciteit voor het verkrijgen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige lange afstandsракет voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenuim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange- tot lange afstandsракет die aansluit bij de operationele capaciteit van de F-35.

### Toelichting

Verwachte levering van de eerste raketten is in het derde kwartaal 2021.

### Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht rakets
- F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader
- Verwerving F-35

### Relevante Kamerstukken

- DMP A-brief over het project Middellange tot lange afstandsракет voor de F-35 (A-brief) d.d. 24-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 418).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	123,9	4,6	34,9		68,4	16,0	
	2021	126,5	1,9	29,3	0,3	0,8	1,6	61,4

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2022

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2016-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2016-2024

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermings- middelen en wapenladers



### Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaketen
- Verwerving F-35

### Relevante Kamerstukken

- A-brief over het project F-35 zelfbeschermingsmiddelen (A-brief) d.d. 21-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 417).
- Brief verwettingsvoorbereiding (D) vervanging F-16 d.d. 24-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 369).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers die worden gebruikt voor de F-16 zijn niet geschikt voor de F-35. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16. Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Tenslotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van alle wapens in de interne wapenruimte van de F-35. De operationele testfase van de F-35 is in 2015 begonnen. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie en, zelfbeschermingsmiddelen reeds aangeschaft. Het overige deel van de behoefte wordt met ingang van 2019 verworven.

### Toelichting

Zelfbeschermingsmiddelen bestaan uit decoys en flares. Een deel van de zelfbeschermingsmiddelen is reeds geleverd. De decoys zijn reeds geleverd, evenals een bepaald type flares. Twee andere types flares kenden productieproblemen. De productie is inmiddels hervat. De levering zal hierdoor later plaatsvinden.

### Munitie bordkanon en wapenladers:

De eerste leveringen van 25mm munitie voor het bordkanon worden eind 2020 en begin in 2021 verwacht.

Het deelproject wapenladers is nog niet opgestart. De huidige wapenladers van CLSK kunnen initieel worden gebruikt.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	59,9	15,7	13,0	11,4	15,1	2,6	
	2021	61,0	8,0	11,7	3,5	10,0	2,6	3,1

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2014-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2014-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de technische instandhouding tot aan de uitfasering te waarborgen, wordt geïnvesteerd in groot onderhoud voor een deel van de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, kanonslopen, airconditioningsystemen, generatoren, vervanging van de VHF-radio's en bepaalde meet-/testapparatuur en vervanging/revisie van bepaalde gronduitrustingsstukken. Ook zullen extra anti-corrosiemaatregelen aan de romp en de vleugels worden uitgevoerd.

### Toelichting

Negen van de veertien deelprojecten zijn afgerond, zoals de anti-corrosiemaatregelen aan de romp en vleugels, revisie van hydraulische testbanken en stikstofwagens, vernieuwing van de F-16 *Common Color Multi Function Display*, vervanging meet & testapparatuur, motoren componenten en vernieuwing van de ARC-210 radio's. De overige deelprojecten lopen conform planning.

### Relatie met andere projecten

- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtaardigheid
- Verwerving F-35

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer doorvliegen F-16 – Instandhouding' (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 85).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	74,3	63,4	0,1	0,1	10,7		
	2021	75,9	52,5	8,5	8,5	6,4		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2017

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2015-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2015-2020

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen zijn de modernisering en de uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingssystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 Zelfbescherming (ASE).

### Toelichting

Onderdeel van het project is de bijbehorende software upgrade van de F-16 Unit Level Trainer (ULT). De oplevering van de ULT met deze software upgrade zal in 2020 plaatsvinden. Een software update voor de Sniper Advanced Targeting Pod maakt geen onderdeel meer uit van het project.

### Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid
- Verwerving F-35

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project ‘Langer Doorvliegen F-16 – Operationele zelfverdediging’ (A-brief) d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 62).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	73,2	65,0	3,2	2,5	2,5		
	2021	73,9	65,2	3,4	2,6	2,6		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2014-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2014-2022

### Belangrijke wijzigingen

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid



### Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid (A-brief) d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software en additionele hardware noodzakelijk.

Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen, vernieuwingen in het zelfbeschermingssysteem (Electronic Warfare Management System) en de AIM-9X raket geïntegreerd in de F-16. Daarnaast wordt ook de F-16 simulator op de laatste standaard gebracht.

Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het *Multi National Fighter Program* (MNFP)-verband.

### Toelichting

De nieuwe software is in het eerste kwartaal 2020 operationeel getest en goed bevonden. Ondertussen wordt door de Amerikaanse Luchtmacht de volgende software versie ontwikkeld. Deze zal naar verwachting in 2022 worden geïnstalleerd op de Nederlandse vloot.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	48,7	36,5	6,4	3,8			
	2021	49,7	32,7	9,9	4,0	3,2		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2022

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2023

### Belangrijke wijzigingen

In het project is initieel gekozen voor een levensduurverlenging van de bestaande vijf MASS-radars door de huidige leverancier en instandhouder. Deze keuze was gebaseerd op het feit dat Defensie het verstandig achtte om de huidige leverancier de levensduurverlenging op haar eigen systeem uit te laten voeren, en daarmee de risico's te beperken, zodat onderhoud van de installatie gegarandeerd blijft. Eind 2019 is echter vertraging ontstaan doordat de beoogde oplossing niet binnen het gestelde budget uitvoerbaar is. Om te komen tot een betere prijsstelling, zal er een Europese aanbesteding plaatsvinden. De nieuwe aanbesteding zal plaatsvinden voor een levensduurverlenging voor vijftien jaar voor de MASS radars met vernieuwing van primaire en secundaire radar, en overige noodzakelijke onderdelen. De risico's van een extra vertraging van negen maanden als gevolg van de aanbesteding zijn te overzien. Voor de interim periode zijn onderhoudsafspraken gemaakt om het functioneren van de huidige radars zeker te stellen.

# Levensduurverlenging MASS radars



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Voor het begeleiden van militair en civiel luchtverkeer maakt de militaire luchtverkeersleiding gebruik van de Military Approach Surveillance System (MASS) radars. MASS bestaat uit een vijftal radarsystemen die worden gebruikt voor naderingsverkeersleiding door middel van Centralised Approach (CAPP) en algemene luchtverkeersleiding.

De MASS-radars zijn vanaf 2004 in gebruik genomen en geplaatst op de vliegbases Leeuwarden, Volkel, Woensdrecht, Soesterberg en Twente. De radars vormen een belangrijke schakel in de radardekking boven Nederland en worden ook als aanvullende radars gebruikt door de nationale luchtgevechtsleiding.

In de huidige configuratie hebben de MASS-radars eind 2019 het einde van hun levensduur bereikt. Een levensduurverlenging is op korte termijn noodzakelijk om de radars voor nog eens 15 jaar operationeel te houden en daarmee afdoende radardekking boven Nederland te waarborgen.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Levensduurverlenging MASS radars (A-brief) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 32 678,nr. 38).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	25-100	A				
	2020	25-100	A				
	2021	25-100	A				

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2025

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2023

### Belangrijke wijzigingen

Door COVID-19 zijn de technische opleidingen tijdelijk gestaakt en de vlieger- en sensoropleidingen verschoven. Vlieger- en sensoropleidingen starten weer in september 2020 en de technische opleidingen starten weer in eerste helft van 2021. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle* (MALE UAV) betreft de verwerving en introductie van een MALE UAV-systeem, bestaande uit vier MALE UAV-toestellen met sensoren en grondstations van waaruit de toestellen worden bediend. Zoals aangegeven in de D-brief is de keuze voor de MQ-9 Reaper gemaakt.

### Toelichting

Dit project verloopt via *Foreign Military Sales*, waarbij verwerving via de overheid van de VS plaatsvindt. De verwachte levering van de toestellen en grondstations is in het vierde kwartaal van 2021.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief project MALE UAV (D-brief) d.d. 06-06-2018 (Kamerstuk 30 806, nr.47).
- Brief Voorstudiefase MALE UAV (B-brief) d.d. 2013 (Kamerstuk 30 806, nr. 16).
- Brief Behoeftestelling project MALE UAV (A-brief) d.d. 2011 (Kamerstuk 30 806, nr. 10).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	100-250						
	2020	184,8	91,9	54,2	37,9	0,7		
	2021	190,3	94,6	55,7	39,2	0,8		
	Effect op exploitatie	225,1	-2,7	6,6	15,1	15,9	15,9	15,8

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2024

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2024

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de huidige simulatoren voor de Apache en de Chinook is het trainen in tactisch en gecombineerd helikopteroptreden in complexe scenario's niet mogelijk. Het enkel trainen met live vlieguren is hiervoor niet doelmatig, want dit is relatief kostbaar en vergt veel van het personeel en het materieel. Verder zijn door de beperkte beschikbaarheid van helikopters de trainingsmogelijkheden schaars. Training in een hoogwaardige en tactische missie-simulator biedt het voordeel dat verschillende noedsituaties en een verhoogde dreigingsomgeving onder uitdagende meteorologische omstandigheden veilig en tegen lagere kosten op realistische wijze nagebootst kunnen worden. Door versterking van de trainingscapaciteit met een hoogwaardige en tactische missie-simulator te combineren met live vlieguren kan de gereedheid van de benodigde helikopterbemanningen op het noodzakelijke niveau gebracht worden en het voortzettingsvermogen worden gegarandeerd. Met het MSMT-concept integreert Defensie de huidige Apache en Chinook-simulatoren met de te verwerven simulatoren vanuit het MSMT-project. De koppeling van de simulatoren is hierin essentieel en dit is mede bepalend voor de keuze van de simulatoren. Gedurende de realisatie wordt de koppeling tussen de Apache en de Chinook-simulator onderzocht en voorbereid. De koppeling tussen de twee typen en de aanschaf en koppeling van het Tactical Control Center zullen met een afzonderlijke behoeftestelling worden geïnitieerd, die vanwege technologische ontwikkelingen in tijd en kosten nog nader wordt onderzocht.

### Toelichting

Het MSMT project gebruikt als basis de huidige simulatoren voor de Apache (*Longbow Crew Trainer, LCT*) en de Chinook (*Transportable Flight Proficiency Simulator, TFPS*). Het project wordt in drie fasen uitgevoerd. In fase 1 wordt de bestaande simulatorcapaciteit per wapensysteem verdubbeld en gekoppeld (2x LCT en 2x TFPS). Tevens wordt in de benodigde infrastructuur voorzien (aanpassen interimfaciliteit alsmede aanvang bouw permanente huisvesting op vliegbasis Gilze-Rijen) en wordt de organisatie van het simulatiecentrum opgezet. De extra LCT en TFPS zijn inmiddels gecontracteerd.

In fase twee worden de systemen uitgebreid met twee *Rear Crew Trainers* voor de Chinook en twee *Targeted Fidelity Tactical Trainers* voor de Apache en wordt het DHC Simulatiecentrum opgericht. In de periode 2019-2024 wordt daarmee in een *Multi-Ship, Single Type "whole crew"* tactische trainingsfaciliteit voorzien. Fase 3, de koppeling tussen Apache en Chinook, wordt met een afzonderlijke behoeftestelling geïnitieerd.

### Relatie met andere projecten

- Apache Remanufacture
- Chinook Vervanging & Modernisering

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project *Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter Simulatoren* (A-brief) d.d. 17-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 264).

Financiën	Jaar	Projectbudget	t/m 2020	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
				2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100	A					
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

**Oorspronkelijk** 2007-2012

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2010-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2010-2025

### Belangrijke wijzigingen

Op 19 juli jl. is een NH-90 verongelukt ten noorden van Aruba, waarbij tot ons grote verdriet twee bemanningsleden omkwamen. De Inspectie Veiligheid Defensie (IVD) en de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) onderzoeken de oorzaak van de crash. Op 7 augustus heeft het onderzoeksteam bekendgemaakt dat de kans dat de crash is veroorzaakt door een technisch of mechanisch mankement onwaarschijnlijk is. De bij het ongeval betrokken NH-90 helikopter is te water geraakt en moet als verloren worden beschouwd. De retrofit van de laatste twee helikopters en het modificatietaject voor de upgrade van zes helikopters naar Final Radar Capability (FRC) is vertraagd als gevolg van Covid-19. Voltooiing van het retrofit-programma is nu voorzien voor medio 2023. Op meerdere toestellen is immiddels de software update MR1 aangebracht. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en uitbreiding van de projectopdracht inzake de verwerving van aanvullende boordpakketten voor de amfibische taak van de NH90 TNFH. De uitbreiding van de opdracht in combinatie met de lopende herijdingsprojecten leidt tot een einde instroom in 2025.

# NH-90



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van het Defensiebeleid is het verder verbeteren van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. In verband met de uitfasering van de Lynx-helikopter en de AB-412 neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH-90, een internationaal programma met België, Duitsland, Frankrijk en Italië (de NATO Helicopter Management Organization (NAHEMO) landen). Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH's). Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht helikopters in een transportconfiguratie (TNFH), die geschikt zijn gemaakt voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en NAVO-tekorten ten aanzien van helikoptercapaciteiten te verminderen. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH-90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept. Uiteindelijk zijn twintig NFH's afgenomen die door middel van missieapparatuur geschikt kunnen worden gemaakt voor de (maritieme) transportrol. Met deze helikoptercapaciteit is Defensie in staat een bijdrage te leveren aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018.

### Toelichting

#### Planning productie:

Volgens het productiecontract dat in juni 2000 is gesloten, worden twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH) geleverd in de periode 2007 t/m 2012. Vanwege diverse vertragingen heeft NHIndustries een tijdelijke configuratie voorgesteld (*Meaningful Operational Configuration*, MOC). Sinds 2010 zijn zeven MOC toestellen geleverd, zes toestellen in de *Full Operational Capable* (FOC) configuratie, maar met een beperkte radarcapaciteit en na een korte productiestop vanwege de corrosieproblematiek vanaf 2014 nog eens zeven FOC toestellen, waarvan de laatste op 10 juni 2016 is overgedragen.

#### Planning modificatietajecten:

De modificatietajecten voor de NH-90 kennen de volgende verdeling:

- 1) **Retrofit.** De laatste twee MOC-toestellen worden in het retrofitprogramma, dat diverse vertragingen kent, tot de uiteindelijke FOC-configuratie omgebouwd. De retrofit is eind 2013 begonnen. Door het behandelen van corrosie, de lage beschikbaarheid van specifieke onderdelen, een noodzakelijke kwaliteitsverbetering op de werkvlloer en Covid-19 is de doorlooptijd van de retrofit toegenomen, voltooiing is nu gepland in 2021.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	1.204,6	1.136,3	25,5	21,4	21,4		
	2021	1.216,3	1.086,1	44,9	43,4	33,5	8,2	0,1

## Lucht materieel

# NH-90 (vervolg)

- 2) **Upgrade.** De eerste van zes helikopters die in de FOC-configuratie zijn afgenumen staat medio 2020 voor de *upgrade* bij de leverancier. Om gedurende de retrofit voldoende toestellen voor het operationele programma beschikbaar te houden, is besloten om de *upgrade* geleidelijker te plannen. Dit traject is in oktober 2018 aangevangen en eindigt medio 2023.
- 3) **Update.** Het derde modificatiatraject betreft een kosteloze update van de software van de helikopter (*Maintenance Release 1, MR1*). Op 14 augustus 2018 is de eerste Nederlandse NH-90 met MR1 opgeleverd, aanpassing van de rest van de vloot wordt in combinatie met de *retrofit/upgrade* of hoger onderhoud uitgevoerd. Vanaf 2023 zal de hele vloot NH-90 helikopters van MR1 zijn voorzien, waarmee alle toestellen beschikken over één en dezelfde en de gecontracteerde configuratie.
- 4) **Herijking.** Alle twintig toestellen worden gemodificeerd om de NH-90 NFH beter geschikt te maken voor (maritieme) transporttaken en voor de ondersteuning van landoperaties. Om de beschikbaarheid van de helikopters zo min mogelijk te beïnvloeden worden deze modificaties tijdens regulier onderhoud uitgevoerd. In totaal zijn veertien herijkingsmodificaties geïdentificeerd, die zich in verschillende stadia van uitvoering bevinden. Het afgelopen jaar is de projectopdracht uitgebreid voor de aankoop van extra boordpakketten voor de amfibische taak van de NH90 TNFH. Het geheel aan modificaties wordt in 2025 voltooid.

### Full Mission Flight Trainer

De verwerving van een *Full Mission Flight Trainer* (FMFT) maakt deel uit van het NH-90 project. In 2011 zijn de basisfunctionaliteiten geleverd, die begin 2012 zijn geaccepteerd. Defensie heeft op 1 januari 2017 de FMFT formeel overgenomen van de fabrikant. In juni 2017 zijn de laatste tekortkomingen opgeheven waarna de laatste mijlpaalbetaling is uitgevoerd.

De verhuizing van de FMFT van de locatie bij de fabrikant in Italië naar Nederland (maritiem vliegkamp De Kooy) is in april 2019 uitgevoerd. Sinds oktober 2019 is de FMFT operationeel.

De FMFT moet een *upgrade* ondergaan om de configuratie in overeenstemming met de laatste configuratie van de helikopters te brengen. Als onderdeel van de verwervingsvoorbereiding hiervoor is door de leverancier een studie uitgevoerd naar de (technische) scope en financiële consequenties van de gewenste aanpassingen, medio 2020 wordt de offerte verwacht met als doel de aanpassingen vanaf 2022 te kunnen aanbrengen. De kosten voor deze *upgrade* worden gefinancierd vanuit het projectbudget.

### Industriële participatie

Het NH-90 programma is een internationaal samenwerkingsprogramma. Vanaf de start van de productie in het jaar 2000 beoogt het programma een werkverdeling voor de industrie van de deelnemende landen naar rato van de financiële bijdrage aan het NH-90 programma. Deze verdeling berust op de totale voorgenomen productie van 595 toestellen.

## Lucht materieel

# NH-90 (vervolg)

Voor Nederland bestaat een tekort aan werkzaamdeel in de productiefase van ongeveer € 100 miljoen. Een herverdeling van het werkvolume in deze fase van het project is niet voorzien omdat dit zou leiden tot hogere kosten en meer vertragingen. Behalve voor de NAHEMO-landen produceert het Nederlandse bedrijfsleven echter ook voor landen buiten NAHEMO en creëert daarmee extra omzet.

Om het balanstekort voor Nederland te compenseren, heeft de fabrikant van de NH-90 in 2012 het Nederlandse bedrijf Fokker aangewezen om gedurende de instandhoudingsfase alle standaard reservedelen aan de NH-90 gebruikers te leveren. Voorts is in maart 2016 het Nederlandse bedrijf Specto Aerospace (voorheen Airborne) gecontracteerd om onderhoud aan de rotorbladen van de NH-90 uit te voeren. Om het volledige tekort tijdens de *In Service Support* (ISS-)fase te compenseren, zijn in maart 2016 afspraken gemaakt tussen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de fabrikant van de NH-90, die zijn vastgelegd in een *Memorandum of Agreement* (MoA). Het ministerie van EZK ziet toe op de uitvoering van deze afspraken.

### Relatie met andere projecten

- Modernisering navigatiesystemen

### Relevante Kamerstukken

- Brief over resultaten verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 22-05-2000 (Kamerstuk 25 928, nr. 6).
- Brief over ondertekening MoU en D-fase d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282, nr. 10).
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282, nr. 7).
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282, nr. 5).

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2024

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2024

### Belangrijke wijzigingen

Geen

# Vervanging Brandweervoertuigen



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de vervanging krijgt Defensie beschikking over 26 nieuwe voertuigen die voldoen aan de luchtvaartregelgeving en beschikken over de nieuwste technische mogelijkheden. De verwachting is daarnaast dat door de vervanging de beschikbaarheid toeneemt en de instandhoudingskosten worden teruggebracht naar het oorspronkelijke niveau. Een aantal voertuigen wordt bovendien uitgerust met een *High Reach Extendable Turret* welke in passagiers- en transportvliegtuigen, dwars door de huid van het vliegtuig, de romp kan binnengaan om zo de brand effectiever te kunnen blussen. Vervroegde vervanging draagt tevens bij aan duurzaamheid doordat de nieuwe voertuigen voldoen aan de huidige striktere milieu- en emissienormen.

### Toelichting

De verwervingsvoorbereiding is gestart.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vervanging Brandweervoertuigen (A-brief) d.d. 31-05-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 284).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	25-100	A					
	2021	25-100	A					

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2024

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Vervanging Gulfstream IV



### Toelichting

Gelet op de aan het vliegtuig gestelde eisen en de beschikbaarheid van een gecertificeerd zelfbeschermingssysteem voorziet het project in de oplevering van een gebruikt vliegtuig van het type Gulfstream 650.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vervanging Gulfstream IV (A-brief) d.d. 26-09-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 291).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk		25-100					
2020		25-100	A				
2021		25-100	A				

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2013-2016

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2023

### Belangrijke wijzigingen

De bouwwerkzaamheden voor de radar in Wier zijn in februari 2019 aangevangen en verlopen volgens planning. Deze radar wordt naar verwachting in 2020 opgeleverd. De radar in Nieuw Milligen zal worden vervangen door een nieuwe radar op een andere locatie, omdat de huidige locatie niet voldoet gezien het huidige dreigingsbeeld. Een alternatieve locatie is gevonden in Herwijnen. In de afwijsrapportage van mei jl. is aangegeven dat de oplevering van de tweede radar een vertraging opleert van één kalenderjaar. Defensie heeft sinds mei jl. uitvoering gegeven aan een aantal zaken n.a.v. moties en toezeggingen aan de Tweede Kamer en daarover de Tweede Kamer geïnformeerd.

Voor de terinzagelegging van het Voorontwerp en Ontwerp Rijksinpassingsplan wordt in de voorlopige uitvoeringsplanning rekening gehouden met contactmomenten die voldoen aan de maatregelen ter beperking van de verspreiding van het Covid-19 virus. De voorlopige uitvoeringsplanning op basis van bovenstaande gaat uit van een start van de bouwwerkzaamheden voor de tweede radar in 2021. Na afronding van het proces van de Rijkscoördinatieregeling zullen de bouwwerkzaamheden starten, welke ca. 1,5 à 2 jaar in beslag zullen nemen. De uitgavenraming is aangepast op basis van de uitvoeringsplanning. Het projectbudget is ook aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In het kader van de eerste en derde hoofdtaak van Defensie wordt het nationale luchtruim beveiligd met o.a. langeafstandsradars. Voor de beveiliging is op permanente basis een actueel luchtbeld nodig. Vervanging van de langeafstandsradars voorziet in continuïteit van de luchtruimbeveiliging.

### Toelichting

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandsradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in NAVO-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn. De nieuwe radars dienen voorbereid te zijn op strategische mobiliteit en te beschikken over Ballistic Missile Defense functionaliteit.

De vervangende radar voor locatie Nieuw Milligen zal op een ander terrein dan Nieuw Milligen worden geplaatst, om een betere radardekking op lagere hoogte te bewerkstelligen. Defensie heeft hiervoor een terrein gekocht van de Luchtverkeersleiding Nederland nabij Herwijnen. Deze locatie is beter gesitueerd voor een radarstation dan Nieuw Milligen. Bovendien maakt de verplaatsing van de radar van Nieuw Milligen naar een ander terrein belangrijke duurzame energie-initiatieven zoals twee windmolenvelden in Dronten en Lelystad mogelijk.

### Relatie met andere projecten

- *Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)*

### Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Vervanging twee Medium Power Radars (A-brief) d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 62).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	71,7	64,6	7,0				
	2021	73,2	65,4	2,0	3,8	2,0		

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2020-2024

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2024

### Belangrijke wijzigingen

De eerste twee vliegtuigen zijn afgeleverd op Vliegbasis Eindhoven, met een geringe vertraging ten gevolge van COVID-19.

# Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van dit internationale project onder de vlag van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is de gezamenlijke verwerving van *Air-to-Air refueling-* en luchttransportcapaciteit (*Multi Role Tanker Transport* vliegtuigen) (MRTT). Het gaat hierbij om een reductie van de tekortkoming van een belangrijke strategische capaciteit in Europa. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een *Letter of Intent* getekend. Onder leiding van Nederland zijn een concept of operations en een gezamenlijk pakket van eisen

overeengekomen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* en luchttransport wordt inzet van de vliegtuigen voorzien voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. Realisatie van het project sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 vliegtuigen.

### Toelichting

Het MRTT-project heeft door COVID-19 een lichte vertraging opgelopen: door de lockdown in Spanje moest de Multinationale MRTT Eenheid (MMU) noodgedwongen de trainingen in Spanje afbreken en was het ook niet mogelijk om de eerste vliegtuigen te accepteren. Nadat de restricties ten gevolge van COVID-19 in Spanje waren versoepeld, is de training (beperkt) en de acceptatie in

aangepaste vorm hervat. Het eerste MRTT-vliegtuig is op 30 juni naar Vliegbasis Eindhoven gevlogen. Het tweede MRTT-vliegtuig is met een kleine vertraging in augustus geleverd op vliegbasis Eindhoven. De levering van de overige zes vliegtuigen ligt nog op schema.

De Tsjechische Republiek is op 14 november 2019 toegetreden tot de MMF. Luxemburg heeft aangekondigd om haar deelname van 200 naar 1200 uit te willen breiden. Op basis van deze verhoging van het aantal vlieguren is de procedure voor aanschaf van een negende MRTT-vliegtuig geïnitieerd. De hiervoor randvoorwaardelijke MMF MoU wordt hierop aangepast. Noorwegen als MMF-lid onderzoekt ook de mogelijkheden om haar deelname uit te breiden. Verder worden er nog gesprekken gevoerd met meerdere geïnteresseerde landen. Meest relevante op dit moment zijn Finland en Denemarken (maar niet eerder dan 2024).

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief MRTT-samenwerkingsprogramma d.d. 29-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 204).
- Brief Update *Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 28-07-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 183).
- Brief betreffende de actuele ontwikkelingen rondom het *Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 18-12-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 141).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		250-1000						
2020		250-1000						
2021		250-1000*						

\* Dit project verloopt niet via het DMP, waarbij de waarborgen uit het DMP wel gehanteerd worden. I.v.m. nog te maken internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

## Lucht materieel

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2019-2026

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2026

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuw in het DPO opgenomen project. Ten gevolge de het stikstof-uitspraak van de Raad van State zal er vóór 2022 waarschijnlijk geen vergunning worden afgegeven voor de bouw van een vliegtuigafreminstallatie op vliegbasis Woensdrecht. Hierdoor zal de uitvoering op Woensdrecht niet als eerste van alle vliegbases plaatsvinden, maar als laatste van alle vliegbases en verschuiven naar 2026.

# Vliegtuigafreminstallatie



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij het gebruik van een start- en landingsbaan door gevechtsvliegtuigen moet met het oog op de veiligheid aan het begin en aan het einde van de baan een vliegtuigafreminstallatie (VAI) geïnstalleerd zijn. De huidige VAI's dateren van 1985. Het gaat om 14 VAI's, die in 2026 het einde van hun functionele levensduur bereiken en daarom moeten worden vervangen. De nieuwe VAI's dienen geschikt te zijn voor alle jachtvliegtuigen, waaronder de F-35.

### Toelichting

Ondanks COVID-19 vindt de projectrealisatie op Vliegbasis Gilze-Rijen volgens planning plaats in 2020, gevolgd door de realisatie van de parallelbaan op Vliegbasis Volkel in 2021.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Vliegtuigafreminstallatie (A-brief) d.d. 18-10-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 296).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	27,8	6,0	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7
	2021	28,3	5,3	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7

## Lucht materieel

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2028

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2028

### Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

# Vervanging tactische luchttransport capaciteit



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige vloot voor tactisch luchttransport bestaat uit vier C-130H Hercules vliegtuigen. De toestellen zijn door Defensie respectievelijk in 1992 (2 nieuwe) en in 2005 (2 gebruikte) aangeschaft. Het oudste van deze vier vliegtuigen is geproduceerd in 1978, waarmee de gebruikelijke technische en operationele levensduur van dertig jaar ruim verstreken is. De gereedheid van de C-130 is door de ouderdom van de vloot te laag. De vervroegde vervanging van de C-130 vliegtuigen is dan ook noodzakelijk om de capaciteit van het tactisch luchttransport te herstellen en, door gebruik te maken van operationele en technische ontwikkelingen, toekomstbestendig te maken. Het project instandhoudingsprogramma C-130, zoals gemeld in DPO 2019, komt hiermee te vervallen.

Het doel is om met dit project te voorzien in de aanschaf van vliegtuigen om in de behoefte aan tactisch luchttransport te voorzien, Full-Flight Simulator, Cargo Compartment Trainer, de benodigde opleidingen en reservedelen.

### Toelichting

In de onderzoeksfase (B-fase) onderzoekt Defensie welke vervangende systemen in de behoefte kunnen voorzien. Medio 2021 wordt hiertoe de Kamerbrief opgeleverd. De daarop volgende verwervingsfase (D-fase) wordt afgerekend met een Kamerbrief medio 2023.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- A-brief (Kamerstuknummer nog niet bekend)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk	2021	250-1000	A	B		D		

# Infrastructuur en Vastgoed



## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2025/2030  
(verschillende deelprojecten)

### Belangrijke wijzigingen

Dit jaar is naar aanleiding van de DPO afwijkingsrapportage extra middelen aan het project toegevoegd voor diverse scope wijzigingen. In het verleden is aan dit project, wat bestaat uit meerdere deelprojecten, ook een reeks toegevoegd van 10 x € 15,5 miljoen om te kunnen voorzien in toekomstige wettelijke wijzigingen. Na dit DPO zal de reeks voor toekomstige wettelijke wijzigingen uit de projectscope en projectbudget worden ontvlochten en betreft dit project nog slechts de zeven eerder genoemde deelprojecten, waar we over blijven rapporteren via het DPO.

# Aanpassing Vastgoed Defensie



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie dient zich te conformeren aan de aangescherpte wetgeving en (toepassing van) regels uit het omgevingsrecht en beleid vanuit de Rijksoverheid. Om te voldoen aan de gewijzigde wet- en regelgeving, dienen op zeven gebieden van de infrastructuur van Defensie aanpassingen te worden doorgevoerd:

1. het vervangen/aanpassen van middelgrote stookinstallaties;
2. het vervangen/aanpassing van HCFK (gehalogeneerde chloorfluorkoolwaterstoffen) installaties;
3. het op norm brengen van (drink)waterinstallaties;
4. het (bouwkundig) brandveilig maken van gebouwen;
5. het (vroegtijdig) vervangen van brandmeldinstallaties;
6. het verwijderen van asbest en van asbestdaken;
7. het op niveau brengen én houden van monumenten en terreinen.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Aanpassingen Vastgoed Defensie (A-brief) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 67).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	439,9	78,0	42,7	55,4	37,2	31,6	34,9
	2021	446,5	78,6	42,4	56,3	37,8	32,1	35,5

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2012-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2012-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2012-2024

### Belangrijke wijzigingen

Alle Nederlandse legeringsgebouwen uit het programma zijn op 31 december gereed of in uitvoering op 2 gebouwen na: De Citadel in Den Haag en gebouw 001 op het KIM te Den Helder. Voor beide projecten geldt dat realisatie naar verwachting 2021 plaatsvindt. De werkzaamheden voor de gebouwen in Duitsland en Caribisch Nederland zijn in voorbereiding en starten respectievelijk eind dit jaar en volgend jaar.

# Bouwtechnische Verbetermaatregelen Brandveiligheid



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft het op veiligheidsniveau (bouwbesluit 2012) aanpassen van de legeringsgebouwen en is in uitvoering. Waar nodig worden interim maatregelen getroffen voor de legering. Het betreft inmiddels 330 gebouwen verdeeld over alle defensieobjecten in Nederland, Duitsland en het Caribisch gebied. De manco's betreffen onder andere tekortkomingen in brandscheidingen, brandmeld- en ontruimingsinstallaties en in toegepaste materialen.

### Toelichting

Alle Nederlandse legeringsgebouwen uit het programma zijn op 31 december gereed of in uitvoering op 2 gebouwen na: De Citadel in Den Haag en gebouw 001 op het KIM te Den Helder. Voor beide projecten geldt dat realisatie naar verwachting 2021 plaatsvindt. De werkzaamheden voor de gebouwen in Duitsland en Caribisch Nederland zijn in voorbereiding en starten respectievelijk eind dit jaar en volgend jaar.

### Relatie met andere projecten

- Aanpassen vastgoed Defensie a.g.v. gewijzigde wet- en regelgeving

### Relevante Kamerstukken

- Brief Strategisch Vastgoedplan d.d. 04-07-2019 (Kamerstuk 33 763, nr. 151).
- Stand van zaken vastgoed defensie d.d. 25-04-2019 (Kamerstuk 34 919, nr. 35).
- Voortgangsrapportage Vastgoed d.d. 31-01-2018 (Kamerstuk 33 763 nr. 139).
- Brief behoeftestelling Aanpassing Vastgoed defensie (A-brief) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763 nr. 67).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	2020	131,9	94,6	21,7				
	2021	140,8	132,7	8				

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2012-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2012-2021

DPO '20 (huidig tijdvak) 2012-2024

### Belangrijke wijzigingen

De meest relevante (deel)opdrachten binnen dit project zijn allemaal afgerond. Er is ook een start gemaakt met het verplaatsen van de Defensie Paraschool (DPS) op de Vliegbasis Eindhoven. Aanvankelijk was het de bedoeling om de DPS in een bestaand gebouw op de vliegbasis Eindhoven onder te brengen maar na studie is gebleken dat dat niet kosteneffectief mogelijk is. Vandaar dat besloten is om DPS in nieuwbouw te gaan onderbrengen. Omdat de voorbereiding hiervan met aanvraag van diverse vergunningen e.d. meer tijd zal gaan vragen, deze restactiviteit bovendien ruim onder M€25 valt, en deze werkzaamheden zich buiten Breda bevinden wordt dit project voor de laatste keer in het DPO gerapporteerd.

Uiteindelijk kan de Seeligkazerne in 2024 worden afgestoten. De gemeente is reeds geïnformeerd over deze volgtijdigheid en gewijzigde planning.

# Herbelegging Breda



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project voorziet in infrastructurele aanpassingen voor de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), en de verplaatsing van het instituut Defensie Leergangen (IDL) van Den Haag naar Breda en de Defensie Paraschool (DPS) van Breda naar Vliegbasis Eindhoven.

Met de realisatie van de herbelegging kan de Seeligkazerne in Breda worden afgestoten.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a (A-brief) d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	39,3	33,8	3,4	2,1			
	2021	39,4	32,0	1,5	3,9	2,0		

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2020

### Belangrijke wijzigingen

Door een gewijzigde planning van project Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD moet gebouw 35 i.p.v. april 2020 nu eind 2021 leeg zijn. Voor alle (deel) gebruikers die nu in gebouw 35 van de Frederikkazerne gehuisvest zijn kan tijdig vervangende huisvesting worden gerealiseerd. Door wijzigingen in de beveiligingseisen van de MIVD in een bestaand (aan te passen) gebouw heeft er een wijziging in tijd en geld plaatsgevonden. Het project is in 2020 afgerond en wordt derhalve nu voor het laatst gerapporteerd.

# Herbelegging Haagse Regio



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project betreft het herhuisvesten van gebruikers op de Frederikkazerne en de Koningin Beatrixkazerne in Den Haag. Door het leegmaken en slopen van het verouderde gebouw 35 op de Frederikkazerne, wordt op het complex nieuwe ontwikkelruimte gecreëerd.

### Relatie met andere projecten

- Nieuwbouw en Renovatie *NATO Communications and Information Agency* te Den Haag (NCIA)

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		32,9	32,9					
2021		46,3	46,3					

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2020

### Belangrijke wijzigingen

In de laatste afwijkingsrapportage DPO van mei is een vertraging van de gebruiksgerede oplevering van het project gemeld. Het gebouw zelf is inmiddels opgeleverd. Wat nog resteert is de beveiliging. De opdracht voor de bouwkundige beveiliging is gegund. De procedure voor de elektronische beveiliging loopt nog, deze is op de screening van de aannemer na, nagenoeg afgerekend. Het project wordt dit jaar afgerekend en derhalve is dit de laatste keer dat dit project wordt gerapporteerd.

# Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op complex Camp New Amsterdam (CNA) wordt voorzien in de huisvesting voor het Joint IV Commando door de renovatie van een bestaand gebouw en de realisatie van een geheel nieuw gebouw.

### Relatie met andere projecten

- De vertraging in het project 'Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg' heeft ook geleid tot een vertraging op het project LTC Fase 2 en 3 waardoor een aantal eenheden van de KMar langer gebruik zal blijven maken van de huidige huisvesting. Voor enkele kleine KMar-eenheden (Team Criminele Inlichtingen) zal nog in de tussentijd gebruikmaken van de huisvesting op CNA, ter voorkoming van vertraging van de planvorming op Kamp Nieuw Milligen. Hiervoor zullen de ruimtes aangepast en ingericht worden.

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		62,4	62,4					
2021		62,5	62,5					

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-afronding  
afhankelijk van  
vergunning-  
verstrekking

### Belangrijke wijzigingen

Dit project behelst de nieuwbouw van een complex voor Technologie & Missieondersteuning (T&MO). Vanwege vertraging in het verkrijgen van de vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming kan het project HO Woensdrecht nog niet worden afgerond. De planning is dan ook onzeker. Tot de voltooiing van dit project kunnen de complexen in Dongen en Rhenen nog niet worden afgestoten.

# Hoger onderhoud Woensdrecht



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Hoger onderhoud Woensdrecht beoogt hoger echelons onderhoudswerkzaamheden aan luchtvaart materieel in Woensdrecht te centraliseren en de afstoting van de complexen Dongen en Rhenen mogelijk te maken.

### Relatie met andere projecten

- Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		42,9	14,3	19,6	9,0			
2021		43,6	6,4	0,3	3,9	18,3	14,7	

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning**

Oorspronkelijk 2017-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2026

**Belangrijke wijzigingen**

De nieuwbouw gezondheidscentrum Ermelo en tandheelkundig centrum Badhoevedorp is opgeleverd en in gebruik. De projectdefinitie voor de locaties 't Harde en Schaarsbergen moet worden herzien i.v.m. stikstofproblematiek. Een groot aantal projecten is in voorbereiding. Vanwege de overschrijding van het projectbudget wordt het gehele programma herijkt waardoor de planning vertraagt. De voorbereiding van en besluitvorming over deze herijking vindt momenteel plaats. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling.

# Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Met de oprichting van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) is het aantal eerstelijnszorglocaties als gevolg van centralisatie verminderd van 39 naar 30. Voor de reorganisatie is behoefte aan passende huisvesting die wordt verkregen door aanpassing, renovatie of – waar nodig – met nieuwe infrastructuur. De infrastructurele aanpassingen dienen gefaseerd te worden gerealiseerd om verstoringen in de bedrijfsvoering tot een minimum te beperken.

**Relatie met andere projecten**

Geen

**Relevante Kamerstukken**

- Brief over huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra (A-brief) d.d. 26-10-2016 (Kamerstuk 33 763, nr. 116).
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a (A-brief) d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		58,9	36,2	12,2	9,0	1,5		
2021		60,3	21,8	5,8	5,4	5,5	10,9	5,1

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2022

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2023

### Belangrijke wijzigingen

Het LTC-project is aanvankelijk in 3 verschillende fasen opgedeeld. Het project heeft in fase 1 de (renovatie van een bestaand gebouw) een kleine vertraging opgelopen, maar is inmiddels opgeleverd. Fase 2-3 is vanwege formatieve uitbreiding de projectscope tussentijds aangepast (inclusief financiële herijking) en deze zijn qua fasering samengevoegd. Fase 2-3 behelst de realisatie van een nieuw gebouw. De voorbereidingen (ontwerpfasen) voor fase 2-3 zijn momenteel in volle gang. Op de beoogde nieuwbouwlocatie moeten eerst nog oude gebouwen worden gesloopt. Dit kan pas plaatsvinden nadat de zittende gebruikers naar een ander gebouw (in aanbouw) zijn verhuisd. Fase 2-3 kan in 2023 volledig worden opgeleverd. Het projectbudget is aangepast als gevolg van de herijking en prijspeil bijstelling.

# KMAR LTC fase 1, 2 en 3



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op complex Camp New Amsterdam in Soesterberg wordt het Landelijk Tactisch Commando (LTC) Koninklijke Marechaussee gehuisvest. Het LTC is verantwoordelijk voor de tactische aansturing van het operationele werk van de totale Koninklijke Marechaussee.

### Relatie met andere projecten

- Huisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).
- Brief behoeftestelling informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (A-brief) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		34,3	27,1	7,2				
2021		43,6	11,3	14,6	16,0	1,7		

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemandateerd**

Gemandateerd

**Planning**

Oorspronkelijk 2017-2022

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2017-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2017-2020

**Belangrijke wijzigingen**

Het laatste grote (deel)project ‘het lesgebouw’ is juni 2020 opgeleverd. Het project LOKKMAR kan hiermee worden afgesloten. De beperkte restwerkzaamheden (ondergrondse infra en terreininrichting) zullen volgens afspraak worden afgehandeld. Het project wordt dit jaar gerealiseerd en derhalve is dit de laatste keer dat dit project in het DPO wordt gerapporteerd.

# Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Met dit project is voor de KMar een opleidings- en trainingscentrum op de KWIII-kazerne in Apeldoorn gerealiseerd.

**Relatie met andere projecten**

Geen

**Relevante Kamerstukken**

- Brief behoeftestelling informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (A-brief) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		59,7	59,7					
2021		60,2	55,9	4,3				

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2020-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '20 (huidig tijdvak) 2020-2023

### Belangrijke wijzigingen

Dit project is onlangs gestart en wordt voor het eerst gerapporteerd. In de fase 1 worden de volgende maatregelen genomen:

- het vervangen van het interieur en de stoffering in 51 gebouwen;
- groot onderhoud aan de binnenzijde van 17 gebouwen;
- nieuwbouw en bijbehorende sloop op de locaties Walaardt Sacré Kamp en Schaarsbergen. In totaal worden op deze locaties negen gebouwen vervangen.

Voor de eerste fase is een budget beschikbaar gesteld van ca. € 125 mln.

# Verbeteren Legering Defensiebreed (fase 1)



### Relatie met andere projecten

- Revitalisering kazernes als onderdeel van het strategisch vastgoedplan (SVP)

### Relevante Kamerstukken

- Brief Stand van zaken vastgoed Defensie, d.d 25-04-2012 (Kamerstuk 34 919, nr. 35).
- A-Brief Programma Legering Defensiebreed fase 1 – 2020-2023, d.d. 20-04-2020 (Kamerstuk 34 919, nr. 51).

### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In 2019 is Defensie gestart met een inventarisatie van de status van alle 295 legeringsgebouwen op 48 Defensielocaties. Deze inventarisatie is uitgevoerd en aansluitend is een plan van aanpak (PvA) geschreven om gefaseerd uitvoering te geven aan de noodzakelijke maatregelen. Hieruit bleek dat er weliswaar geen onveilige gebouwen zijn die per direct gesloten moesten worden, maar wel dat 218 van de 295 geïnventariseerde gebouwen één of meerdere verbetermaatregelen behoeven. Deze maatregelen hebben zowel betrekking op de gebouwen zelf (binnen- en buitenzijde), op de inrichting en de stoffering en op de wijze waarop omgegaan wordt met legering (het gedrag en toezicht). Om alle in het PvA beschreven verbetermaatregelen uit te voeren is totaal € 400 mln benodigd. Dit programma is verdeeld in drie fasen in de periode van 2020 tot en met 2029. Vanwege de omvang van de verbetermaatregelen is gezocht naar een aanpak die haalbaar is in tijd, budget en personele capaciteit bij Defensie, het RVB en bij de marktpartijen.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		100-250						
2021		127,1	30,4	49,0	39,2	8,4		

## Infrastructuur en Vastgoed

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemandateerd**

Gemandateerd

**Planning**

Oorspronkelijk 2011-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2023

**Belangrijke wijzigingen**

De selectiefase is afgerekend in het eerste kwartaal van 2020. Het project wordt vervolgd met de ontwerpfase. Het streven is er op gericht is om het definitieve contract in 2021 te gunnen.

# Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

De huidige, verouderde en landelijk verspreide magazijnen zorgen bij de Landmacht voor een inefficiënte bedrijfsvoering en lange doorlooptijden in de logistieke processen. Dit past niet in de huidige visie van Defensie: een adaptieve krijgsmacht.

Een nieuw centraal magazijn op Kamp Soesterberg maakt het mogelijk om prestatieverbeteringen door te voeren en een stevige basis te vormen voor toekomstige ontwikkelingen. Om dit te realiseren is Defensie op zoek naar een civiele logistieke dienstverlener waarmee een duurzame partnerschaps-overeenkomst zal worden afgesloten waarin het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie (logistieke dienstverlening) is opgenomen.

Voor het tot stand brengen van het Logistiek Centrum Soesterberg (LCS) wordt een andere aanpak gevuld dan gebruikelijk voor vastgoedprojecten. De operatie, het logistieke proces vormt de kern van de samenwerking met de markt. Daarom wordt nadrukkelijk een partnerschap gezocht met een logistieke dienstverlener. Kennis en ervaring van deze partij kan zo optimaal worden benut bij het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie van het LCS.

**Relatie met andere projecten**

Geen

**Relevante Kamerstukken**

- Voortgangsrapportage Vastgoed d.d. 31-01-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 139)

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	25-100						
	2021	25-100						

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2021

### Belangrijke wijzigingen

Het eerste deelproject (niewbouw kantoor) is in 2019 opgeleverd. Volgens planning is de renovatie van het bestaande kantoor in september 2019 gestart. In mei jl. is gerapporteerd dat vanwege scopewijzigingen en de vondst van asbest een herijking heeft plaatsgevonden. Van de laatste herijking van M€ 15 (inclusief risico- en onzekerheidsreservering en huur- en aanpassingskosten TNO) heeft BZK M€ 10 voor haar rekening genomen van HGIS-gelden 2020.

Met de voltooiing van de herijking is ook de planning bijgesteld. De bouw van de parkeergarage is inmiddels gestart. De werkzaamheden voor de inrichting van buitenruimte zijn in voorbereiding. Teruggave van het gerenoveerde gebouw aan NCIA wordt in het voorjaar van 2021 verwacht.

# Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de nieuwbouw- en renovatiewerkzaamheden voor de huisvesting van het NATO Communications and Information Agency (NCIA) op de Waalsdorpervlakte in Den Haag, zal Nederland als gastland voorzien in een kantoorcomplex met laboratoria en werkplaatsen voor circa 740 medewerkers van het Agentschap. Het project wordt in vier fasen/deelprojecten gerealiseerd. De grootste (deel)projecten betreffen de realisatie van een uitbreiding van het bestaande hoofdgebouw middels nieuwbouw, de renovatie van het bestaande gebouw en de nieuwbouw van een parkeergarage.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33763, nr. 77).
- Besluit Ministerraad voor het behoud van het NATO Communications and Information Agency in Den Haag, d.d. 30-11-2012.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	25-100						
	2021	76,6	72,6	4,0				

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In realisatie

### Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

### Planning

Oorspronkelijk 2015-2020

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '20 (huidig tijdvak) 2018-2020

(2023 voor te ont-vlechten projecten)

### Belangrijke wijzigingen

Inmiddels is de Koninklijke Militaire School in Ermelo ondergebracht. Nu besloten is het Operationeel Ondersteuningscommando Land (OOCL) in hun bestaande gebouw te blijven huisvesten en het 1 Civiel en Militair Interactie Commando (CMI Co) pas op termijn in vervangende nieuwbouw (niet in Ermelo) onder te brengen kan het project schuifplan Ermelo worden afgerond. De resterende financiën voor onderhoud aan het gebouw van OOCL en voor nieuwbouw voor CMI Co zullen worden ontvlochten uit dit project en ondergebracht in twee separate kleine projecten. Derhalve is dit de laatste keer dat dit project in het DPO wordt gerapporteerd.

# Schuifplan Ermelo



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project schuifplan Ermelo betrof het treffen van allerhande voorzieningen op diverse complexen zoals de Prinses Margrietkazerne in Wezep, de Johannes Postkazerne in Havelte en de Legerplaats Ermelo met als doel om de Koninklijke Militaire School vanuit Weert naar Ermelo te verhuizen.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie d.d. 27-10-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 47).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		66,2	56,7	5,4	3,4	1,0		
2021		66,2	57,0	4,9	3,3	1,0		

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemanageerd

Niet gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2018-2027

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) n.t.b. (afh. van besluitvorming)

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2028 (gebouw)  
2029 (ingebruikname)

### Belangrijke wijzigingen

Met het voornemen voor een gezamenlijke huisvesting is de eerdere projectnaam 'Co-locatie AIVD en MIVD op Frederikkazerne (AMF)' gewijzigd in 'Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD'.

Zoals beschreven in de Kamerbrief van 1 juli jl. (Kamerstuk 30 977, nr. 155) hebben zich gedurende het besluitvormingstraject verschillende ontwikkelingen voorgedaan, zoals een toename van het benodigde aantal vierkante meters om de personele groei en de toegenomen ICT-behoefte te kunnen innpassen. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een herijking in product, projectbudget en tijd, waarbij de ingebruikname is verschoven naar 2029. Momenteel zijn de voorbereidingen in gang om het toegewezen kavel op de kazerne gereed te maken zodat het RVB met de werkzaamheden kan aanvangen.

U wordt nog geïnformeerd over de wijze van rapporteren voor het vervolg van dit gezamenlijke project.

# Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project voorziet in gezamenlijke huisvesting van de AIVD en MIVD. In juli 2019 hebben de minister van Defensie en de minister van Binnenlandse Zaken (BZK) hun voornemen tot gezamenlijke huisvesting van beide diensten op de Frederikkazerne in Den Haag herbevestigd (Brief Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD, d.d. 1 juli 2019).

### Relatie met andere projecten

- Herbelegging Haagse Regio

### Relevante Kamerstukken

- Brief Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD (A/B-brief) d.d. 01-07-2019 (Kamerstuk 30 977, nr. 155).
- Brief Strategisch Vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	250-1000						
	2021	250-1000						

**Projectfase**

In onderzoek

**Wel/niet gemanageerd**

Niet gemanageerd

**Planning**

**Oorspronkelijk** 2012-2017 (volgens A-brief d.d. 24/8/2012)

**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2019-2024

**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2012-afronding restwerkzaamheden

**Belangrijke wijzigingen**

Op 14 juli jl. heeft de staatssecretaris aan de Tweede Kamer geïnformeerd dat de nieuwe kazerne definitief niet in Vlissingen wordt gevestigd en dat voor de vestiging van een kazerne op Kamp Nieuw Milligen een nieuwe behoeftestelling wordt uitgewerkt (Kamerbrief Definitief besluit inzake verhuizing Korps Mariniers d.d. 14-07-2020). Het doel van de realisatie van de nieuwe kazerne blijft onveranderd: het bouwen van een 'fit for purpose' kazerne die de toekomstbestendigheid en de operationele inzetbaarheid van het Korps Mariniers van het Korps waarborgt, nu en in de toekomst. Daarbij zal een nieuwe planning in details worden uitgewerkt. Hierover wordt uw Kamer via een A-brief geïnformeerd. Daarmee wordt de Marinierskazerne Kamp Nieuw Milligen (KNM) een nieuw project. De restwerkzaamheden in Vlissingen vallen onder de rapportagegrens van € 25 miljoen, daarom zal niet verder over het project MARKAZ worden gerapporteerd.

# Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Met de bouw van een geheel nieuwe kazerne wordt de verhuizing mogelijk gemaakt van het Mariniers Trainingscommando vanuit de Van Braam Houckgeestkazerne te Doorn en het Logistiek Centrum Maartensdijk.

**Relatie met andere projecten**

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)

**Relevante Kamerstukken**

- Brief Definitief besluit inzake verhuizing Korps Mariniers d.d. 14-07-2020 (Kamerstuk 33 358, nr. 29).
- Brief Voorgenomen besluiten inzake verhuizing Korps Mariniers en compensatie Zeeland d.d. 14-02-2020 (Kamerstuk 33 358 nr. 15).
- Behoeftestelling Marinierskazerne Zeeland (A-brief) d.d. 31-08-2012 (Kamerstuk 33 358 nr. 1).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2020	250-1000		D				
	2021	250-1000	A (KNM)					

## Infrastructuur en Vastgoed

### Projectfase

In onderzoek

### Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

### Planning

Oorspronkelijk 2021-2023

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2021-2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2021-2027

### Belangrijke wijzigingen

De geactualiseerde behoeftestelling uitgaande van nieuwbouw is begin 2020 gevalideerd. Daarna is het project in voorbereiding gegeven bij het Rijksvastgoedbedrijf (RVB). Het RVB was, vanuit een eerdere opdracht die uitging van renovatie, reeds gestart met de projectvoorbereiding.

De validatie heeft geleid tot een aangepaste planning, waarbij rekening is gehouden met sloop en sanering van de oude infrastructuur na oplevering van de nieuwbouw. Defensie streeft ernaar de meest kritische elementen uit het project, waarvoor een gedoogtermijn met ILT geldt, voor medio 2023 af te ronden.

# Nieuwbouw Technology Center Land – TCL (eerder ‘Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden’ geheten)



### Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project heeft als doel om het complex Leusden te laten voldoen aan de vigerende (vernieuwde) wet- en regelgeving zodat het gebruik de komende 25 jaar voortgezet kan worden. De huidige, niet meer passende en verouderde huisvesting van MatlogCo, Afdeling Techniek wordt vervangen door nieuwe en toekomstbestendige huisvesting in het Technology Center Land. Hoewel initieel renovatie van de bestaande gebouwen was beoogd, bleek dat dit de kosten van nieuwbouw evenaarde. Het projectbudget is inmiddels op de juiste hoogte gebracht. Het TCL wordt het centrum voor technologische activiteiten in het grondgebonden domein. Defensie krijgt met de bouw van het TCL een moderne faciliteit voor technisch hoogwaardige, betrouwbare en innovatieve instandhouding, modificaties en beproevingen van grondgebonden systemen en voor concept development & experimentation (CD&E).

### Toelichting

Eerder is in het Plan van Aanpak Chroom 6 (2018) aangegeven dat de renovatie 2023 gereed zou zijn. Inmiddels is besloten tot nieuwbouw van de onderhoudsfaciliteiten van de Afdeling Techniek en daarmee ook tot nieuwbouw van de voorbewerkingsruimte. U bent hier eerder over geïnformeerd in het DPO 2019 en de afwijkingsrapportage 2020. Door interim aanpassingen aan de centrale afzuiginstallatie van de huidige faciliteiten en veiligheidsinstructies kan er veilig worden gewerkt conform het Chroom-6 protocol.

### Relatie met andere projecten

Geen

### Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Renovatie en herinrichting van het complex van het Materieellogistiek Commando (MatlogCo) van de Koninklijke Landmacht in Leusden (A-brief) d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 90).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln				
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	25-100					
	2020	100-250					
	2021	100-250					

## Infrastructuur en Vastgoed



## IT



**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2020-2021**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2020-2022**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2022-2025**Belangrijke wijzigingen**

Dit project wijzigt op de factor tijd. Door de afhankelijkheid van de wereldwijde behoefte aan lasers en sensoren zal de levensduurverlenging later aanvangen en over een langere periode worden uitgevoerd. Dit heeft geen invloed op de ondersteuning van het huidige geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit (GOT) systeem tot 2030.

# Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden

**Relatie met andere projecten**

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Midlife Update Fennek
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

**Relevante Kamerstukken**

- Brief over de behoeftestelling van het project Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 223).

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Om de operationele inzetbaarheid van grondgebonden eenheden te garanderen is professioneel, realistisch en efficiënt trainen noodzakelijk. De geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit biedt de mogelijkheid om eenheden gevecht duels met de organische wapens en wapensystemen met gesimuleerde effecten van munitie te beoefenen en te evalueren. De levensduurverlenging van deze capaciteit heeft tot doel deze capaciteit langer beschikbaar te houden.

**Toelichting**

Deze capaciteit biedt de mogelijkheid om eenheden tot het niveau van het bataljon gevechtsduels te laten beoefenen met de organische wapens en wapensystemen, echter met gesimuleerde effecten van munitie. Dit maakt het mogelijk om bij de evaluatie van een oefening een goed inzicht te krijgen in het optreden en de effectiviteit van deze eenheden.

In 2022-2025 vindt de levensduurverlenging plaats van de huidige geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit (GOT) systeem (MCTC). Dit systeem is daardoor operationeel inzetbaar tot 2030.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	25-100	A					
	2021	25-100	A					

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2015-2019**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2015-2021**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2015-2021**Belangrijke wijzigingen**

Het programma loopt tot medio 2021. Op basis van een tussentijdse evaluatie in 2020 zal in 2021 een programma eindrapportage worden opgemaakt. In de planning is rekening gehouden met het feit dat er meer tijd nodig is voor onder andere verwervingstrajecten en het voorbereiden van het beheer na oplevering.

Het projectbudget is aangepast en ook gecompenseerd als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrecties.

# Informatiegestuurd optreden Koninklijke Marechaussee

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Koninklijke Marechaussee (KMar) is in transitie van gebiedsgebonden naar Informatiegestuurd optreden (IGO). De realisatie van IGO stelt de KMar in staat haar flexibiliteit en daadkracht te vergroten, de productiviteit te verhogen en het personeel nadrukkelijk te betrekken. Door de landelijke oriëntatie van project IGO KMar is het mogelijk met de juiste informatie de gevraagde resources daar waar nodig flexibel in te zetten en te coördineren: centrale sturing van de operatie. De KMar neemt hierdoor een betere strategische positie in binnen verschillende ketens en bereikt zo meer effecten. De KMar vergroot hiermee haar slagkracht met als uiteindelijk resultaat een betere bijdrage aan de veiligheid van de Staat.

Het project IGO KMar is opgezet en georganiseerd als programma, waarbinnen ongeveer 20 projecten lopen c.q. hebben gelopen voor de thema's:

- Verzamelen, Analyseren en Matchen (Informatie = I)
- Command en Control (Sturing = G)
- Mobile, Sensing en Tooling (Optreden => O)

Het programma faciliteert de IT-applicaties en middelen voor de transitie van de KMar naar IGO. Het IT-programma is één van de drie randvoorwaardelijke trajecten (naast de reorganisatie van de KMar en de vastgoedprojecten) om deze transitie te bewerkstelligen. Het programma verzorgt door middel van vernieuwing en het invoeren van nieuwe IT systemen dat de KMar beter in staat is relevante informatie te verzamelen en te

analyseren, centraal overzicht te krijgen over mensen en middelen, en informatie efficiënt in de operatie toe te passen. Op basis van de geanalyseerde informatie is een betere matching mogelijk en kunnen KMar medewerkers voorzien worden van gerichtere opdrachten.

**Toelichting**

Het programma heeft tot op heden al diverse toepassingen opgeleverd, zoals een analyseomgeving waar algoritmen en dashboards worden ontwikkeld voor de operationele en business intelligence, het aanpassen van de planningstool met het oog op de centrale aansturing van de KMar en een aantal mobiele applicaties. In 2020 staat de oplevering gepland van een moderne dynamische infrastructuur, inclusief de voorbereiding op snelle en opschalbare opslagcapaciteit. Ook worden dan de projecten voor het Operationeel Centrum KMar en de vernieuwde applicatie KMar Operationele Werkvloer Activiteiten opgeleverd.

**Relatie met andere projecten**

- Grensverleggende IT (GrIT)

**Relevante Kamerstukken**

- Voortgangsrapportage informatiegestuurd optreden bij de KMar d.d. 15-10-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 86).
- Behoeftestelling informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (A-brief) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	50,2	43,7	6,5				
	2021	50,5	39,5	11,0				

# Modernisering HF Walinfrastructuur



## Projectfase

In realisatie

## Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

## Planning

**Oorspronkelijk** 2012-2020

**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2012-2025

(max. uitloop v.w.b.  
schoon opleveren  
Ouddorp)

**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2012-2025

(max. uitloop v.w.b.  
schoon opleveren  
Ouddorp)

## Belangrijke wijzigingen

Binnen het project wordt rekening gehouden met vertraging vanwege COVID-19 en langlopende veiligheidsonderzoeken van beoogde IT-leveranciers waardoor de contract met ICT leveranciers vertraagd worden. Vooralsnog heeft dit geen invloed op het investeringsbudget.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project omvat het aankopen en inrichten van locatie Zeewolde ten behoeve van High-Frequency (HF) zendapparatuur, het ontmantelen en afstoten van diverse HF-locaties en het aanpassen van bestaande HF-locaties. Dit is van belang om de communicatie van marineschepen met de vaste wal zeker te stellen.

## Toelichting

Het project zorgt voor een herinrichting, ontmanteling en vernieuwing van HF antenneparken: ontmanteling Ouddorp, inrichting Zeewolde, en herinrichting Julianadorp. Hoewel Defensie van het Zuid Holland Landschap tot 2025 de tijd gekregen om de locatie Ouddorp schoon op te leveren, is de huidige planning om alle locaties eerder op te leveren. Het project is in realisatie en een aantal antenneparken zijn al afgestoten en opnieuw ingericht. In de directe omgeving worden door derden diverse grote zonnepaneelparken gepland die mogelijkerwijs ongewenste hinder veroorzaken voor het zenderpark Zeewolde. Hiertegen is bezwaar gemaakt maar afhankelijk van het verloop van het beroep kan dit vertraging of meerkosten veroorzaken.

## Relatie met andere projecten

- Modernisering HF (ontvangst) faciliteiten (BRASS)

## Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	< 25						
	2021	33,0	24,8	8,2				

# Modernisering navigatiesystemen



## Projectfase

In realisatie

## Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

## Planning

Oorspronkelijk 2013

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2023

DPO '20 (huidig tijdvak) 2013-2028



## Belangrijke wijzigingen

De uitvoering van dit project duurt langer vanwege synchronisatie met de benoemd onderhoudsplanning van de Walrusklasse onderzeeboten. Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het moderniseren van de krijgsmacht is een belangrijke prioriteit uit de Defensienota 2018. Het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband maken daar deel van uit. Verbetering van de operationele samenwerking met NAVO-partners en in NAVO-verband vergroot het expeditionair vermogen van de krijgsmacht. Modernisering van navigatiesystemen draagt bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk *real time* informatie.

## Toelichting

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen.

Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS) in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-signalen door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS).
- Verwerving van elektronische zeekaartsystemen.

De twee laatst genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component. Het gaat om een upgrade van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al of niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

## Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
- NH-90

## Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 40).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	40,4	27,8	12,7				
	2021	40,7	23,6	0,2	1,5	2,5	8,1	4,8

# Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)



## Projectfase

In realisatie

## Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

## Planning

**Oorspronkelijk** 2011-2014

**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2016-2020

**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2018-2022



## Belangrijke wijzigingen

Het project is vertraagd als gevolg van vertragingen in het offertetraject en het heroverwegen van het benodigde projectbudget. Er is voor gekozen om de verwerving via de OEM's (Original Equipment Manufactor) te laten lopen en daardoor zijn er verschillende offertes/contracten met elk een eigen traject, afhankelijkheden en status. Verder betreft het een gevoelig militair onderdeel wat zorgt voor een complexe afstemming met de industrie en internationale partners.

Nog niet alle offertes voor de diverse projectdelen zijn ontvangen maar de tot nu toe ontvangen offertes vallen allen hoger uit dan voorzien in de A-fase. Nadat alle offertes ontvangen zijn kan besluitvorming over herijking binnen de Defensiebegroting plaatsvinden.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Identificatiesystemen maken het mogelijk om via elektronische ondervraag- en antwoordprocedures de identiteit van andere vliegende en varende eenheden vast te stellen.

Het huidige mode 4 Identification Friend or Foe (IFF) systeem is in NAVO-verband het belangrijkste identificatiesysteem. Dit systeem is verouderd. Mode 4 IFF wordt binnen de NAVO vervangen door mode 5 IFF die een hoge mate van beveiliging biedt en interoperabel is met de wapensystemen die sinds 2009 worden ingevoerd.

## Toelichting

Een betrouwbaar identificatiesysteem is van belang om ook in de toekomst te voorkomen dat eigen eenheden worden aangevallen. De vervangingsbehoefte is defensiebreed en bevat naast de militaire mode 5 ook de civiele mode S voor het CZSK (het CLSK beschikt reeds over mode S). Mode S is de vervanger van de bestaande mode 3/A waarmee de civiele luchtvaart vluchtgegevens uitwisselt.

## Relatie met andere projecten

- AH-64D block II upgrade

## Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Nieuwe Generatie Identificatiesystemen (A-brief) d.d. 16-04-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 151).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100	A					
	2020	25-100	A					
	2021	25-100	A					

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2013-2015**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2014-2020**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2014-2021**Belangrijke wijzigingen**

Het project bevindt zich in afronding. Met de vertraging van het programma Grensverleggende IT worden nog lopende aanpassingen op bestaande Hoog Gerubriceerde Informatie netwerken binnen het programma Secure Werkplek Defensie (SWD) voltooid. Dit betreft de volgende deelprojecten:

- Endlife update HGI omgeving
- Vervanging netwerken GBW CZSK
- Upgrade BICES.
- Inrichting gebouw 184 JISTARC

Het project wordt in 2020 afgesloten behoudens het resterend deelproject Inrichting gebouw 184 JISTARC wat doorloopt tot in 2021. Daarom wordt dit jaar voor het laatst gerapporteerd over SWD.

# Secure Werkplek Defensie

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

In Nederland beschikt de krijgsmacht over een groot aantal hoog gerubriceerde netwerken die functioneren op een uitgebreide infrastructuur. Dit grote aantal netwerken resultert steeds meer in een grotere beheerslast en beveiligingsrisico's. Om met name de beveiliging te vergroten en de beheersinspanning te verkleinen is opdracht gegeven voor het project Secure Werkplek Defensie. Dit project heeft als doel om het aantal netwerken terug te brengen en de functionele toepassingen op dezelfde wijze te gebruiken in zowel de statische omgeving in Nederland als in de inzetgebieden door de operationele gebruikers.

**Toelichting**

Het projectdoel zal worden overgenomen door het programma Grensverleggende IT. Er vindt geen uitbreiding van het project plaats. Indien GrIT verdere vertraging oploopt, zullen benodigde aanpassingen op HGI netwerken worden opgezet als afzonderlijk project.

**Relatie met andere projecten**

- Grensverleggende IT (GrIT)

**Relevante Kamerstukken**

Geen

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		< 25						
2020		29,6	29,6					
2021		29,6	29,6					

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning**

**Oorspronkelijk** 2009-2015  
(doorloop tot 2022)

**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2013-2022  
(doorloop tot 2024)

**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2013-2022  
(doorloop tot 2024)

**Belangrijke wijzigingen**

De scope van het project is niet gewijzigd. Inmiddels is TITAAN 4.3 SR01 / FMN2.0 opgeleverd waarmee zowel CZSK als CLAS aan hun operationele verplichtingen voor 2020 kunnen voldoen. Vervolgens is begonnen met het inrichten van de TITAAN omgeving voor de oefening Steadfast Cobalt welke oorspronkelijk gepland stond voor juni 2020. Door COVID-19 zijn oefeningen afgelast en heeft nog geen terugkoppeling over de performance van FMN 2.0 plaatsgevonden. Doordat de oefeningen zijn uitgesteld heeft dit geen consequenties gehad.

Het project budget is aangepast als gevolg van prijspeil bijstelling en valutakoerscorrectie.

# Vernieuwing TITAAN

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Het Theatre Independent Army and Air Force Network (TITAAN) is in gebruik bij het CZSK, CLAS, het CLSK en ten behoeve van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van Openbare Orde en Veiligheid. Het vormt de basis ICT netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (deployed) optreden en aan boord van schepen.

Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Tenminste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op ICT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele upgrades van het TITAAN netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN voorziet in de vernieuwing van de soft- en hardware.

TITAAN is ingevoerd als standaard voor de ICT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor alle eenheden van de krijgsmacht, en sluit aan op de defensiebrede statische ICT netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hoggerubriceerde werkplekdienden tot aan de uitlevering van GrIT voor de deployed omgeving.

**Toelichting**

Er wordt beoogd een baseline versie van TITAAN te ontwikkelen waarin meerdere HGI omgevingen op dezelfde standaard worden gebracht. Hiermee wordt het mogelijk gemaakt de HGI omgeving uiteindelijk aan te laten sluiten op GrIT en tevens aan de FMN NAVO standaard te voldoen. De genoemde baseline wordt gebaseerd op de eerstvolgende release TITAAN 4.3 SR02 waarvan de oplevering eind 2020 gepland staat.

**Relatie met andere projecten**

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Grensverleggende IT (GrIT)
- Joint Fires
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- Patriot vervanging COMPATRIOT
- Vervanging grondterminals MILSATCOM

**Relevante Kamerstukken**

- Brief 'Behoeftestelling Vernieuwing TITAAN' d.d. 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123).
- Brief 'Behoeftestelling TITAAN m.b.t. operationele communicatie informatiesystemen binnen de krijgsmacht' (A-brief) d.d. 17-10-2001.

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
		Oorspronkelijk	25-100					
	2020		57,8	41,1	10,3	6,3		
	2021		57,2	36,8	10,5	10,0		

# Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem



## Projectfase

In realisatie

## Wel/niet gemanageerd

Gemanageerd

## Planning

**Oorspronkelijk** 2019-2024

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) 2019-2025

DPO '20 (huidig tijdvak) 2019-2025

## Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase is succesvol afgerond en het project bevindt zich in de verwervingsvoorbereidingsfase.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In de inlichtingenketen worden *Electronic Support Measures* (ESM)-capaciteiten gebruikt voor het opsporen, lokaliseren en identificeren van zendapparatuur en signalen in het elektromagnetische spectrum. Doel van dit project is de communicatie Elektronisch Oorlog Voering (EOV) capaciteiten meer onderlinge samenhang te geven, meer interoperabel te maken met systemen in het inlichtingennetwerk en geschikt te maken voor inzet in een joint omgeving. Met de voltooiing van dit project zal de operationele capaciteit worden vergroot met gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

## Toelichting

Als onderdeel van de onderzoeksfase zijn mogelijke samenwerkingen met partnerlanden onderzocht. Er zijn diverse gesprekken gevoerd met Duitsland, wat geresulteerd heeft in een projectmatige samenwerking.

Gezamenlijke aanschaf biedt potentieel schaalvoordelen en maakt kennisdeling op het gebied van EOV eenvoudiger. Daarnaast biedt het mogelijkheden voor toekomstige operationele samenwerking waar interconnectiviteit en interoperabiliteit essentieel is.

Voor de samenwerking met Duitsland zal Nederland optreden als *Lead Nation* voor de aanschaf van het ESM systeem. Op 13 december 2018 is voor de samenwerking een *Letter of Intent* (LoI) ondertekend door de Nederlandse en Duitse Staatssecretaris van Defensie. De details voor de samenwerking zijn uitgewerkt in een *Memorandum of Understanding* dat op 2 oktober 2019 ondertekend is door de Nederlandse en Duitse Minister van Defensie.

## Relatie met andere projecten

Geen

## Relevante Kamerstukken

- Brief over behoeftestelling Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem (A-brief) d.d. 13-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 202).

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk		25-100						
2020		25-100	A					
2021		25-100	A					

**Projectfase**

In realisatie

**Wel/niet gemanageerd**

Gemanageerd

**Planning****Oorspronkelijk** 2013-2015**DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak)** 2018-2020**DPO '20 (huidig tijdvak)** 2018-2022**Belangrijke wijzigingen**

Het project loopt vertraging op. Dit heeft te maken met de maatregelen m.b.t het coronavirus en het feit dat de aanschaf van aanhangwagens in eerste instantie niet in de behoefte was voorzien en deze aanhangers niet voor einde Q1-2021 kunnen worden geleverd. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn certificering voor gebruik op de WGS-satelliet en de informatiebeveiliging in het systeem. Verder kunnen de Satcom schotels t.b.v. Special Forces niet tijdig op de markt gezet worden en wordt de grotere schotelbehoefte t.b.v. CLSK niet voor einde 2022 verwacht.

Het projectbudget is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrecties.

# Vervanging grondterminals MILSATCOM

**Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht**

Doele van het project is te voorzien in een gefaseerde vervanging van de huidige mobiele landterminals (*Super High Frequency SHF Tactische Terminals*) van het Militaire Satelliet Communicatie (MILSATCOM) systeem.

**Toelichting**

Alle 82 te leveren tactische terminals ter vervanging van de huidige Tactische Trailer voor de CCT-200 zijn inmiddels geleverd en opgeslagen bij het LCW en de aggregaten worden nu geleverd. Er is een additionele behoefte om vier stuks 4 meter schotels systemen t.b.v. F-35 *out of area* operaties aan te schaffen en een Satcom behoefte van de Special Forces mee te nemen. Om te voorkomen dat het Satcom landschap versplintert en er diverse losstaande projecten ontstaan en ter bevordering van familievorming in de modemekeuze, is er voor gekozen om zowel Satcom voor de Special Forces alsmede satcom voor F-35 onder te brengen in één project.

**Relatie met andere projecten**

- Vernieuwing TITAAN

**Relevante Kamerstukken**

Geen

Financiën	Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Oorspronkelijk	25-100						
	2020	37,9	37,9					
	2021	38,0	38,0					

# Grensverleggende IT (GrIT)



## Projectfase

In onderzoek

## Wel/niet gemanateerd

Niet gemanateerd

## Planning

**Oorspronkelijk** 2015-2021

DPO '19/afw. rapp. '20 (vorig tijdvak) In heroverweging

DPO '20 (huidig tijdvak) In heroverweging

## Belangrijke wijzigingen

Defensie heeft in het kader van het heroverwegingstraject twee hoofdscenario's uitgewerkt (Kamerstuk 31 125, nr. 110). In het eerste hoofdscenario, het voorkeursscenario, zijn de aanbevelingen van het BIT binnen de huidige aanpak van de aanbesteding geaccommodeerd.. Het tweede hoofdscenario is uitgewerkt op basis van een geheel andere aanpak van het programma, met meerdere marktpartijen langs de lijnen van lifecycle-management.

De validatie van beide plannen is inmiddels afgerond. Kernconclusies van de validatie zijn dat binnen de kaders van het voorkeursscenario de adviezen van het BIT voldoende zijn geaccommodeerd met ruime mogelijkheden om de leverancier aan te sturen, en dat met de gehanteerde gefaseerde aanpak een beheersbare en gecontroleerde realisatie mogelijk is waarbij de scope van GrIT in kleinere blokken wordt gerealiseerd. Mede op basis van de resultaten van de externe validatie heeft Defensie besloten de lopende aanbesteding te continueren en is de vierde BIT-toets gestart op het 'voordeursscenario'.

Het programma GrIT is daarmee nu aangeland in de fase van interne en politieke besluitvorming. De nadruk hierin ligt op toetsing door het BIT. Wanneer de resultaten van de vierde BIT-toets beschikbaar zijn, zal de Kamer geïnformeerd worden over het definitieve BIT-advies en de definitieve business case. Tot die tijd worden er geen onomkeerbare stappen genomen. Het streven is om de gunning af te ronden voor het einde van 2020.

## Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De IT-infrastructuur binnen Defensie dient te worden vervangen, omdat voor de langere termijn de continuïteit van de huidige IT niet is geborgd. Het belang en invloed van IT op zowel de operationele inzet als de bedrijfsvoering is groot en neemt verder toe. Vernieuwing van de IT-infrastructuur is noodzakelijk om invulling te kunnen geven aan de ambities van Defensie zoals verwoord in de Defensienota 2018 (Kamerstuk 34 919, nr. 1). Met GrIT legt Defensie hiervoor de basis.

De doelstelling van GrIT is het samen met de markt realiseren van het fundament voor de nieuwe IT van Defensie en het migreren van de bijbehorende huidige applicaties en voorzieningen naar de nieuwe IT. Het programma GrIT heeft daarmee de opdracht om in samenwerking met de markt een technisch en organisatorisch IT-platform voor de IT vernieuwing van Defensie te realiseren. Voor deze realisatie zijn niet alleen nieuwe IT-systeem en -diensten noodzakelijk maar ook een gewijzigde werkwijze en besturing. Die maken nadrukkelijk deel uit van het programma, met bijzondere aandacht voor het Defensiepersoneel.

## Financiën

Jaar	Projectbudget	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2020	2021	2022	2023	2024	2025
Oorspronkelijk	250-1000						
2020	250-1000*						
2021	250-1000*						

\* dit project verloopt niet via het DMP, waarbij de waarborgen uit het DMP wel gehanteerd worden.

# Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

## Toelichting

Defensie heeft zich, mede naar aanleiding van het derde advies van het Bureau ICT-toetsing (BIT) op de aanpak van GrIT en de door Defensie zelf gewenste veranderingen in de aanpak van de IT-vernieuwing, beraden op de wijze waarop Defensie het beste verder kan gaan met de beoogde vernieuwing van haar IT-infrastructuur (Kamerstuk 31 125, nr. 104). Op basis van de heroverweging is een beter inzicht verkregen in de wijze waarop de aanbevelingen van de derde BIT-toets kunnen worden gerealiseerd binnen de lopende aanbesteding. Ook is tijdens de heroverweging een alternatief plan ontwikkeld met meerdere marktpartijen langs de lijnen van lifecycle-management, waarop Defensie kan terugvallen indien de lopende aanbesteding niet wordt voortgezet. De continuïteit van de huidige IT is gegarandeerd onafhankelijk van de te starten vernieuwing (Kamerstuk 31 125, nr. 110). Beide hoofdscenario's worden in een separate brief commercieel vertrouwelijk toegelicht aan Tweede Kamer. Conform toezagging aan de Tweede Kamer worden bij de informatie tevens de resultaten van het onderzoek van de Audit Dienst Rijk (ADR) naar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de IT-rapportage en de beheersing en het beheer van het project Grensverleggende IT als bijlage bij het DPO toegevoegd (kamerstuk 31 125, nr. 93). De ADR concludeert in haar onderzoek dat het aannemelijk is dat de informatie op een deugdelijke wijze tot stand is gekomen en de aan de Kamer toegezegde informatie in de rapportage is opgenomen. Wel wijst de ADR er op dat vanwege de nog lopende aanbesteding de gedeelde informatie over GrIT in het Defensie Projecten Overzicht beperkt is.

## Product

In het kader van het heroverwegingstraject heeft Defensie twee hoofdscenario's uitgewerkt en laten valideren (Kamerstuk 31 125, nr. 110). Het voorkeursscenario gaat uit van het neerleggen van de integratiefunctie bij één partij. Dit is het plan wat aangeboden is aan het BIT. In het alternatieve scenario realiseert Defensie de nieuwe IT-infrastructuur samen met meerdere marktpartijen langs de lijnen van lifecycle-management. Beide hoofdscenario's zijn door een externe partij gevalideerd. Op het voorkeursscenario is een extra juridische toetsing door een extern IT-sourcingsjurist uitgevoerd op de gehele herziene set concept contractstukken. De conclusie van de juridische toetsing luidt onder andere dat de herziene set betrekkelijk evenwichtig is, en eenzijdig in het voordeel van een van de partijen. De uitkomst is uitvoerig met de marktpartij is besproken.

## Tijd

Het BIT-team is op 8 juli 2020 gestart met het onderzoek. Daarnaast vinden de gebruikelijke contract audit van de ADR en de interne contractbeoordeling plaats. De resultaten van het vierde BIT onderzoek komen dit najaar beschikbaar, waarna de Kamer geïnformeerd zal worden. Het streven is om de aanbesteding in 2020 af te ronden. De uitkomst van het BIT-onderzoek, en de parlementaire afhandeling daarvan, blijven een risico voor (de planning van) de gunning en daarmee voor de start van de vernieuwing van de Defensie IT-infrastructuur.

# Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

## Geld

Het totaal aan kosten voor GrIT bevat zowel investeringen als exploitatie en betreffen zowel de interne kosten van Defensie als de kosten voor de inzet van partner(s) van Defensie. Zowel de investeringen als de exploitatie zijn commercieel vertrouwelijk. Er is een geactualiseerde businesscase opgesteld en gedeeld met het BIT. Deze geactualiseerde businesscase heeft geleid tot een ophoging van de ramingen. Dit kent meerdere oorzaken, waaronder de kosten voor de migratie van applicaties, de kosten voor de programma-organisatie en inhuur die daar mee gemoeid is. Ook de afbouw van de huidige IT zal extra kosten met zich meebrengen. Voordat tot een gunning wordt overgaan, wordt de definitieve business case vertrouwelijk aan de Tweede Kamer voorgelegd, zoals toegezegd in het Algemeen Overleg IT van 13 juni 2018 (Kamerstuk, 31 125, nr. 89).

## Organisatie

Het BIT heeft in haar derde advies aangegeven dat een onderscheid dient te worden gemaakt tussen "Transitie" (d.w.z. uitvoering van het programma) en "Regie". In de governance zullen Regie en Transitie gescheiden ingericht worden, conform het derde BIT-advies. Hierbij wordt de Transitie door een aan te stellen directeur Change aangestuurd en Regie in de lijn van JIVC ondergebracht onder de directeur JIVC. Door bovengenoemde scheiding aan te brengen ontstaat er tevens een spiegeling met de organisatie van het consortium. Dit bevordert de slagvaardigheid en communicatie en stelt JIVC in staat marktpartijen effectief aan te sturen. Dit is uitgewerkt in een separaat gereedstellingsplan. De

toekomstige Programma Governance wordt door de CIO uitgewerkt conform de aanbevelingen van het rapport *Gescheiden Werelden*.

De medezeggenschapscommissie van JIVC als ook de VakCentrales zullen geïnformeerd worden over de ontwikkelingen binnen het programma en de personele consequenties van de heroverweging. Voor het personeel is extra aandacht binnen het programma in het spoor "Van Werk naar Werk" om al het huidige personeel voor Defensie te behouden.

## Relatie met andere projecten

- Informatiegestuurd optreden Koninklijke Marechaussee
- Secure Werkplek Defensie
- Vernieuwing TITAAN

## Relevante Kamerstukken

- Afwijkingsrapportage t.o.v. Defensie Projectenoverzicht 2019, d.d. 20-05-2020 (Kamerstuk 27830, nr. 306).
- Beantwoording Kamervragen over voortgang Grensverleggende IT, d.d. 26-03-2020 (Kamerstuk nr. 2247).
- Brief stand van zaken GrIT, d.d. 18-02-2020 (Kamerstuk 31 125, nr. 110).
- Aanbiedingsbrief met het Defensie Projectenoverzicht 2019, d.d. 17-09-2019 (Kamerstuk 27830, nr. 292).
- Brief over derde Bit-advies programma 'Grensverleggende IT' d.d. 02-07-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 104).
- Brief over verwerving technisch ontwerp programma 'Grensverleggende IT' d.d. 21-02-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 101).

## Grensverleggende IT (GrIT) (vervolg)

- Voortgangsrapportage IT-vernieuwing d.d. 04-12-2018 (Kamerstuk 31 125, nr. 94).
- Ontwikkelingen in het aanbestedingstraject van het programma Grensverleggende IT (Kamerstuk 31 125, nr. 91).
- Advies van Bureau ICT-Toetsing (Bit) over het programma Grensverleggende IT (GrIT) d.d. 11-05-2018 (Kamerstuk 31 125, nr. 84).
- Bit-advies inzake programma GrIT (Kamerstuk 31 125, nr. 68).
- Voortgang onderzoek commissie-Van der Steenhoven d.d. 18-11-2015 (Kamerstuk 31 125, nr. 63).

# Projecten in afstoting



## Projecten in afstoting

Projectbenaming	Reden
Pantserrupsvoertuig M-577 en YPR	De voertuigen zijn operationeel niet meer nodig en zijn vervangen door de Fennek, de CV-90 en de Boxer.
Mijnenbestrijdingsvaartuig Alkmaarklasse (AMBV)	De AMBV's zijn op termijn operationeel niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe vaartuigen uit het project Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit. Planmatig kan uitstroom vanaf 2030 plaatsvinden.
F-16	De voertuigen zijn naar verwachting in 2022 operationeel niet meer nodig en worden vervangen door de F-35.
CH-47 Chinook helicopter	In 2021 worden Chinooks gefaseerd afgestoten. Ze worden vervangen door nieuwe CH-47 helikopters.
Reserve onderdelen Gevechtstank LEOPARD-2	De reserve onderdelen van LEOPARD-2 zijn operationeel niet noodzakelijk en worden naar verwachting in 2020 verkocht.

## Indicatieve vooruitblik Investeringsprogramma

Maritiem

## Lucht

## Infrastructuur

11

# ADR rapport GrIT

Onderzoeksrapport van bevindingen van de Auditdienst Rijk over de voortgangsrapportage GrIT in het DPO 2020

## Inleiding

De Vaste Commissie voor Defensie heeft de staatssecretaris van Defensie verzocht ...”de Auditdienst Rijk (ADR) te vragen éénmaal per jaar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de IT-rapportage en de beheersing en het beheer van het project Grensverleggende IT te onderzoeken en de bevindingen aan de Kamer te doen toekomen”<sup>1</sup>. In reactie hierop heeft de staatssecretaris een voorstel<sup>2</sup> gedaan om de halfjaarlijkse voortgangsrapportage IT op te nemen in het Defensie Projectenoverzicht (DPO) en de resultaten van het onderzoek van de ADR hierin als bijlage op te nemen.

## Samenvatting

De informatie over GrIT in het DPO is tot stand gekomen volgens een proces dat enkele maanden heeft gelopen, waarbij verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn verdeeld en alle relevante actoren in de defensieorganisatie input hebben kunnen leveren. Op grond van de bevindingen van

de ADR is het aannemelijk dat de informatie op een deugdelijke wijze tot stand is gekomen en de aan de Kamer toegezegde informatie in de rapportage is opgenomen. De gedeelde informatie is vanwege de nog lopende aanbesteding wel beperkt gehouden. De suggesties van de ADR om meer over de voortgang, prognoses en risico's te melden zijn verwerkt in het DPO. Daarnaast wordt meer inzicht in het programma geboden in de commercieel vertrouwelijke kamerbrief over de uitwerking van de hoofdsenario's voor het programma GrIT. Defensie geeft aan dat zij na gunning en vaststelling van de business case regulier en meer diepgaand gaan rapporteren over het programma.

## Bevindingen

### Kwaliteit van de informatie

Het proces van totstandkoming van het DPO is vergelijkbaar met de wijze waarop kamerbrieven tot stand komen. Middels een regulier stafbehandeling- en paraferingsproces wordt zowel de volledigheid en juistheid van de inhoud van het DPO gecontroleerd. Dit proces is onder meer gericht op de feitelijke accuraatheid van de informatie en op de politieke risico's. Alle informatie wordt door de hoofddirecteuren bij DMO en de

Bestuursstaf geaccordeerd. De Staatssecretaris van Defensie heeft de politieke verantwoordelijkheid voor de informatie en de wijze waarop deze naar buiten wordt gebracht. De informatie over GrIT in het DPO is in lijn met de commercieel vertrouwelijke brief over de uitwerking van de hoofdsenario's van GrIT. De financiële informatie in het DPO is consistent met het Defensie Materieelbegroting Fonds (DMF) en het Defensie Lifecycle Plan (DLP). De totstandkoming van de informatie is traceerbaar middels het dossier dat wordt bijgehouden door een beleidsmedewerkers bij de Defensie Materieelorganisatie en bij de hoofddirectie beleid.

### Volledigheid van de informatie

Over alle deelonderwerpen die aan de Kamer zijn toegezegd wordt in het DPO over GrIT gerapporteerd. In de commercieel vertrouwelijke Kamerbrief wordt meer in detail ingegaan op de hoofdsenario's en de overwegingen. Bij de verschillende tekstdelen in het DPO over GrIT heeft de ADR de volgende bevindingen:

### Algemeen

In haar verantwoordingsonderzoek 2019 heeft de Algemene Rekenkamer een

onvolkomenheid gehandhaafd omdat in 2019 geen duidelijke informatie werd gegeven van de totale kosten, planning en personele capaciteit van GrIT. Mede daarom is extra uitleg over de totale kosten van GrIT en de ophoging daarvan opgenomen. Defensie geeft aan dat, zodra deze gereed is, de businesscase en de toelichting over deze onderwerpen wordt gedeeld met de Kamer.

### Belangrijke wijzigingen

In het DPO en in de commercieel vertrouwelijke brief wordt melding gemaakt van de ontwikkeling van een terugvalscenario. Hoewel het terugvallen op een alternatief scenario de consequentie heeft van vertraging van één of meerdere jaren van de realisatie van GrIT wordt de continuïteit van de huidige IT gegarandeerd. Mogelijk leidt het uitvoeren van het terugvalscenario tot meerkosten.

### Product

In het DPO wordt melding gemaakt van de uitkomst van de commercieel vertrouwelijke juridische toets op de concept contractstukken van het voorkeursscenario.

<sup>1</sup> Tweede Kamer der Staten-Generaal commissie Defensie, Voorstel inzake halfjaarlijkse voortgangsrapportage IT, dd. 17 september 2018, nr. 2018Z15339/2018D44330

<sup>2</sup> Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 125, nr 93



### Tijd

De komende maanden wordt bij Defensie toegewerkt naar de gunning en contractondertekening eind 2020, met de nog lopende prijsonderhandeling met het consortium, actualiseren van de business case, finaliseren van de contractset, doorlopen van de politieke besluitvorming en verkrijgen van goedkeuring en het afronden van de aanbesteding (UTI, inschrijving, beoordeling en gunning). Gegeven de complexiteit van GrIT bestaat het risico dat gunning niet in 2020 zal worden afferond en over de jaargrens wordt geschoven naar een verkiezingsjaar met mogelijk consequenties voor de lopende aanbesteding.

### Geld

Het aangegeven projectvolume is te relateren aan cijfers uit het DLP en de begroting en betreft de investeringskosten, de dubbele beheerlasten en het effect op de exploitatie. Dat alleen de bandbreedte van het projectvolume wordt vermeld, komt overeen met het uitgangspunt dat de financiële reeks pas wordt opgenomen op het moment dat de commerciële vertrouwelijkheid voor het project niet langer gewaarborgd hoeft te worden. De gegeven toelichting op de totale kosten van

GrIT verhoogt de transparantie. In de business case, die in definitieve vorm te zijner tijd aan de Kamer wordt aangeboden, zal hier verder duidelijkheid over worden verschaffen. Defensie geeft aan dat zij na gunning en vaststelling van de businesscase regulier gaat rapporteren over het programma.

### Organisatie

De ADR constateert dat de gereedstellingsplannen voor JIVC zijn opgesteld en in detail zijn uitgewerkt. Uit deze plannen wordt duidelijk dat veel activiteiten zijn voorzien om te komen tot een uiteindelijke gereedstelling. In dit DPO wordt vanwege de lopende aanbesteding slechts een paar aspecten van deze plannen benoemd en niet ingegaan op de mogelijke risico's die hierbij kunnen optreden.

### Beheer en Beheersing

De inrichting van de governance is beschreven. Deze is gebaseerd op de gangbare managementmethodieken Prince2 en MSP. Uit de documentatie blijkt dat de structuur, de taken en verantwoordelijkheden van de stuurgroep na contractondertekening kunnen worden aangepast na uitvoering van een evaluatie, zoals afgesproken in de stuurgroep van 13 december 2019. De aanbevelingen van

ABDTOPconsult zijn in de huidige governance verwerkt. Bij de evaluatie van de huidige governance zal de CIO wederom rekening houden met de aanbevelingen van ABTopconsult<sup>3</sup>.

<sup>3</sup> Gescheiden werelden, onderzoek evaluatie governance programma GrIT, ABTopconsult, 28 oktober 2019